

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
Вінницький національний аграрний університет
Уманський національний університет садівництва
Харківська державна зооветеринарна академія
Національний транспортний університет
Київський національний університет будівництва і архітектури

«ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ-ПРАЦЬ

Ніжин - 2020

Міністерство
освіти і науки
України

Міністерство освіти і науки України

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Секція науково-інноваційного розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області Північного
міжрегіонального наукового центру НААН України

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗО «Поліський державний університет», Республіка Білорусь

Варшавський університет наук про життя, Польща

Індустріально-економічний коледж імені академіка Г.Г. Сейткасімова, Республіка Казахстан

University of Science and Technology, Poland

University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Austria

«Інноваційно-технологічні шляхи розвитку агропромислового комплексу України»

Збірник наукових праць

Innovative and technological ways of development of the agro- industrial complex of Ukraine

Collection of scientific works

28 травня 2020 року

м. Ніжин

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Секція науково-інноваційного розвитку агропромислового комплексу Чернігівської
області**

**Північного міжрегіонального наукового центру НААН України
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
ЗО «Поліський державний університет», Республіка Білорусь
Варшавський університет наук про життя, Польща
Індустріально-економічний коледж імені академіка Г.Г. Сейткасімова, Республіка
Казахстан
University of Science and Technology, Poland
University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Austria**

**«Інноваційно-технологічні шляхи розвитку
агропромислового комплексу України»
Збірник наукових праць**

**Innovative and technological ways of development of the
agro-industrial complex of Ukraine
Collection of scientific works**

УДК 631.1+338.12. (082)

Рекомендовано до друку вченою радою
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
від 20. 12. 2019 р. № 5

Редакц. колегія:

В.С. Лукач (науковий редактор); І.О. Демчук (заступник відповідального редактора); О.М. Столяренко; І.В. Дворник; О.С. Сидорович; В. П. Литовченко; Є.Ю. Білокобила; С. Г.Фришев; А. В. Семеніхін; Б.М. Гопка

Учасники конференції – науково-педагогічні працівники, наукові співробітники, аспіранти та студенти: ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» Національного університету біоресурсів і природокористування України

Секція науково-інноваційного розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області; Північного міжрегіонального; наукового центру НААН України; ЗО «Поліський державний університет», Республіка Білорусь; Варшавський університет наук про життя, Польща; Індустріально-економічний коледж імені академіка Г.Г. Сейткасімова, Республіка Казахстан
University of Science and Technology, Poland; University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Austria

Інноваційно-технологічні шляхи розвитку агропромислового комплексу України / Зб. наук. праць / наук.ред. В.С. Лукач – Ніжин, 2020. – с. 161

У збірнику надруковані матеріали учасників Міжнародної науковопрактичної конференції «Інноваційно-технологічні шляхи розвитку агропромислового комплексу України», висвітлено результати наукових досліджень, проведених науковопедагогічними працівниками, науковими співробітниками, аспірантами та студентами. Тексти тез друкуються в авторській редакції. Відповідальність за інформацію, подану в науковому дослідженні, несуть автори тез

© ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

© автори статей

Зміст

СЕКЦІЯ 1

Zhizhko E., Rigoberto Jiménez Díaz Current situation of migrant farm workers' problem studying in Mexico.....	9
Бутенко В., Байдала В. Стратегічні напрями розвитку біоекономіки.....	12
Власенко Д. Ринок транспортних послуг в сучасних умовах господарювання. Підприємницький аспект.....	14
Войтовська Я. О., Талавиря М. П. Циркулярна економіка як відповідь на нові ризики для світової продовольчої безпеки спричинених пандемією COVID-19.....	17
Голубова У., Дворник І. Особливості зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору України.....	21
Голубова У., Царук Н. Г. Особливості обліку та оподаткування аграрних підприємств.....	24
Дворник І. В. Аналіз діючих механізмів регулювання економіки України.....	27
Іванько А. В. Особливості формування механізму інноваційно-інвестиційної політики в аграрному секторі національної економіки	30
Зайцев Л., Македон Г. М. Удосконалення дивідендної політики акціонерного товариства.....	34
Ікальчик Н., Матвієнко-Зубенко Ірина. Система електронного бізнесу для представництва агрокомпанії.....	38
Koval I., Koval O. A sustainable bioeconomy development in Ukraine.....	41
Лі Є. О., Коваль О.М Розвиток інтернет-маркетингу в Україні.....	43
Македон Г. М. Регіональний розвиток переробної галузі в сучасних умовах.....	45
Михайленко А. І. Метод управлінського обліку, його розвиток.....	48
Оряп О., Македон Г. М. Маркетингові дослідження на ринку товарів.....	50
Сергієнко А., Дворник І.	

Шляхи та форми залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України.....	52
Судомир С. Інноваційна сприйнятливість соціально-економічних систем.....	56
Стадник В. П. Економічна безпека в екологічній сфері.....	58
Сук П. К. Нарахування амортизації кумулятивними методами.....	63
Царук Н. Г. Оподаткування сільськогосподарських підприємств України.....	67
Шепета В., Іванько А. В. Удосконалення системи управління персоналом підприємства: інноваційний підхід.....	70

СЕКЦІЯ 2

Urszula K Zjawisko przemocy seksualnej wobec dziecka w polsce phenomenon of sexual violence against a child in poland	77
Бакун Ю. Дорадчі аспекти реалізації інноваційного підходу в екологізації аграрного виробництва.....	84
Кондратенко О. Ю. Будапештський меморандум в контексті сучасної геополітики.....	87
Корчова Г., Скриник М., Скриник Л. Освітній web-квест як нова інтернет-технологія з організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.....	90
Коцар Я., Красильник Ю. Педагогічні умови використання кейс-методу у вищій школі.....	93
Красильник Ю. Особливості підготовки інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій до проектної діяльності.....	97
Литовченко В. П. Діджиталізація в освіті: перестороги при впровадженні	103
Падалка С. С. Аграрна освіта України за умов труднощів інституційних та інноваційних трансформацій: історичний зріз 1990 – 2000 – х років.....	105
Руденко М. В. Здоров'я зберігаюча компетентність студентства.....	109

Сидорович О. С.

Гуманітарні дисципліни при підготовці фахівців природничо-технічного напрямку: значення і роль.....115

СЕКЦІЯ 3

Братішко В.

Нормативно-правові аспекти перевезення живих тварин в країнах ЄС..119

Жигулін О. А., Англіковський В. В., Жигуліна Н. О.

Соціально-еколого-економічна модель логістичного управління конкурентоспроможністю агробізнесу в умовах глобальної кризи.....122

Овчар П.

Транспортна стратегія України – фокус дослідження особливості розвитку автомобільного транспорту.....130

Овчар П.

Автомобільний транспорт як стратегічна галузь національної економіки.....131

Овчар П..

Методологія проблематики послуг пасажирських перевезень.....132

Савченко Л.А., Махмудов І.І.

Дослідження логістичних процесів при доставці дрібнопартійних вантажів на прикладі ТОВ «Песто».....134

Фришев С. Г., Махмудов І.І.

Удосконалення збирально-транспортних процесів для зернових культур.....143

СЕКЦІЯ 4

Міщенко І.

Ефективне тваринництво: інновації в кормовиробництві.....156

Семеніхін А. В., Патика М. В.

Вплив біологічного препарату на основі природного консорціуму ґрунтових мікроорганізмів екстракту на поліферментну активність аТФ-синтази тилакоїдів з листя гороха.....158

Ткачук В. М.

Оцінка м'ясних якостей худоби за «індексом м'язової тканини.....159

НАПРЯМ 1

Інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки, фінансів та оподаткування в аграрному секторі.

DIRECTION 1

Innovation and investment mechanisms for the development of the national economy, finance and taxation in the agricultural sector.

Zhizhko Elena

PhD and Dr. hab.

Professor of the Autonomous University of Zacatecas

Rigoberto Jiménez Díaz

EDD.

Professor of the Academic Unit of Economy,
Autonomous University of Zacatecas,

Mexico

Current situation of migrant farm workers' problem studying in Mexico

Systematic research on migrant farm workers in Mexico and its multiple problems became the target of interest in the Mexican social science in the late sixties - early seventies of the twentieth century. The problems associated with this type of labor migration and the new form of incorporation of agricultural work involving large family groups, were approached from different perspectives by Bartra, 1974; Arizpe, 1976; 1985; 1986; Paré, 1977; 1991; 1997; Anguiano, 1991; Lara, 1991; Barrón, 1992; 1994; 2007; Torres, 1997; Sánchez, 2000; 2001; 2003; 2005; Cos, 2001; López, 2002; Morett y Cosío, 2004; Palacios, 2004; Seefoó, 2005; Olimón, 2005; Granados, 2005; Talavera, 2005; Lara, 2005; 2006; 2007; Reyes, 2006; Sepúlveda y Miranda, 2006; Rojas, 2006; 2009; Díaz y Salinas, 2007; Durán, 2007; Ortega, 2007; Galindo y Landa, 2007; Sánchez, Rodríguez, 2008; Guerra, 2008; Jiménez, 2010, 2016, 2018; Paleta, 2011, 2012; Zhizhko, 2016, 2018, 2019, among others.

Several investigations are devoted to the experiences and living conditions of laborers in the fields and in their communities of origin, they record and display the fragile and intense exploitation conditions experienced by working agricultural laborers, adults and children; others address issues of gender relations, power and labor exploitation along with testimonials and pictures (Torres, 1997, Talavera, 2005; Galindo, Landa, 2007; Sánchez, Rodríguez, 2008; Paleta, 2011; Paleta, 2012, among others). Many studies (Palacios, 2004; Seefoó, 2005; Olimon, 2005, among others) are interested in the health of laborers affected by the application of pesticides and agrochemicals in various crops. The researchers (Sánchez, 2005; Palacios, 2004; Rojas, 2009; Sánchez, Rodríguez, 2008; Jiménez, 2018, Paleta, 2012, Pérez-Escatel and Aguilar-Torres, 2018, among others) assert, that average income of indigenous migrant farm workers is about half that of non-indigenous

workers. Indigenous peoples¹ tend to face greater obstacles, sometimes of legal nature, in the capacity building, decision making and claiming of their rights, the support and protection in case of adverse events.

The aim of the research which results are presented in this article, was displaying an overview of the current situation of migrant farm workers in Mexico, from a first approach to the state of knowledge on this issue through a documentary-bibliographic study. This work was performed under the critical-dialectical approach, using research methods of analysis, synthesis, comparison and generalization that were necessary to study the original texts and official documents; organization of the studied material and its exposure. The documentary-bibliographic study showed that on the issue of migrant farm workers, several sociological and economical studies with different methodological and conceptual orientations have been performed. Most research documented the difficulty for identifying agricultural laborers as being migrant groups with high spatial mobility and characterized them as heterogeneous groups with different ethnic affiliations and groups which demand educational and governmental attention.

According to the analyzed works, in Mexico, the use of cheap labor of indigenous migrant farm workers is a common practice. Men and women working as agricultural laborers in the Mexican states, form the so called “agricultural cycle of the Northwest”. 90% of them work for large agricultural enterprises engaged in the export of products. These industries find in migrants a flexible workforce, which performs the arduous and exhausting work without any contract or labor rights. Transnational agribusiness (crop and cut snuff, cane, beans, chili, vegetables, etc.), hire them in inhumane conditions, in both places: within agricultural fields and settlements outside these (Robles, Zhizhko, 2018). In the fields of Nayarit, Michoacán, Sonora, Baja California Sur, Zacatecas arrive annually 5 million of laborers, of whom 70% are indigenous people of Chiapas, Guerrero, Hidalgo, Oaxaca, Sierra de Nayarit and Veracruz. In Michoacan, 120,000 laborers come from Guerrero, Oaxaca, Chiapas. In Sonora, 85,000 workers reach Caborca, Pesqueira, Empalme, Guaymas, Hermosillo. In Baja California Sur, arrive each year 25,000 Indian laborers from the south (Oaxaca, Guerrero, Veracruz). In 2016, a total of 40,207 indigenous farmworkers from the state of Guerrero were counted, of which 25,448 were displaced to Sinaloa (Jimenez, 2018). It is worth emphasizing that there

---

¹ One of the most vulnerable regions in the world is Latin America, where 204 million people live in poverty, 78 million of them in rural areas; one fifth of the population works the land with low productivity agricultural methods and lives in precarious economic situations. 15% of people with low income and 30% of people living in extreme poverty in rural areas are the indigenous people, who tend to have low levels of education, inequality of opportunities and inequality of access to land and other productive assets (PNUD, 2014).

is no accurate figure for the total number of indigenous of different ethnicities who work as laborers in the fields of various states. However, Mexican researchers (Sánchez, Rodríguez, 2008; Guerra, 2008; Paleta, 2011, 2012; Jiménez, 2018; Pérez-Escatel and Aguilar-Torres, 2018, among others) estimate that the migrant indigenous farmworkers represent heterogeneous groups with different ethnic affiliations demonstrating a mosaic of 13 indigenous ethnic groups from 16 states of the Republic: Cora, Huichol, Zapotec, Mixtec, Triqui, Mazatec, Mixe, Chinantec, Amuzgo, Chatino, Wixarika, Tepehuan, Tlapanec. Three of these groups (Tlapanec, Tepehuan and Huichol) constitute 69% of a total population of laborers, who in 82% migrate for work on nuclear and extended families. The total number would be about 5.2 million people (53% are male and 47% female) (Pérez-Escatel, Aguilar-Torres, 2018).

According to the realized analysis, it can be argued, that the most researchers approach the issues of migrant farm workers from economic theory, however, is not enough to analyze the economic and social status of this group of people, it is necessary to place it in a multidisciplinary level (including economics, sociology, political science, psychology, education, etc.), in other words, study it from the theory of marginality and qualitative approach. From this perspective, the study of migrant farm workers is part of the overall problem of marginalization, which rises from the fifties of the twentieth century, as one of the research priorities in the field of economics, sociology, political science, education and others. The study of migrant farm workers from the perspective of the multidisciplinary qualitative approach, can realizes that the situation of marginalization experienced by this social group not only extends to the whole human person and all aspects of marginalized sectors' life, but its effects affect the entire society. This allows stop viewing it as a phenomenon of the third world (although it is much deeper), since as a global problem (Zhizhko, 2019). Undoubtedly, micro and macroeconomic quantitative analysis are important, but so far it have been preparing the fragmented public policies, highlighting the exclusion of all those stakeholders who were not favored by these policies and settling of evidence denial of the rights inherent to all human beings.

Notably, the analysis of the problems of migrant farm workers from the multidisciplinary qualitative approach and design of mechanisms for its inclusion in the productive life, is indispensable, since diffusion including the attributes of modern life creates expectations that they cannot channel properly in its current condition, which lead to the generation of tensions and conflicts that make up a potentially explosive situation.

References

Jiménez, R. Reestructuración agrícola en México: producción hortícola e incorporación del trabajo de jornaleros indígenas migrantes en Zacatecas, 2018, Zacatecas, UAZ.

Pérez Escatel, A., Aguilar Torres, C. El sector agropecuario en México y Zacatecas, México, COLOFON, 2018

PNUD. Informe sobre Desarrollo Humano 2014 “Sostener el Progreso Humano: reducir vulnerabilidades y construir resiliencia”, Naciones Unidas, 2014, <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/2014HDR> (referred on 06/12/2015).

Robles Soto, S. Zhizhko, E. Cinco aspectos relevantes para la agricultura en México y Zacatecas, 2012-2018, en Aldo Alejandro Pérez Escatel, Claudia Esther del Rosario Aguilar Torres El sector agropecuario en México y Zacatecas, México, COLOFON, 2018

Zhizhko, E. Situación laboral y educación de los jornaleros agrícolas migrantes adultos en Zacatecas: divergencias entre el discurso oficial y lo real, en Aldo Alejandro Pérez Escatel, Claudia Esther del Rosario Aguilar Torres El sector agropecuario en México y Zacatecas, México, COLOFON, 2018

Zhizhko, E. Migrant Agricultural Laborers in Mexico: Transforming the Marginal Consciousness Through Education. in Alonso C., Hernández J. (eds) Latin American Geopolitics. Palgrave Macmillan, Cham, Massachusetts Institute of Technology – SPURS (Special Program in Urban and Regional), 2019, pp. 191-218.

Бутенко Віра

д.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ

Україна

Байдала Вікторія

д.е.н., професор

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ

Україна

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

Біоекономіка на сучасному етапі створює можливості для підвищення енергоефективності, рівня повторного використання відходів, розвитку відновлюваної енергетики на основі біомаси, здійснення екологізації

промислового сектора, підвищення стійкості сільського господарства, виробництва нових продуктів харчування тощо. Біоекономіка займає особливе місце в політиці сталого розвитку, яка орієнтована на майбутнє.

Перехід від сучасної економіки, котра в основному базується на використанні невідновлюваних ресурсів до біоекономіки, не є можливим лише за рахунок дії ринкових механізмів, оскільки ринкові механізми не забезпечують інтересів майбутніх поколінь. Тому вважаємо за необхідне застосування державного регулювання розвитку біоекономіки в Україні. Пришвидшенню цього процесу буде сприяти прийняття Державної стратегії розвитку біоекономіки до 2030 р.

Пріоритетний розвиток біоекономіки задекларовано великою кількістю документів Європейського Союзу. Зокрема, оновлена стратегія біоекономіки до 2030 р. визначає конкретні заходи, які мають базуватися на застосуванні біотехнологій у первинному виробництві, галузях промисловості та у сфері охорони здоров'я [1].

У зазначеній стратегії наведено сценарії державної політики, яка спрямована на розвиток біоекономіки, забезпечуючи при цьому позитивні соціальні, екологічні та економічні результати.

Розвиток біоекономіки є важливим фактором, котрий враховується під час розроблення промислової, інноваційної, енергетичної політики, формування економіки замкнутого циклу [2].

Тому для України є надзвичайно важливим наукове обґрунтування, розробка та впровадження Державної стратегії розвитку біоекономіки.

Розроблена авторами Концепція Державної стратегії розвитку біоекономіки має вирішувати такі задачі, як побудова виробничої та інноваційної інфраструктури біоекономіки, разом із створенням систем науково-технологічного, інформаційного та маркетингового забезпечення; реалізація інноваційних та інвестиційних проектів у сфері економіки замкнутого циклу та поводження з відходами; активна участь територіальних громад у розвитку біоекономіки в регіонах України; підтримка стартапів, малого інноваційного бізнесу; створення освітнього простору, у фокусі уваги якого є біотехнології, екологічні імперативи, мінімізація антропогенного впливу та ін.; вдосконалення нормативно-правової бази в напрямку сприяння розвитку біоекономіки; сприяння створенню територіальних агробіотехнологічних кластерів та технологічних платформ, які об'єднують розробку та виробництво високотехнологічної біопродукції, забезпечуючи ефективну взаємодію учасників ринку біоіндустрії; формування позитивного

іміджу біотехнологічної продукції серед широких верств споживачів, а також виховання екологічної культури населення та формування «зеленого мислення»; створення умов для широкого використання біотехнологій у галузях промисловості, енергетики, сільського господарства тощо.

Реалізація заходів, окреслених авторами, дасть можливість полегшити вирішення важливих економічних, соціальних та екологічних задач, таких, як збільшення обсягу виробництва інноваційної продукції; створення нових високотехнологічних робочих місць, збільшення обсягу інвестицій в біоекономіку; формування біорегіонів з можливістю довгострокового економічного розвитку при збереженні природного середовища, забезпечення зайнятості та зростання доходів.

Список використаних джерел:

1. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). OECD International Futures Programme The Bioeconomy to 2030: Designing a policy agenda. Retrieved: <http://www.oecd.org/sti/emerging-tech/34823102.pdf>
2. European Commission (EC). Updated Bioeconomy Strategy. 2018. Retrieved: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/publication/updated-bioeconomy-strategy-2018_en. Access: 15.05.2020

Власенко Дмитро

к.е.н., доцент,

завідувач кафедри менеджменту та підприємництва
Конотопський інститут Сумського державного університету

м.Конотоп

Україна

РИНОК ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ АСПЕКТ

Система управління малих і середніх форм підприємницької діяльності в сфері транспортних послуг у країні формується, насамперед, на державному рівні - уповноваженими на здійснення відповідних функцій органами виконавчої влади.

Одним з методів стратегічного управління, що дозволяє здійснювати системний вплив на ті або інші економічні явища, процеси та об'єкти, є програмно-цільовий метод.

Як відзначають дослідники [1-4], використання програмно-цільового методу стає обґрунтованим при наявності асиметрії та диспропорцій розвитку

тих або інших галузей, у тому числі економічних, соціальних, кліматичних, інфраструктурних, демографічних тощо.

Масштабні завдання розвитку малих і середніх форм підприємницької діяльності не повинні вирішуватись тільки в рамках саморегулювальних ринкових механізмів - розвиток підприємництва є державним завданням, що вимагає залучення безлічі ресурсів і застосування адекватних методів управління.

На сьогоднішній день ефективно впровадження програмно-цільового методу в систему управління розвитком малого та середнього підприємництва в Україні ускладнено рядом умов: організаційно-правових, технічних, фінансових, економічних.

Використання програмно-цільового методу дозволяє забезпечити оптимальний розподіл фінансових ресурсів для вирішення конкретних завдань розвитку підприємництва в тій або іншій сфері. Система державної підтримки розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) у сфері транспорту повинна бути орієнтована на вирішення наступних завдань:

- створення нових робочих місць і підтримка існуючих;
- забезпечення прийняттого рівня зайнятості в регіонах;
- збільшення та стабілізація доходів населення;
- забезпечення конкурентоспроможності та підвищення рівня конкуренції на ринку транспортних послуг.

Системний підхід до вирішення проблем, які накопичилися в МСП у сфері транспорту на основі використання програмно-цільового методу, дозволяє забезпечити стабільність бізнесу до впливу зовнішніх, слабо передбачуваних факторів.

Використання програмно-цільового методу передбачає реалізацію наступних функцій і досягнення завдань:

- вивчення існуючих взаємозв'язків, що складають системи управління, тенденцій їх зміни, а також потенціалу системи;
- визначення цільового стану системи управління для формування вектора її розвитку;
- координація управління розвитком економічної, екологічної, соціальної та науково-технічної підсистем як умови досягнення мультиплікативного ефекту;
- розробка управлінських рішень суб'єктами управління системи - органами виконавчої влади, профільними відомствами, учасниками підприємницької системи країни.

Дозволяючи координувати загальні зусилля відомчих і галузевих компетенцій, а також зон відповідальності економічних агентів, органів виконавчої влади, програмно-цільовий метод вирішує складний комплекс завдань на стику позначених аспектів.

Виділяють наступні умови застосування програмно-цільового методу:

- несприятливі пропорції, тенденції розвитку та структура соціально - економічного розвитку;
- координація програмних заходів у міжгалузевому та міжрегіональному комплексах при наявності соціально-економічних, природно-екологічних і науково-технічних проблем, що вимагають досягнення завдань розвитку на основі існуючого рівня взаємозв'язків між різними рівнями управління;
- необхідність досягнення важливих цілей національної або регіональної значимості, що передбачає скоординоване використання фінансових, матеріальних та інших ресурсів.

Використання програмно-цільового методу передбачає забезпечення взаємозв'язку цілей плану з наявними в розпорядженні органів державної влади ресурсами, а також використання системного підходу до вирішення стратегічно важливих завдань.

У сучасних умовах впровадження в практику державного управління розвитком малого та середнього підприємництва програмно-цільового методу ускладнюється у зв'язку з наступними факторами та обставинами:

- недостатнім теоретико-методологічним проробленням питання стосовно до специфіки транспортної галузі;
- відсутністю ефективних правових і економічних механізмів забезпечення співробітництва держави та бізнесу в ході вирішення завдань розвитку сфери транспортних пасажирських послуг;
- недостатнім і не цілком результативним досвідом реалізації цільових програм;
- протиріччями при використанні довгострокових цільових програм між поточними та програмними компонентами системи управління;
- недостатнім розвитком організаційних форм, адаптованих до формування та реалізації комплексних довгострокових цільових програм розвитку підприємництва в сфері транспорту;
- непогодженістю наявних програм на різних рівнях управління.

На наш погляд, на сьогоднішній день в Україні назріла необхідність розробки профільної програми розвитку малого та середнього

підприємництва в сфері транспорту. У рамках програми потрібна розробка підпрограм у відповідності до специфічних завдань відносно кожного виду транспорту.

У зв'язку із цим, удосконалення системи управління малим і середнім підприємством у сфері пасажирських транспортних послуг вимагає формування програми розвитку даної сфери відповідно до основних потреб і проблем суб'єктів малого та середнього підприємства .

Список використаних джерел:

1. Аболонин С. М. Конкурентоспособность транспортных услуг – М. : ИКЦ «Академкнига», 2004. – 172 с.
2. Бідняк М. Н., Біліченко В.В. Виробничі системи на транспорті: теорія і практика: монографія – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 176 с.
3. International Investment Instruments: A Compendium. Volume I.- New York and Geneva: United Nations, 1996. P. 285 - 323.
4. Gronroos, C. Service Management and Marketing: A Customer Relationship Management Approach / C. Gronroos. - 2nd ed. - West Sussex, England : John Wiley & Sons, 2000. p. 316

Войтовська Яна Олегівна

аспірантка кафедри економічної теорії

Талавира Микола Петрович

д.е.н., професор

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ

Україна

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ВІДПОВІДЬ НА НОВІ РИЗИКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ СПРИЧИНЕНИХ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19

***Ключові слова:** циркулярна економіка, продовольча безпека, сільськогосподарське виробництво, агропродовольчі системи, використання природних ресурсів.*

11 березня 2020 року Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (ВООЗ) охарактеризувала поширення нового захворювання COVID-19 пандемією світового масштабу. В зв'язку із виниклою загрозою країни світу одна за одною почали зачиняти державні кордони та вводити карантинні заходи.

Попри загальні рекомендації ВООЗ не змінювати перебіг торгових відносин, держави, остерігаючись дефіциту товарів продовольства, почали стрімко вводити тимчасові торгові обмеження, а деякі припинили постачання окремих товарів на світовий ринок на невизначений час. Така криза вже має катастрофічні людські та економічні наслідки, виявляючи схильність нашої системи до різних ризиків. За прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), 2020 рік буде відзначатися сповільненням росту всесвітньої економіки. Зростання може скласти всього 2,4% (проти 2,9%, прогнозованих раніше) і стане найнижчим рівнем з часу фінансової кризи 2008 року. А з новими факторами, що наклала пандемія захворювання COVID-19, цей показник може далі знизитися до 1,5% до кінця поточного року. У свою чергу заклик до більш стійкої, циркулярної та низьковуглецевої економічної моделі отримав підтримку все більшої кількості підприємств та урядів протягом останніх кількох років і на тлі кризи сьогодні виглядає актуальнішим ніж будь-коли.

Загалом концепція *«циркулярної економіки»* (ЦЕ), що була розроблена у відповідь на надзвичайно неефективне використання природного капіталу в виробничих процесах світової економіки, пропонує перейти від лінійного типу використання ресурсів, що йде із підходом *«добути-використати-утилізувати»*, та перейти до систем закритого циклу із мінімізованим використанням додаткових матеріалів із природних ресурсів, оптимізуючи його, щоб мати можливість постійно виробляти високоякісну продукцію при мінімальному захороненні відходів. Така модель переходить від раніше пропагованої традиційної системи матеріального потоку *«від колиски до могили»* та впроваджує циклічність *«від колиски до колиски»*, яка дозволяє матеріалам підтримувати якісний стан природних ресурсів та накопичувати їх корисність у часі (*«upcycling»*).

Сільськогосподарське виробництво загалом є унікальним для ЦЕ саме тим, що виробництво тут покладається в основному на природні матеріали та циклічність використання їх основних ресурсів в агропродовольчих системах. Такі ресурси, як вода, ґрунти, поживні речовини та біорізноманіття, лежать в основі функціонування агропродовольчих систем. Оскільки вимоги до цих ресурсів зростають у межах лінійної економіки, ми ризикуємо вичерпати їх поза стійкими рамками та наражати на додаткові ризики майбутнє первинних секторів та вигоди, які вони надають для суспільства. ЦЕ – це система, де ефективність використання ресурсів розміщується в центрі прийняття економічних рішень, забезпечуючи додану вартість та збереження ресурсів на

найвищому рівні якості, наскільки це можливо, щоб їх можна було знову і знову використовувати. У сільському господарстві застосування підходу ЦЕ означає стабільність забезпечення продовольчої безпеки через збереження та примноження природного капіталу, оптимізацію ресурсів навколишнього середовища за допомогою оборотних продуктів, компонентів та матеріалів, підвищення ефективності шляхом виявлення та розробки відходів та заохочення взаємодії між людьми, розуміння витоків ресурсів та принципів максимального використання відходів, що є неминучими.

Нинішня криза спричинена COVID-19 робить підхід циркулярної економіки актуальним як ніколи, оскільки вона містить значну кількість економічно привабливих відповідей. Ранні етапи кризи вже виявили крихкість багатьох глобальних ланцюгів поставок, проілюстровані, наприклад, питаннями наявності медичного обладнання та стабільність торгових відносин на світовому ринку продовольства. Існує вже достатньо доказів, що сучасна промислова сільськогосподарська модель дає результати сумнівної якості, покладається на викопні види палива та практики, які завдають шкоди екосистемам, і будується навколо ланцюгів поставок, що передбачають транспорт на далекі відстані, що робить таку модель вразливою до закриття кордонів, таких як ми спостерігали на початку 2020 року, в зв'язку із кризою COVID-19. Залежність від сезонних іноземних робочих сил, що обслуговують виробничі центри промислового масштабу, також є проблематичною у цьому плані, і фермери по всій Європі вже попередили, що, ймовірно, потрібно буде забути про сезон урожаю 2020 року через нестачу робочої сили. У деяких містах, що були поспішно закриті через обмежувальні карантинні заходи, стикнулися із проблемами забезпечення продовольством своїх жителів, що підкреслило необхідність у скороченні моделей «від виробника до споживача», що знайшло початок через раптовий ріст попиту на продовольство. В такій ситуації видається своєчасним подальше вивчення потенціалу масштабних інвестицій у відновлювальне, міжміське виробництво разом з цифровим забезпеченням точного сільського господарства («*precision agriculture*»). Як вже підкреслили дослідження Фонду Еллен Макартур, круговий сценарій може призвести до 50% скорочення використання пестицидів та синтетичних добрив до 2030 року в Європі (порівняно з рівнем 2012 року), в результаті чого витрати домогосподарств зменшаться на 12%, а також вони матимуть можливість отримувати продукти кращої якості. Нарешті, регенеративне сільське господарство («*regenerative agriculture*») також є потужною силою в арсеналі пом'якшення кліматичної кризи та

підтримки продовольчої безпеки, оскільки використання такого підходу в стратегії циркулярної економіки може зменшити викиди на 5,6 млрд. тонн CO₂-екв., що відповідає 49% від запланованого зменшення загальних викидів в агропродовольчих системах до 2050 року.

Оскільки ми поступово отримуємо краще розуміння економічних наслідків пандемії, шляхи, завдяки яким циркулярна модель може сприяти відновленню, будуть більш детальними, а плани реалізації – більш чітко визначеними. Описані приклади застосування принципів ЦЕ для забезпечення продовольчої безпеки є лише невеликим відкриттям до ширших можливостей, які представляє ЦЕ, коли йдеться про плани відновлення, і є багато напрямків, які ще слід вивчити. Оскільки уряди шукають способів подальшого зростання економіки та відновлення належного рівня продовольчої безпеки в пост-кризовий період, вони можуть це зробити, не відмовляючись від своїх зобов'язань щодо низьковуглецевого розвитку, реалізуючи підхід циркулярної економіки.

Список використаних джерел:

1. Blériot J. The Covid-19 recovery requires a resilient circular economy (2020). International Institutions & Governments, Ellen MacArthur Foundation. URL: <https://medium.com/circulatenews/the-covid-19-recovery-requires-a-resilient-circular-economy-e385a3690037> (дата звернення: 22.05.2020).
2. OECD. Interim Economic Assessment Coronavirus: The world economy at risk (2020). URL: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf> (дата звернення: 23.05.2020).
3. The Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy: Economic and business rationale for an accelerated transition (2013). URL: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/Ellen-MacArthur-Foundation-Towards-the-Circular-Economy-vol.1.pdf> (дата звернення: 24.05.2020).
4. The European Innovation Partnership for agricultural productivity and sustainability (EIP-AGRI). Eip-Agri Workshop 'Opportunities for Agriculture and Forestry in the Circular Economy': Workshop Report (2015). URL: https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip-agri_ws_circular_economy_final_report_2015_en.pdf (дата звернення: 24.05.2020).

Голубова Уляна,
студентка факультету агротехнологій та економіки
спеціальності «Облік і оподаткування»
Дворник Інна,
к.е.н., старший викладач кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Основним законодавчим актом, що закріплює правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) вітчизняними суб'єктами господарювання, є Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16 квітня 1991 року. Цей Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення ЗЕД в Україні і спрямований на удосконалення правового регулювання усіх видів ЗЕД, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, надання послуг відповідно до загальновизнаних засад, принципів, норм і правил міжнародної торгівлі та зобов'язань, узятих Україною в рамках міжнародних угод.

Зовнішньоекономічна діяльність - це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

До зовнішньоекономічної діяльності належать такі операції:

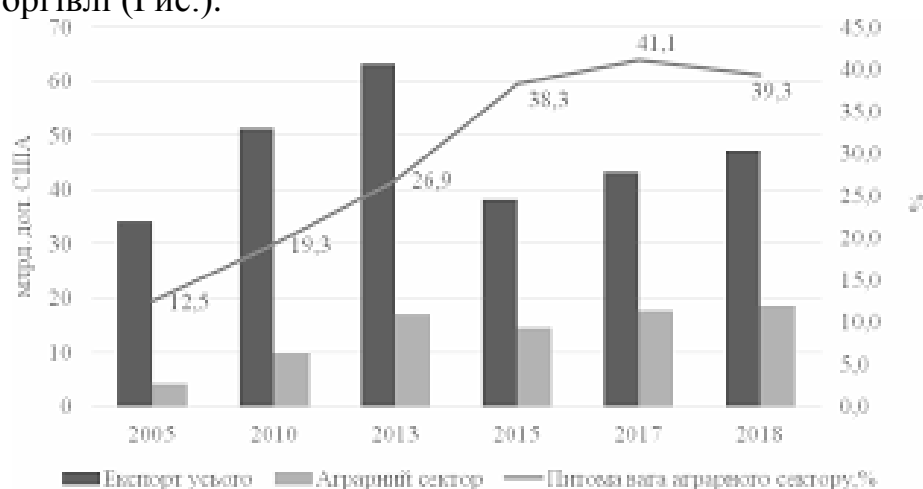
- експорт/імпорт товарів, капіталу та робочої сили;
- надання іноземним суб'єктам господарювання консультаційних, страхових, транспортно-експедиційних, виробничих, юридичних та інших послуг;
- наукова, науково-технічна кооперація з іноземними суб'єктами господарювання;
- міжнародні фінансові операції, в т.ч. кредитні операції;
- спільна підприємницька діяльність з іноземними суб'єктами господарювання, як на території України, так і за її межами (наприклад, створення спільних підприємств, спільне володіння майном, проведення спільних господарських операцій тощо);
- товарообмінні (бартерні) операції з іноземними суб'єктами господарювання [2].

Аграрний сектор і його ядро – сільське господарство – є джерелом виробничо-комерційного потенціалу України. Близько 30 % світових чорноземів, вигідне географіко-кліматичне розташування мають сприяти його

розвитку. Сьогодні агрохолдинги складають основу сільськогосподарського ринку України.

Інтенсифікація світової торгівлі є своєрідним двигуном національного виробництва та споживання. Розвиток зовнішньоекономічних відносин в аграрній сфері набуває актуального значення як з позиції загальносвітової продовольчої безпеки, так і з точки зору необхідності здійснення міжнародної торгівлі.

Сільське господарство України займає лідируючу позицію у товарній структурі експорту країни (43,1% у 2019 році) і залишається практично єдиним сектором, який упродовж багатьох років забезпечує позитивне сальдо зовнішньої торгівлі (Рис.).

Рис. 1. Частка аграрного сектору в структурі експорту України, 2005-2018 рр.

За період із листопада 2018 року по жовтень 2019 року Україна посіла третє місце в переліку найбільших постачальників продукції аграрного сектору до країн Євросоюзу, експортувавши на суму 7,3 млрд євро.

В товарній структурі експорту найбільші поставки займають: кукурудза, пшениця, соняшникова олія, ячмінь, картопля, соєві боби, цукор та інше.

На сьогодні можна спостерігати зростання імпорту в Україну, додатне сальдо щороку зростає (10,3% у 2019 році). В товарній структурі експорту найбільші поставки займають: морська риба, цитрусові, тютюн та інше.

Найбільші торговельні партнери в 2019 році стали: Китай (11,5%), Російська Федерація (9,2%), Німеччина (7,6%), Польща (6,7%), Білорусь (4,8%), Туреччина (4,5%), Італія (4,1%), США (3,8%), Угорщина (2,5%), Індія (2,5%).

Поряд із перспективами розвитку аграрного сектору, ця галузь характеризується наявністю низки економічних проблем: кадрові проблеми, труднощі з фінансуванням і деградація сільськогосподарських територій, знецінення гривні, подорожчання палива, добрив, як результат - підвищення собівартості вирощування культур.

Стратегічними пріоритетами в удосконаленні функціонування аграрного сектору є:

- перехід від сировинного експорту до експорту продуктів з високою доданою вартістю;
- перехід до сталого землеробства та використання ефективних методів ведення сільського господарства (точне землеробство, мінімальна обробка землі, електронна карта полів, використання GPS-технологій);
- підвищення стандартів безпеки продуктів харчування;
- підвищення енергетичної незалежності сектора за рахунок використання альтернативних видів енергії;
- реалізація інфраструктурних проєктів, які дозволять збільшити обсяги виробництва і скоротити його собівартість, а також зменшити втрати сировини і готової продукції при зберіганні і транспортуванні;
- підвищення ефективності систем управління аграрними підприємствами.

Такий механізм зовнішньоекономічної діяльності забезпечить продовольчу безпеку країни, розвиток виробничої та соціальної інфраструктур у сільській та міській місцевостях, підвищить ВВП на душу населення, обсяг податкових надходжень до бюджету, сприятиме зменшенню безробіття та покращенню рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. Гришко Н.В., Лубенченко О.Е. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та незалежний аудит. *Вісник чернігівського державного технологічного університету*. № 2 (66), 2013, С.379.
2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник / [Козак Ю.Г., Логвінова Н.С. та ін.]; за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – С.8-10.

Голубова Уляна,
студентка факультету агротехнологій та економіки
спеціальності «Облік і оподаткування»
Царук Наталія
к.е.н., доцент
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Особливості обліку аграрних підприємств визначаються сезонними умовами сільськогосподарського виробництва. Одержання продукції та процес праці не завжди збігається у часі: продукція рослинництва збирається у певну пору року, праця витрачається впродовж цілого року.

Провідними галузями сільськогосподарських підприємств є рослинництво, тваринництво та переробна промисловість. При цьому, слід зазначити, що до специфічних об'єктів обліку, яких не має жодна галузь народного господарства, належать поточні біологічні активи тваринництва, до яких, зокрема, відносяться тварини, що перебувають на вирощуванні та відгодівлі, птиця, звірі, кролі, сім'ї бджіл, худоба відбракована з основного стада, тварини, що прийняті від населення для реалізації.

У рослинництві до біологічних активів відносяться: зернові культури, овочеві і технічні культури, кормові культури, розсадники. Біологічний актив визнається основним засобом (тобто належить до довгострокових біологічних активів), якщо він використовується в іншій діяльності ніж сільськогосподарська та очікуваний строк його використання більше одного року (або операційного циклу якщо він довший за рік). Облік довгострокових та поточних біологічних активів регламентується П(С)БО 30 "Біологічні активи", відповідно передбачені Планом рахунків рахунки 16 "Довгострокові біологічні активи" та 21 "Поточні біологічні активи" [2].

Суттєві особливості рослинництва впливають на організацію обліку витрат. Витрати здійснюють нерівномірно впродовж значного проміжку часу, наприклад, року. Продукцію одержують за мірою дозрівання культур, як правило, один раз на рік. Виникає потреба розмежування витрат поточного року та майбутніх років у окремих виробництвах витрати здійснюють

одночасно для вирощування багатьох культур, окремі витрати, наприклад: насіння, добрива, є продуктами власного виробництва.

Собівартість зерна кормів і продукції інших культур встановлюють лише після збирання врожаю, зазвичай наприкінці року. Продукцію промислових підприємств здебільшого калькулюють щомісячно. Собівартість продукції тваринництва визначають по завершенню року. Собівартість використаних кормів власного виробництва можна визначити лише після збирання врожаю.

У тваринництві витрати узагальнюють за видами й обліковими групами тварин. Потім витрати відносять на відповідні види продукції, що калькулюється. Собівартість продукції цієї галузі залежить від обсягу витрат на утримання тварин та їх продуктивності. Продуктивність залежить від якості обслуговування тварин, дотримання раціону годівлі, якості та структури кормів, механізації робіт і низки інших чинників.

Особливість обліку в сільськогосподарських підприємствах зумовлена встановленим порядком оцінки продукції впродовж року. Продукцію оприбутковують і списують на витрати протягом року за плановою собівартістю; коригують за фактичною собівартістю лише після складання звітних калькуляцій по завершенню року. Корми та насіння з врожаю поточного року також списують на витрати за плановою собівартістю із подальшим коригуванням за фактичною собівартістю.

У звітних балансах залишки продукції розподіляють за окремими статтями залежно від її призначення: корми, насіння, посадковий матеріал, товарна частина для реалізації.

Система документування – це ще одна особливість обліку, що передбачає, зокрема, облік продукції при її збиранні та відвантаженні у полі, а також контроль за її транспортуванням і в місцях зберігання. Останню особливість зумовлює методика руху тварин та відтворення їх за видами й зоотехнічними групами. Спеціально обліковують витрати на вирощування та відгодівлю тварин, калькулюють приріст їх живої маси та собівартість поголів'я (у живій масі), що дає змогу контролювати ці процеси та виявляти фактичну вартість тварин, яких переводять в основні фонди, реалізують або залишають на кінець року для відгодівлі та вирощування. Оскільки у сільському господарстві виробничий цикл може тривати від кількох місяців до кількох років, собівартість продукції обчислюють раз на рік.

Таким чином, галузеві особливості сільського господарства суттєво впливають на організацію і технологію виробництва і відповідно на побудову бухгалтерського обліку.

При цьому, бухгалтерський облік у сільському господарстві повинен надавати необхідні відомості про стан виробничих процесів, сприяти зростанню рентабельності виробництва, підвищенню ефективності та якості роботи. Усе зазначене можна звести в дві функції, які покладені до обліку: інформаційну та контрольну.

У нинішніх умовах для ефективного вирішення завдань бухгалтерського обліку в сільськогосподарських підприємствах необхідно використовувати автоматизовані системи управління та обліку.

Упровадження таких систем дозволить сільськогосподарським підприємствам здійснити перехід від журнально-ордерної форми ведення бухгалтерського обліку, яка на даний момент масово використовується, до автоматизованої системи обліку. У кінцевому підсумку це підвищить ефективність і прибутковість підприємств галузі. Ураховуючи, що агробізнес – це одна із ключових галузей української економіки, збільшення ефективності роботи кожного окремого підприємства може надати позитивний вплив на розвиток економіки в цілому.

Сільгосппідприємства, зареєстровані юрособами (у т. ч. фермерські господарства), можуть застосовувати такі системи оподаткування: загальну систему зі сплатою податку на прибуток; спрощену систему зі сплатою єдиного податку (далі – ЄП) у третій групі (за ставкою 3 % та за умови реєстрації платником ПДВ або за ставкою 5 % без сплати ПДВ); спрощену систему зі сплатою ЄП у четвертій групі.

Традиційно вважається, що найбільш вигідною для сільгоспвиробників є спрощена система оподаткування зі сплатою ЄП у четвертій групі. Але підвищення розміру нормативної грошової оцінки (далі – НГО) сільгоспугідь і ставок ЄП призводять до того, що іноді інші системи оподаткування є більш вигідними з економічної точки зору. Вибір підприємством тієї чи іншої системи оподаткування залежить від різних чинників (доходу підприємства, його рентабельності, виду діяльності тощо).

Список використаної літератури

1. Бухгалтерський облік и оподаткування в сільському господарстві: навч. посіб. / під ред. С. М. Бичковой. – М.: ТК "Велбі"; Вид. "Перспект", 2010.

2. Методичні рекомендації бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2016 р. № 1315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.com.ua.

3. Бухгалтерський облік: навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. – Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 392 с.

Дворник Інна

к.е.н., старший викладач кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

АНАЛІЗ ДІЮЧИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Структурні проблеми української економіки вносять свій вклад в ефективність реформ та дієвість трансмісійних механізмів.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) — один із найважливіших показників розвитку економіки, який характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального і нематеріального виробництва. Вимірюється вартістю товарів та послуг, виготовлених цими одиницями (людьми) для кінцевого використання.

Аналіз динаміки ВВП протягом 2012-2019 рр. показав його щорічне зростання.

Таблиця 1

Динаміка ВВП, млн грн

Роки	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Реальний ВВП (у цінах попереднього року)	Різниця (-)	
			реальний	номінальний
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%

Позитивним є й те, що поряд зі зростанням номінальним ВВП зростає й реальний. Крім того, відношення номінального ВВП до реального щороку зменшується, що є результатом падіння інфляції (рис. 2).

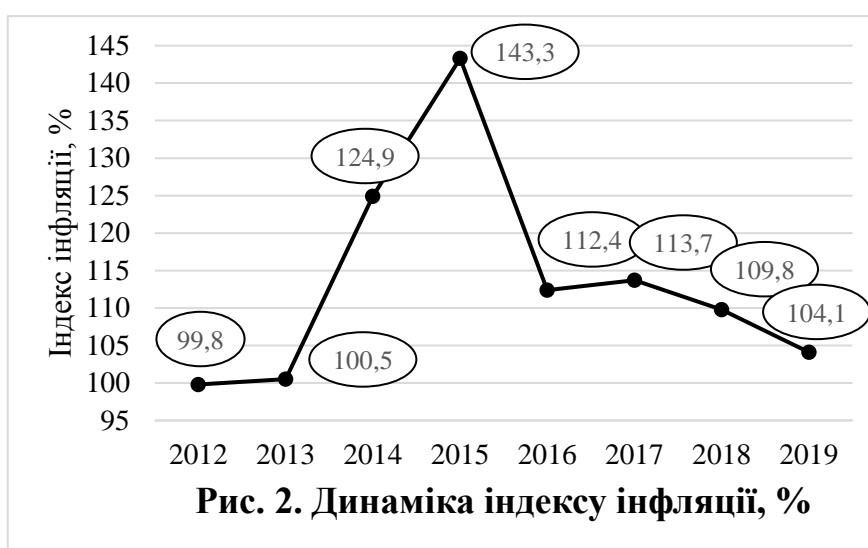

Рис. 2. Динаміка індексу інфляції, %

Протягом перших місяців 2020 року падіння темпів інфляції нижче цільового діапазону НБУ, а цін виробників – нижче нуля. Це свідчить про ознаки повноцінної стагнації у секторі виробництва товарів та послуг та про

помітне звуження обсягів діяльності.

Зауважимо, що стагнація — депресія, застій, традиційна фаза економічного розвитку держав з ринковою економікою, для якої характерні певний спад ділової активності і кон'юнктури, ріст безробіття та зниження цін.

Так, за даними Державної служби зайнятості станом на 13 квітня 2020 року безробітними є 388 000 українців, що на 22% більше, ніж за аналогічний період 2019 року. Така ситуація пов'язана з карантинними заходами на території України. Найбільша кількість зареєстрованих безробітних у п'яти областях України - у Львівській, Харківській, Полтавській, Дніпропетровській та Запорізькій.

Очікується значне зменшення темпів зростання розміру заробітної плати, що безпосереднім чином матиме вплив на доходи бюджету. Крім того, у 2020 році очікується зменшення реальної заробітної плати (номінальна зарплата з урахуванням індексу споживчих цін) на 4,5% (або на 14,6 в.п. - відсоткові пункти (абсолютне відхилення показників, визначених у відсотках), тоді як за підсумками 2019 року реальна заробітна плата зросла на 9,8%.

У той час як виробничий сектор зазнає втрат, сектори, що пов'язані із наданням посередницьких фінансових та ділових послуг, зростають шаленими темпами. Один тільки прибуток комерційних банків за підсумками 2019 року становив 60 млрд грн, збільшившись майже втричі проти попереднього року.

У банківській системі акумульовано гігантські суми, які не надходять в реальну економіку. В кращі часи обсяг кредитів, виданих економіці сягав 80% ВВП, зараз же – він не набирає і 25% ВВП, а якщо з них зняти непрацюючі кредити – то не буде і 15% ВВП. Зараз реальні виробники не в змозі конкурувати за кредитні ресурси внутрішнього фінансового ринку за ставками, які пропонуються депозитними корпораціями. Поряд з цим відносна величина депозитних сертифікатів НБУ та ОВДП – пасивних напрямків вкладень грошових коштів – становлять вже 24% ВВП, перевершуючи обсяг кредитного ресурсу, наданого депозитними корпораціями в реальний сектор економіки.

Державний бюджет запозичує за ставками, що перевищує річні темпи його доходів, експортери – несуть втрати внаслідок зниження гривневої виручки, реальний сектор – недоотримав кредитних ресурсів, а країна – недоотримала надходжень у валютні резерви, які досі на 20% «не дотягують» до нормативу композитного критерію МВФ. Але програли не всі. Виграли – «інвестори» у державні цінні папери.

Ситуація, що склалась, загрожує ефектом широкомасштабної втечі капіталу з країни, де немає надійних об'єктів для його інвестування, особливо

зважаючи на нестабільність на глобальних ринках капіталу. Відсутні також стимули для інвестицій, формування інвестиційного іміджу країни.

З метою покращення економічної ситуації пропонуємо:

- 1) скоригувати темп реального економічного зростання та рівень зайнятості;
- 2) надати реальним вітчизняним виробникам доступні кредитні ресурси внутрішнього фінансового ринку з метою забезпечення їх конкурентоспроможності, зростання розміру ВВП та державного бюджету;
- 3) забезпечити можливість фінансування реальних інвестиційних проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності економіки та розширення її внутрішнього ринку. Розширення інструментарію державних гарантій.

Список використаних джерел

1. Інфляція й поточні тенденції розвитку економіки: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2894446-sodo-pokaznikiv-inflacii-ta-potocnih-tendencij-rozvitku-ekonomiki.html> (дата звернення: 20.05.2020).
2. Уряд регулює ціни на 10 «соціально значущих» продуктів: якими будуть наслідки? : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30619336.html> / (дата звернення: 20.05.2020).
3. Як карантин змінив сферу зайнятості та що очікувати далі?: веб-сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/novyna/yak-karantyn-zminyv-sferu-zaynyatosti-ta-shcho-ochikuvaty-dali> (дата звернення: 20.05.2020).
4. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2020).

Іванько Анатолій

д.е.н., с.н.с.

ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний економічний світ характеризується динамічністю та суттєвим впливом факторів зовнішнього середовища на суб'єкти економічної діяльності. Україною обрано шлях на інтеграцію до Євросоюзу та світових господарських структур і для забезпечення виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції необхідним є формування в аграрному секторі економіки відповідної інноваційно-

інвестиційної політики – діяльності держави з формування інвестиційних умов для інноваційного розвитку, а також формування ринку інновацій та інвестицій.

Особливо актуальним дане питання є в сучасних умовах господарювання. Ринкові відносини без державного цінового регулювання виявились непридатними для розвитку інноваційної діяльності економічних суб'єктів в аграрному секторі. За останні роки ціни на сільськогосподарську продукцію знизилися у 2-3 рази, а ціни на матеріально-технічні ресурси і техніку, що ними споживаються, зросли у 3-5 разів [2]. Це суттєво звужує внутрішні джерела інвестування впровадження інновацій на господарському рівні. Подальше ефективне ведення сільського господарства потребує оновлення й удосконалення основних засобів техніко-технологічного забезпечення виробництва, впровадження наукових розробок. Це у свою чергу, вимагає фінансового забезпечення цих процесів.

Розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки стримується недостатнім її державним стимулюванням, обмеженістю внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій та низьким рівнем інвестиційної привабливості галузі в цілому. Так, за офіційними даними Держкомстату [3], розмір фінансування інноваційної діяльності з різних можливих джерел за період з 2011 р по 2017 р зменшився в 1,6 рази. При цьому, ключова роль у фінансуванні інноваційних процесів лягає на підприємства, частка власних коштів яких в середньому за 2011–2017 рр. становила 80,2 %, а кошти державного бюджету на інноваційну діяльність в загальній сумі джерел фінансування складають в останні роки близько 1% незважаючи на те, що за кількістю вчених Україна входить в першу десятку країн світу. Необхідно також відзначити, що з 2015 р. по 2017 р. фінансування інноваційного розвитку країни за рахунок державного бюджету зменшилася з 344,1 млн грн до 22,8 млн грн, або в 15,1 рази. При цьому спостерігається негативне явище скорочення державних коштів на здійснення інноваційної діяльності в порівнянні з 2014 р, в 2015 р – на 289,0 млн грн, в 2016 р – на 165,1 млн грн, в 2017 р – на 321,3 млн грн. [4]

Як результат, у глобальному рейтингу інновацій за 2019 рік (Global Innovation Index 2019) Україна посіла 47 місце, втративши 4 позиції в порівнянні з попереднім роком [6]. Для того, щоб інноваційний потенціал став рушієм економічного зростання та сприяв розвитку всіх сфер національної економіки, зокрема й аграрного сектору, держава зобов'язана сформувати таку інноваційно-інвестиційну політику, реалізація якої сприяла б розвитку

держави. І для цього Україна має ряд конкурентних переваг (ємність ринку, здатність до інновацій, наявність освічених кадрів, наукових шкіл тощо), які дають змогу їй успішно виробляти інтелектуальні продукти. Основою ж української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал, а також знання і результати наукових досліджень.

Серед багатьох складових інноваційно-інвестиційної політики, на наш погляд, доцільно виділити три базові, на яких ґрунтуються основні її засади: правове, наукове та фінансове забезпечення. Втілення в життя в умовах глобалізаційних викликів «Стратегії розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року» [5] вимагає істотного вдосконалення законодавчої бази та розробки нового системного нормативно-правового й організаційно-методичного забезпечення. На жаль, залишається високозалежною від державних коштів і отримана у спадок ще з радянських часів малоефективна система фінансування української науки, яка за часи незалежності країни майже не змінилася. Відбулося значне скорочення обсягів інвестування в науку як державою, так і підприємництвом, що об'єктивно лишає її можливості реалізувати свою функцію ефективного наукового забезпечення інноваційного розвитку економіки. виправити дану ситуацію може реалізація Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», яким передбачено, що «Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України» [1], зазначена норма якого набрала чинності з 1 січня 2020 р. Комплексного розгляду та вирішення потребує й існуюча система фінансового забезпечення аграрного сектора економіки, який не забезпечує потребу в фінансових ресурсах. Дане питання знаходиться поза межами компетенції та економічної відповідальності товаровиробників й потребує здійснення заходів макроекономічного характеру щодо розширення місткості внутрішнього продовольчого ринку, підвищення купівельної спроможності населення, забезпечення умов для рентабельного ведення виробництва, розвитку кредитування, використання фінансових інструментів тощо.

На жаль, відкритим в нашій країні залишається і питання формування аграрної політики, що є однією із складових елементів ефективного функціонування аграрного сектора економіки і яка б дозволяла зрозуміти зацікавленим суб'єктам «правилах гри» хоча б на найближчі 5 років. В першу чергу це стосується таких питань як: земельні відносини, дотації, підтримка експорту, оподаткування, підтримка науки та освіти тощо. Адаже питання

інвестування (особливо в такі галузі як тваринництво та садівництво) потребують прогнозованості в довгостроковій перспективі щодо розвитку аграрного виробництва, яке є надзвичайно ризикованим бізнесом.

З урахуванням вищерозглянутих основних складових інноваційно-інвестиційної політики в аграрному секторі економіки, узагальнено механізм її формування можна представити у вигляді наступної схеми (рис. 3).

Рис. 3. Механізм формування інноваційно-інвестиційної політики в аграрному секторі економіки

Враховуючи вищезазначене, слід наголосити на доцільності узгодження інвестиційно-інвестиційної та аграрної політик. Для розвитку аграрного сектора національної економіки та спрямування інвесторів, необхідним є усвідомлення галузевих пріоритетів, які в нормативно-правовому полі визначені лише концептуально. Це в свою чергу стримує залучення коштів, а також реалізації механізмів і заходів інноваційно-інвестиційної політики на господарському, галузевому, секторальному та національному рівні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
2. Гузар Б. С., Прокопчук О. Т., Мельник К. М. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору національної економіки України : Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва : 2019. Випуск 94. Частина 2. С. 141-160.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт статистичної організації Європейської комісії. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>.
5. Стратегія розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p>
6. Україна «просіла» в глобальному рейтингу інноваційних країн. URL: <https://business.ua/news/5961-ukrajina-prosila-v-globalnomu-rejtingu-innovatsijnikh-krajn>.

Зайцев Леонід

студент

Македон Галина

к.е.н., ст. викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стрімкий розвиток корпоративних відносин у світі веде до зростання значення дивідендної політики в процесі формування та використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання. Зі складової загальної політики управління прибутком вона стає складовою загальної стратегії розвитку підприємства, елементом його корпоративної культури. Дивідендна політика – найважливіша ознака, за якою акціонерні товариства вирізняють серед інших підприємств. Саме за розподілом результатів господарської діяльності виявляються особливості корпоративних відносин, що полягають в їхньому колективному характері. Від правильності дивідендної політики залежить реалізація однієї з основних цілей, якої прагнуть досягнути корпорації у своїй діяльності, – поліпшення добробуту акціонерів і яка може досягатися шляхом підвищення курсів акцій та збільшенням дивідендів, проведенням ефективної інвестиційної політики компанією

Від вибору емітентом конкретної дивідендної політики залежить розвиток підприємства та ринкова ціна акцій. Спроможність товариства сплачувати дивіденди робить його привабливим для інвесторів та партнерів. Проте прийняття рішення про використання прибутку для різних груп акціонерів є далеко не простим питанням. Важливою рисою корпоративного сталого розвитку є обґрунтована дивідендна політика.

Розроблення дивідендної політики має відбуватися з врахуванням індивідуальних особливостей кожного акціонерного товариства, спираючись на його фінансово-економічні показники, можливості й потреби залучення інвестиційних ресурсів та загрози щодо втрати контролю над суб'єктом господарювання існуючими акціонерами. При цьому головною метою дивідендної політики має стати сприяння економічній безпеці та підвищенню інвестиційної привабливості акціонерних товариств у довгостроковому періоді [2].

Відштовхуючись від значення дивідендної політики для підприємства, можна згрупувати основні фактори впливу на процес її формування, які наведені в табл. 2.

Оптимальна дивідендна політика – це така політика, яка максимізує ціну акцій підприємства. Знаходження цього оптимуму є винятково важким завданням, і неможливо створити ідеальну модель дивідендної політики. Але можна виділити основні моменти, які враховують при виробленні такої політики.

Під час прийняття рішень щодо дивідендної політики керівництво підприємства повинно враховувати:

- заборгованість за раніше випущені облігації;
- виплату дивідендів по привілейованих акціях, тому що вона здійснюється до виплати по звичайних акціях;
- достатність грошових коштів підприємства для виплати дивідендів;
- норми податкового законодавства.

Таблиця 2

Фактори, що визначають дивідендну політику компанії

Основні фактори	
Зовнішні	Внутрішні
правові та податкові обмеження	менталітет власників корпорації;
середньоринкова норма прибутку на вкладений капітал;	рівень рентабельності діяльності;
пропозиція капіталу на фінансовому ринку;	інвестиційні можливості реалізації високодохідних та раніше розпочатих інвестиційних програм і проектів;
наявність альтернативних зовнішніх джерел;	наявність альтернативних внутрішніх джерел формування фінансових ресурсів;
формування фінансових ресурсів;	стадія життєвого циклу компанії;
темп інфляції	рівень ризиків здійснюваних операцій та видів діяльності;
кон'юнктура товарного ринку на поточний момент;	рівень коефіцієнту фінансового левериджу;
прозорість фондового ринку	рівень концентрації управління;
	чисельність персоналу та діючі програми його участі у прибутках;
	рівень поточної платоспроможності підприємства.

Приймаючи рішення в галузі дивідендної політики, слід враховувати, що вони впливають на ряд ключових параметрів фінансово-господарської діяльності підприємства: величину самофінансування, структуру капіталу, ціну залучення фінансових ресурсів, ринковий курс корпоративних прав, ліквідність та ряд інших.

Найбільш чітко вираженим є зв'язок між дивідендною політикою та самофінансуванням підприємства: чим більше прибутку виплачується у вигляді дивідендів, тим менше коштів залишається у підприємства для здійснення реінвестицій. Якщо ж приймається рішення про тезаврацію прибутку, то збільшується величина власного капіталу, а отже, змінюється загальна структура капіталу підприємства, що за певних обставин впливає на його вартість. Зв'язок між дивідендною політикою і ринковим курсом

корпоративних прав описується класичним алгоритмом: курс акцій прямо пропорційний дивіденду та обернено пропорційний процентній ставці за альтернативними вкладеннями капіталу на ринку.

До методів впливу на інвестиційну привабливість акцій належать:

- 1) здійснення комплексу заходів щодо поліпшення фінансового стану компанії-емітента;
- 2) оптимізація дивідендної політики;
- 3) вплив на ринкові параметри акцій (вартісні характеристики за абсолютним значенням, спред (різниця) між покупкою й продажем, обсяги угод, ліквідність тощо);
- 4) поліпшення інвестиційних якостей акцій за допомогою максимізації обсягу прав, які надаються акціонерові, і неухильне дотримання цих прав;
- 5) розкриття інформації про стан, діяльність і плани емітента, що дає змогу інвесторам адекватно оцінити інвестиційні якості акцій [3].

Стратегія управління інвестиційною привабливістю акцій у будь-якому разі повинна передбачати використання всіх перерахованих вище елементів. Використовуючи наведені механізми, можна побудувати комплексну стратегію керування привабливістю акцій підприємства, що дасть йому змогу мати доступ до порівняно де шевих ресурсів, необхідних для розв'язання завдань стратегічного розвитку [1]

Вироблення оптимальної дивідендної політики повинно стати одним із першочергових завдань, від успішного вирішення якого залежить оцінка ефективності їхньої діяльності, підвищення рейтингу та інвестиційної привабливості, удосконалення процесу формування та використання фінансових ресурсів. Тобто варто дотримуватися активної дивідендної політики. При цьому необхідно утримувати дивіденди на низькому рівні, а при зростанні доходів – підвищувати їх, але не настільки, щоб у майбутньому при зменшенні доходів необхідно було здійснювати їх різке зниження. Це дасть змогу спрямувати дивідендну політику на задоволення інтересів акціонерів та розвиток підприємства, що стане передумовою підтримання і зростання інвестиційної привабливості емітованих цінних паперів і, відповідно, підвищення можливостей отримання нових зовнішніх джерел фінансування.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук В.Г. Механізм удосконалення ринкових параметрів акцій українських підприємств на фондових біржах. Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 3, 2014. С. 59-67.

2. Гусарова О.С. Аналіз дивідендної політики та напрями її вдосконалення на підприємстві. «Управління розвитком». № 4 (167), 2014, С. 56-58.

3. Сидяга Б.В. Проблеми формування та використання прибутку комерційних підприємств. Економіка та управління підприємствами. Випуск III (55), 2014.С. 144-152.

Ікальчик Наталія

студентка

Науковий керівник:

Матієнко-Зубенко Ірина

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

м. Київ

Україна

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА АГРОКОМПАНІЇ

Складовими електронного бізнесу є використання Інтернет ресурсів та цифрових технологій, а електронна комерція, яка стосується транзакції і є частиною каналу розподілу і електронної торгівлі, є по суті частиною електронного бізнесу. Електронний бізнес - це вид електронної економічної діяльності підприємств, здійснюваний через комп'ютерні мережі, в тому числі Інтернет, для отримання прибутку [1]. Електронний бізнес ділиться на наступні компоненти: 1) електронний документообіг; 2) електронна платіжна система; 3) електронна комерція Електронний бізнес заснований на наступних важливих технологіях: мережеві технології; корпоративні; Інтернет технології; ІТ виробництва; система підтримки прийняття рішень [2].

Процес створення електронного бізнесу має такі компоненти, як прогнозування, синтез технологічних і комерційних компонентів, які дозволяють йому чітко визначати стратегії. Електронна економічна діяльність має наступні види, а саме: віртуальні компанії, електронна комерція, маркетингові дослідження, електронна реклама, комерційні операції, адміністрування електронного бізнесу, електронний облік. Електронна комерція - це вид електронної комерції, що складається з інформаційних і комунікаційних технологій. Вона забезпечує: 1) відкриття Web-сайтів компанії і віртуального магазину в інтернеті; 2) використання автоматизованої системи керування підприємством; 3) використання електронної реклами і маркетингу; 4) використання певної моделі ділової взаємодії.

Взаємозв'язок господарюючих суб'єктів в аграрному секторі агропромислового комплексу з питань купівлі-продажу продукції, робіт і послуг, що використовуються в сфері інформаційних технологій з використанням мережі Інтернет, являється сільськогосподарською електронною комерцією.

Основними суб'єктами електронної комерції є Продавець, Банк Продавця, Банк Покупця, Покупець. Глобальний бум електронної комерції розпочався в 1995-1996 роках. Провідними країнами, в яких це економічне явище виникло і швидко розвивається, є Сполучені Штати Америки і Канада. Європа приблизно на рік відстає від електронної комерції в Північній Америці.

Науково-технічний прогрес, що торкнувся всієї економіки, не міг не позначитися на сільськогосподарському виробництві. У всьому світі відбувається швидкий розвиток віртуальних форм торгівлі. Сільськогосподарське виробництво є одним із пріоритетів соціально-економічної політики України.

Особливості аграрного сектора економіки виявили особливості конкурентного середовища. У сільському господарстві на сучасному етапі - це нерозвинена конкуренція в сфері маркетингу, яка виробляє сільськогосподарську продукцію між виробниками, що істотно знижує мотивацію виробників розвивати і вдосконалювати самі підприємства. Все це призводить до кризи в промисловості і більшості приватних фермерів, а саме політичний тиск з боку таких факторів галузевої конкуренції [3].

Розвиток сільськогосподарського виробництва пов'язано з підвищенням його технологічної ефективності. Компанії впроваджують новітні технології для покращення науково-технічного прогресу, а саме: освоєння нових сегментів ринку, підвищення рівня реагування, надання нових послуг, зниження витрат, підтримка бізнес-процесів в режимі онлайн, тісне партнерство, цілодобовий доступ. Щоб ефективно використовувати інноваційні технології, їх потрібно впроваджувати на всіх етапах виробництва.

Розвиток інформаційних технологій в агропромисловому комплексі є низьким, в основному використовується в бухгалтерському обліку. Використання інформаційних технологій в селах утруднено відсутністю єдиної державної політики.

Інструменти обміну інформацією в процесі електронних торгів включають в себе різні бази даних, що містять дані про учасників продовольчого ринку, пропозиції з реалізації сільськогосподарської продукції,

а також електронні торгові платформи, які дозволяють продавцям і покупцям погоджувати умови контрактів і т. д. [4].

Один із найбільших в Україні агрохолдинг - Кернел, який обробляє більше 550 000 га землі. Це провідний і найбільший в світі виробник і експортер соняшникової олії в Україні, основний постачальник сільськогосподарської продукції з чорноморського регіону на світові ринки.

Управління процесами в компанії такого розміру без автоматизації є досить складним завданням, тому вони вирішили перейти на електронний документообіг, автоматизацію введення інформації в ІС, оперативний і якісний облік руху та використання товарів і матеріалів та багато іншого. Основне завдання компанії – об'єднати процеси в єдину електронну систему сучасного сільськогосподарського виробництва. Тому Kernel почав формувати нову ІТ-команду, завданням якої було розробити власну електронну платформу для управління сільськогосподарським виробництвом #DigitalAgriBusiness (DAB). Стратегія Kernel полягає в оцифруванні всього ланцюжка від посіву насіння в полі до експорту та продажу кінцевому споживачу.

#DigitalAgriBusiness розділений на 4 модуля - планування, оперативне управління, моніторинг і мобільні додатки. Наприклад, модель планування дозволяє розраховувати норми внесення добрив NPK, планувати грунт в залежності від наявності або відсутності ущільнення ґрунту, складати поради по шкідниках на полях, готувати спеціальні системи захисту і знижувати ризик неврожаю або втрати врожаю.

Сільськогосподарські виробники, які приймають участь в економічних відносинах через електронну торгівлю, можуть визначити найбільш розумні ціни на сільськогосподарську продукцію і, таким чином, залучити кінцевого споживача до процесу продажів після довгого ланцюжка посередників, що різко знизить собівартість виробництва.

У процесі розвитку економічних відносин з використанням електронної торгівлі в агропромисловому виробництві необхідно визначити інформаційні технології в якості ключової умови, що забезпечує майбутнє, ефективну діяльність національної економіки за допомогою систематичного вивчення мережевих організаційних і економічних зв'язків у сфері інформаційного агропромислового комплексу. Також для впровадження інновацій необхідно забезпечити стабільну економічну активність, що дозволить покращити виробничий процес, продуктивно використовувати вітчизняні та іноземні

інвестиції.

Список використаних джерел:

1. Грехов А.М. Електронний бізнес (Е-комерція): Навчальний посібник.- К.: Кондор, 2008. – 302 с
2. Щербина С. Модернізація формування державної політики України у сфері сільського розвитку / С. Щербина // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. - № 4. – С. 119-125.
3. Юрчук Н. П. Системний розвиток електронного сільського господарства / Н. П. Юрчук, Ю.В. Околюдько // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2016. - № 9. – С. 63-74.
4. Фецишин І.Б. Електронний бізнес та електронна комерція (опорний конспект лекцій для студентів напрямку «Менеджмент» усіх форм навчання) / І.Б. Фецишин. – Тернопіль, ТНТУ імені Івана Пулюя, 2016. – 97 с
5. Блакита Г.М. Моделювання стратегічних карт розвитку організації: монографія / Г.М. Блакита, Л.О.Чорна, О.О. Коваленко, Н.Ю. Чорна, О.Д. Зачоса, А.В. Петровська.– Вінниця: ВТЕІ. – 2012. – 312с.

Koval Ivan

Student

Koval Olena

PhD in Economics, As. Prof. Economic Theory Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv

A SUSTAINABLE BIOECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE

The economic development is characterized by cyclical periodic expansion and recession. Stabilization policy in modern conditions requires active monetary and fiscal policy measures of the government. Current fall in aggregate demand caused some changes in the financial markets [1]: a reduction in National Bank of Ukraine Key Policy Rate from 18 % in 2018 to 8 % per annum in 2020; accession the official exchange rate of Hryvnia versus US Dollars from 25,84 in 2019 till 27,22 in April 2020; reduction in Hryvnia domestic government bonds and bills placed in the primary market from 18608,5 million in January to 5377,4 million in April 2020; a currency swap agreement with the EBRD for USD 0.5 billion was signed. Thereby, the inflation is 2,1 % per annum and the investment environment is advantageous.

The Golden Rule level of Capital defines to the level of capital that maximizes steady-state consumption in accordance with Solow growth model, which was developed in 1956 and he has got Nobel Prize in 1987. This model was based on Kobb-Douglas' production function $Y = f(L, K)$ and shows that in the long run, an economy's rate of saving determines the size of its capital stock and thus its level of

production. If an economy has more capital than in the Golden Rule steady state, then reducing saving will increase consumption at any points in time.

Besides labor productivity and fixed capital per worker an intensive type of economic growth in the neoclassical model underline the influence of the technological progress. Nowadays the biotechnology is a very advanced science that is used in many fields of human activity, namely in pharmacology, agriculture, aquatic bio resources, food industry, forestry and bioinformatics. Biotechnology plays an important role in the development of the economy, as it provides the latest technologies in production, which in turn optimize production, and leads to increased economic efficiency of the enterprises. For human life, biotechnology provides the latest, better and healthier food, medicines and household items made from natural materials, or created synthetically on the basis of natural resources.

To reduce anthropogenic pressure on the nature environment the international collaboration is assigned. In particular, the implementation of the European Union strategy for the Danube region in Ukraine opens some opportunities [2]:

- for the connecting the region to improve waterway and rail-road-air mobility, to enforce energy efficient, cost efficient and innovative low-carbon technologies, including smart solutions while respecting the principle of technological neutrality, to invest in sustainable quality products, services, innovative forms and infrastructure in the fields of tourism and culture, promote skills, education and creating jobs in the related areas;

- for protecting the environment to promote prevention and reduction of diffuse pollution, promote nutrient retention, smart irrigation and water reuse, foster and develop an active process of dialogue and cooperation between authorities responsible for agriculture and environment to ensure that measures are taken to address diffuse pollution and ensure smart water use, to anticipate regional and local impacts of climate change, to promote ecological connectivity through cooperation between macroregional strategies;

- for building prosperity to promote participation of Danube countries in EU R&I Programmes, in particular in Horizon Europe, to strengthen cooperation among universities, research organisations and SMEs, to establishment of an innovative digital ecosystem in the Danube Region in order to support SMEs when tackling the challenges of a digitalized world, to intensify cooperation in labour market policies, inclusive education, equity, common values and sustainable development;

- for strengthening the region to improve institutional capacities in order to provide high-quality public services, to enhance capacities of cities and municipalities to facilitate local and regional development, promoting the rule of law and the fight corruption.

In accordance to Bioeconomy Strategy of European Commission the potential of the bioeconomy could ensuring food and nutrition security, managing natural resources sustainably, reducing dependence on non-renewable, unsustainable

resources whether sourced domestically or from abroad, mitigating and adapting to climate change, strengthening competitiveness and creating jobs [3]. The sustainable use of natural resources within an efficient bioeconomy supports the Sustainable Development Goals in Ukraine [4] as well as in the world.

Consequently, the innovations require additional sources of funding and effective investment policy. The transition to a bio-economy in Ukraine is based on the principles of sustainable development with the spatial planning and geographic information systems development in the framework of interregional cooperation. We confirm the prospect of extension service development for the advisory services is an important tool for interregional integration of the formation of a single spatial territorial system. Environmental safety requires the successive development of biotechnologies as an important component of the Bioeconomy Strategy of Ukraine. The role of intellectual capital in the collection, processing and systematization of information is boosted with soft-skills, digitalization and rational management decisions making.

References

1. National Bank of Ukraine URL : <https://bank.gov.ua>
2. Interreg: Danube Region Strategy URL : <https://danube-region.eu/>
3. European Commission. Bioeconomy Strategy URL : https://ec.europa.eu/knowledge4policy/publication/updated-bioeconomy-strategy-2018_en
4. Sustainable Development Goals in Ukraine URL : <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments>

Лі Є. О.

студентка факультету аграрного менеджменту

Коваль О.М.

к. е. н., доцент кафедри економічної теорії

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

м. Київ

Україна

РОЗВИТОК ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ

За останні роки розвиток інформаційних технологій дозволив сформувати віртуальне середовище зі специфічними рисами: можливістю динамічного ведення бізнесу, відсутністю територіальних і політичних обмежень. Ці властивості Інтернет-середовища трансформують і динамічно розвивають сучасні бізнес-процеси, дають додаткові можливості для їх оптимізації і підвищення ефективності, створюють передумови для

«перетікання» частини бізнесу, а подекуди і цілком у віртуальне середовище. Сучасні бізнес-процеси включають Інтернет-маркетинг як одну з його невід'ємних складових. У наш час без Інтернет-маркетингу не проходить практично жодна ефективна рекламна кампанія. Сектор Інтернет-маркетингу постійно зростає, про що свідчить поява все нових і нових комерційних сайтів. [1]

Поєднання можливостей Інтернету та рекламної справи відкриває сьогодні широкі можливості для реклами в мережі і визначає переваги Інтернет-маркетингу. При цьому, Інтернет-реклама потребує набагато менше витрат як фінансових, так і фізичних, а система управління рекламним процесом є повністю автоматизованою і включає в себе більш гнучкі налаштування компонентів рекламної кампанії. Переваги Інтернет-маркетингу полягають не лише в тому, що є можливість чіткого охоплення цільової аудиторії. Він пропонує гнучке управління рекламними комунікаціями. При цьому навіть досить скромний рекламний бюджет гарантує максимальну віддачу. Для поточної економічної ситуації Інтернет-маркетинг стає мало не панацеєю в рекламі. І це стосується найрізноманітніших різних сфер бізнесу.

Наприклад, інтернет-магазини мають багато переваг у порівнянні з традиційними, зокрема [2]:

- дозволяють економити час покупців на пошук і підбір товару;
- використовують соціальні мережі, найбільш відомі пошукові системи, чим забезпечується охоплення широкої аудиторії потенційних покупців у різних регіонах і країнах;
- забезпечують детальний опис товару, відгуки на нього інших покупців;
- забезпечують спілкування і ведення пошуку на кількох мовах;
- дають змогу оперативно робити замовлення і розраховувати вартість доставки;
- покупець може обрати вид (доставка кур'єром, самовивіз і тощо), вид оплати (карточкою або через термінал) і терміни доставки товару;
- покупець має змогу підбирати модифікацію і комплектацію товару, робити нестандартні замовлення, наприклад, одягу з нестандартними параметрами;
- інтернет-магазин веде історію взаємовідносин з покупцем, відповідно, надає знижки постійним клієнтам, впроваджує різноманітні програми лояльності;
- можливе повернення товару покупцем за певних умов, які попередньо обговорюються;
- покупці мають можливість залишати свої відгуки про товар, умови обслуговування, певні побажання;

- з'являються нові форми доставки товару покупцям, наприклад, з'являються «поштамати» («постамати»), які розташовані в бізнес-центрах, поблизу станцій метро, вокзалів. Покупець може в будь-який час заїхати і забрати товар, що є зручним для людей з нестабільним графіком діяльності.

Аудиторія користувачів Інтернету становить значну частину населення України, причому найбільш активну й освічену, яка, нерівномірно розподілена між регіонами країни. Статистика свідчить, що розміри вітчизняної інтернет-аудиторії стрімко зростають. Таким чином, потенційні можливості застосування сучасних технологій та інструментів інтернет-маркетингу в Україні є досить значними.

Отже, інтернет-маркетинг – це оптимальний шлях для розвитку малого і середнього бізнесу, адже потребує мінімальних коштів для просування та реклами товару, завоювання нової цільової аудиторії, сегментування ринку, ведення ефективної війни з конкурентами. Інтернет-маркетинг мусить допомогти підприємству не тільки утриматися «на плаву», але й здобути максимальний прибуток, бути лідером на ринку, отримати імідж престижного підприємства. В сучасних умовах жодне підприємство не матиме переваг у конкурентній боротьбі, не використовуючи засоби Інтернет-маркетингу. [4]

Список використаних джерел:

1. Черданцева І. Г. Тенденції та перспективи розвитку інтернет-маркетингу в Україні / І. Г. Черданцева, І. А. Кондратьєва URL : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1086/>
2. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у маркетингу // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011, № 4, Т. II, с. 64-74. https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2011_4_2_64_74.pdf
3. Пришляк К. В. Переваги та перспективи розвитку інтернет-маркетингу <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/181-1.pdf>

Македон Галина

к. е. н., ст. викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Роль, значення та перспективи розвитку переробної промисловості України обумовлені її місцем у системі національної економіки та суспільства. Саме переробна промисловість зв'язує різні види діяльності в єдиний процес

створення доданої вартості на території країни та визначає місце країни на міжнародній арені.

Тривалий час розвиток переробної промисловості визначався лише специфікою та динамікою змін, що відбувалися всередині країни. Проте сьогодні головною світовою тенденцією стала глобалізація. Вона є об'єктивним наслідком історичного процесу розвитку цивілізації, неминучим результатом зближення національних економік та зростання їхньої взаємозалежності, інтегрованості, взаємодоповнюваності [1].

В процесі глобалізації виникає ціла низка суперечностей розвитку переробної промисловості України. Головними завданнями при цьому є отримання вигод для країни та її економіки від такого процесу та мінімізація втрат.

Сьогодні розвиток підприємств переробної промисловості в умовах глобалізації характеризується низкою суперечностей, основними з яких є такі:

- суперечність взаємодії, що полягає в тому, що, з одного боку, в сучасному світі неможливо будувати ефективну переробну промисловість без активної взаємодії зі світовими агентами, структурами, ринками, а з іншого боку, потрапляння в залежність від зовнішніх факторів та впливів підриває і національну економіку, і переробну промисловість, знесилює її, вимиваючи ресурси, інтелектуальний потенціал, позбавляючи самостійності та незалежності.

- суперечність між розвитком науки та виробництва.

- суперечність між рівнем освіти населення, його людського капіталу, науково-технічної культури та рівнем розвитку виробництва.

- суперечність між потребою в комплексній державній підтримці розвитку переробної промисловості та реальною промисловою політикою держави на поточному етапі.

- суперечність постіндустріального розвитку, що полягає в тому, що, активно формуючи економіку постіндустріального типу, яка характеризується, зокрема, збільшенням у ВВП частки послуг і, відповідно, зменшенням частки промисловості та сільського господарства, більшість країн залишаються залежними від матеріального виробництва, що є основою високого рівня споживання, тому обсяги виробництва промислової продукції у провідних країнах залишаються дуже значними [2].

- зазначена суперечність породжує іншу – суперечність тенденцій розвитку глобалізованого світу та експортоорієнтованої моделі розвитку вітчизняної переробної промисловості [3].

- суперечність між потребою в модернізаційних перетвореннях переробної промисловості та мізерними можливостями їх забезпечення.

- експортно-імпортна суперечність, що полягає в тому, що, виробляючи на експорт низько технологічну продукцію, переважно сировину, напівфабрикати, продукцію, котра пройшла лише первинну обробку, підприємства переробної промисловості задовольняють свій попит на якісну готову продукцію (обладнання, механізми, транспортні засоби тощо) за допомогою імпорту, як і споживачі, що не знаходять варіанти задоволення свого попиту якісними вітчизняними товарами.

- суперечність ринкових пристосувань. В умовах переходу до ринкової економіки переробна промисловість України мала пристосуватися до дії ринкових сил, потреб внутрішнього ринку, мінливої кон'юнктури, світових ринків тощо.

- суперечність інноваційного розвитку. Сьогодні переробні підприємства працюють на вкрай застарілій матеріально-технічній базі, а вироблена інноваційна продукція спрямовується на експорт.

- суперечність між потребами в інвестиціях, бюджетних асигнуваннях для розвитку переробної промисловості та наявними фінансовими ресурсами.

Зазначені суперечності визначають шляхи подальшого розвитку переробної промисловості, оскільки вимагають усунення. Інакше наша країна приречена на економічну відсталість, підвищення соціальної напруженості, загальне зубожіння населення.

Виявлені в ході дослідження ефекти функціонування та розвитку переробної промисловості повинні бути основою розробки дієвої стратегії її подальшого руху. Водночас розв'язання суперечностей розвитку переробної промисловості має забезпечити позитивний прояв усіх ефектів, які здатна продукувати галузь, впливаючи як стимул розвитку на всю соціально-економічну систему країни.

Список використаних джерел:

1. Бутко М.П., Бердар М.М. ефекти та суперечності розвитку підприємств переробної промисловості в умовах глобалізації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2018. № 29. С. 133-136

2. Вітер І.І. Стратегічні орієнтири промислової політики ЄС у XXI столітті. Стратегія розвитку України. 2015. № 1. С. 32–42.

3. Вишневський В.П., Збаразська Л.О., Заніздра М.Ю., Чекіна В.Д. та ін. Національна модель неоіндустріального розвитку України: моногр. /за заг.

ред. В.П. Вишневського. Київ: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2016.
518 с.

Михайленко Анна
асистент кафедри обліку і оподаткування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

МЕТОД УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ, ЙОГО РОЗВИТОК

Докорінна зміна як зовнішніх, так і внутрішніх умов господарювання вітчизняних підприємств, що відбулася вплинула, перш за все, на стиль та методи управління. Такі процеси значно вплинули і на методологію управлінського обліку, як важливе інформаційне джерело управління підприємством.

Традиційні затратні підходи до управлінського обліку характеризуються наступними основними недоліками:

- не відповідають вимогам сучасного рівня розвитку торгівлі і посилення конкуренції;
- не задовольняють потребам і можливостям сучасного соціально-економічного середовища, яке характеризується винятковою орієнтацією на кінцевого споживача, підвищенням рівня конкуренції на регіональному та міжнародному рівнях;
- практика управлінського обліку втрачає практичну самостійність, наслідуючи вимоги фінансового обліку, і набуває допоміжного характеру;
- управлінський облік практично повністю фокусується на внутрішніх аспектах діяльності компанії і не приділяє уваги зовнішньому середовищу бізнесу.

Внаслідок чого, підприємства зіштовхуються з рядом проблем, яких можна було б уникнути:

- дефіцитом топових товарів і, як наслідок, зменшенням обсягу продажу;
- надлишками запасів за неходовими позиціями і збитками від їх псування;
- низькою оборотністю запасів і заморожуванням оборотних коштів у товарах;
- зменшенням прибутку і низькою лояльністю клієнтів.

Різні концепції та підходи передбачають вирішення управлінських завдань з різних поглядів. Одним з перспективних шляхів удосконалення механізму управління на підприємствах торгівлі є розвиток методу управлінського обліку спираючись на теорію обмежень (Theory of constraints (TOC)).

Перше згадування методу ТА (Throughput accounting) зустрічається в роботі Е. Голдратта «The Goal» 1984 р.[1], в якій на прикладі заводу описує принципи теорії обмежень, а також її обліковий аспект.

Результатом імплементації теорії обмежень в систему управлінського обліку торговельного підприємства є:

- система оцінки прибутковості (збитковості) товарних груп, SKU, складів, основних клієнтів, торговельних точок і так далі;
- система інформаційного забезпечення динамічного управління запасами, яка містить механізми розрахунку ефективності переміщення запасів, замовлень постачальникові, поповнення товарних запасів у клієнтів і в торговельних точках, інструменти реагування на сезонні коливання попиту;
- регламент логістики товарних потоків, з точки зору ефективності всієї системи, а не з точки зору витрат на перевезення конкретної партії товару;
- ключові показники діяльності (KPI), які дозволяють об'єктивно оцінювати ефективність роботи системи дистрибуції;
- регламент моніторингу потенційно вузьких місць в ланцюжку постачань, які заважають розвитку бізнесу та варіанти їх використання;
- методика оцінки економічної ефективності асортименту.

Наявність ходового товару при мінімальних товарних запасах, забезпечить лояльність клієнтів, дозволить збільшити обсяги продажів і при цьому не «заморожувати» грошові кошти в товарних запасах. Крім того, прискорення оборотності товарів дозволить понизити кредитне навантаження та покращити фінансові результати підприємства.

Проведений аналіз досліджень Великобританії та США щодо реалізації положень теорії обмежень в обліку Т.В. Ельсукова робить висновок, що пропозиції приведені в роботах вчених не передбачають фундаментально нового методу обліку, але при запровадженні методу приймається новий погляд на управління підприємствами і відповідно на обліковий процес. А для того, щоб перейти від традиційних принципів обліку до принципів методу ТА необхідна зміна парадигми мислення бухгалтерів-аналітиків [2].

Отже, значна частина актуальних питань, пов'язаних з управлінським обліком на підприємствах, що впроваджують ТОС, все ще не отримала в літературі досить комплексного, системного висвітлення та відповідного наукового вирішення. Концептуально-методичні питання управлінського обліку, заснованого на принципах ТОС, мало вивчені і є новим напрямком у вітчизняній науці бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Голдрат Є.М., Кокс Дж. Цель: процесс непрерывного совершенствования / Пер. с англ. П.А. Самсонов. – Мн.: «Попудри», 2017.

2. Ельсукова Т.В. Исторические аспекты создания метода управленческого учета ТА / Т.В Ельсукова Т.В./ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://na-journal.ru/1-2012-gumanitarnye-nauki/16-istoricheskie-aspekty-sozdanija-metoda-upravlencheskogo-ucheta-tathroughputaccounting>

Оряп Олександр

студент

Македон Галина

к.е.н., ст. викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА РИНКУ ТОВАРІВ

Сучасний розвиток економіки актуалізує необхідність підвищення конкурентоспроможності сучасних суб'єктів господарювання, що може бути забезпечено за рахунок нових підходів до ведення бізнесу, зокрема здійснення вагомих змін (інноваційні підходи у виробництві, розподілі продукції, стимулюванні її збуту та ін.). Потребує позитивних змін і система реалізації досліджень ринкового середовища. Світовий ринок маркетингових досліджень бурхливо зростає. Згідно даних ESOMAR за останні 20 років він збільшився більше, ніж у 150 разів [1].

Доречно зазначити, що в теперішній час швидкими темпами йде переорієнтація досліджень ринку в сферу Інтернет та мобільних технологій [2]. При цьому необхідно відмітити, що у вітчизняних реаліях залишається актуальним використання традиційних форм маркетингових досліджень, таких як РАРІ (аббревіатура від англ. слів – *rep and paper interview*) – поки що в Україні це найбільш поширений метод збору даних, коли респондентам роздають анкети. Іншим видом дослідження є САРІ (аббревіатура від англ. слів – *computer assisted personal interviewing* – система персонального інтерв'ювання, за якої інтерв'юер, коли задає запитання та фіксує відповіді на них, використовує спеціальне програмне забезпечення, встановлене на комп'ютері, планшеті чи смартфоні).

На промисловому ринку кожен споживач є унікальним. Для цього ринку характерно, що вибір кінцевого споживача супроводжується складними процесами ухвалення рішення про закупівлю одиниці товару. Окреслимо особливості споживачів промислової продукції: покупці продукції є професіоналами у своїй сфері діяльності, вони добре ознайомлені з аналогами

товару на ринку, добре орієнтуються в його технічних особливостях; покупці чітко знають вимоги до товару та що вони хочуть отримати на виході при купівлі конкретної продукції; для продажів продукції на промисловому ринку характерною є комплексність (разом із купівлею товару покупець очікує отримати і послуги з технічного обслуговування продукції); для промислового ринку характерною є крайня сходинка воронки продажів, а саме велика ймовірність повторних закупівель самого товару та його комплементів, або іншої продукції, на якій спеціалізується виробник; найбільш витратною в часі на етапі ухвалення рішення про покупку є стадія переговорів потенційного клієнта та продавця; найбільш дієвим інструментом просування продукції на даному ринку залишається прямий маркетинг на противагу інструментам традиційної реклами, інтернет-маркетингу, стимулювання збуту тощо; за розвиненої дилерської мережі виробник промислового товару не зв'язаний географічними рамками щодо можливостей продажу своєї продукції.

На сьогодні бурхливий розвиток Інтернет призвів до того, що фактично будь-які офлайн дослідження можуть бути перенесені у віртуальне середовище. Наприклад, у ситуації з шелф-тестом – змодельовані полиці та розміщення на них продукту можна легко помістити у комп'ютерне середовище, коли споживач буде ухвалювати своє рішення про покупку у віртуальному світі через відповідне програмне забезпечення. Але це є реальним лише для ринку споживчих товарів, для промислового ринку таке твердження не справджується, що зумовлено істотною складністю проведення заочного опитування респондентів, часто експертів за обраною сферою аналізу.

Основна сучасна тенденція в маркетингових дослідженнях це інтернетизація та діджиталізація. Сьогодні клієнти маркетингових агентств усе частіше потребують прогнозів: як будуть змінюватися продажі, чи буде запуск нового продукту успішним. На сьогодні намітилася тенденція аналізу типу Big Data. У багатьох країнах з розвиненим ринком інтернет-послуг цей тип досліджень дуже скоро буде переважає. Усе більш популярною стає торгівля особистими даними та поштовими адресами, до яких уже «прив'язана» контекстна реклама. Наскільки достовірними є такі бази та якими методами можна перевірити якість таких даних, багато в чому залежить від авторської позиції дослідника [3].

Предметом маркетингового дослідження повинен виступати не сам товар промисловості, а його основні споживчі параметри (співвідношення «ціна – рівень споживчого параметра»). Для товарів промислового сегменту

важливими параметрами будуть виступати умови гарантійного та післягарантійного технічного обслуговування. Звісно, дослідження необхідно проводити за певними сегментами ринку, накопичуючи інформацію саме за ними, що дасть можливість оцінити доцільність розроблення та освоєння модифікацій інноваційного товару за виявленими для певного сегмента характеристиками.

Проаналізовані сучасні види маркетингових досліджень з акцентом на ринку B2B. Для вирішення питань проблемних зон можуть розглядатися варіанти заміни окремих деталей виробу з переходом на інноваційний аналог товару – гнучкий шнек, який уже виробляється в незначних обсягах для таких сегментів ринку як сільськогосподарська, будівельна галузь та не виробляється, наприклад, для фармацевтичної продукції.

Список використаних джерел:

1. Нагорний Є.І. Науково-методичні засади маркетингового тестування промислової інноваційної продукції: дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. Суми, 2011. 272 с.

2. Окландер М.А. Тенденції маркетингових досліджень: онлайн панелі та онлайн спільноти. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2018. №1. С. 118-129.

Сергієнко Анна,
студентка

Дворник Інна,

к.е.н., старший викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

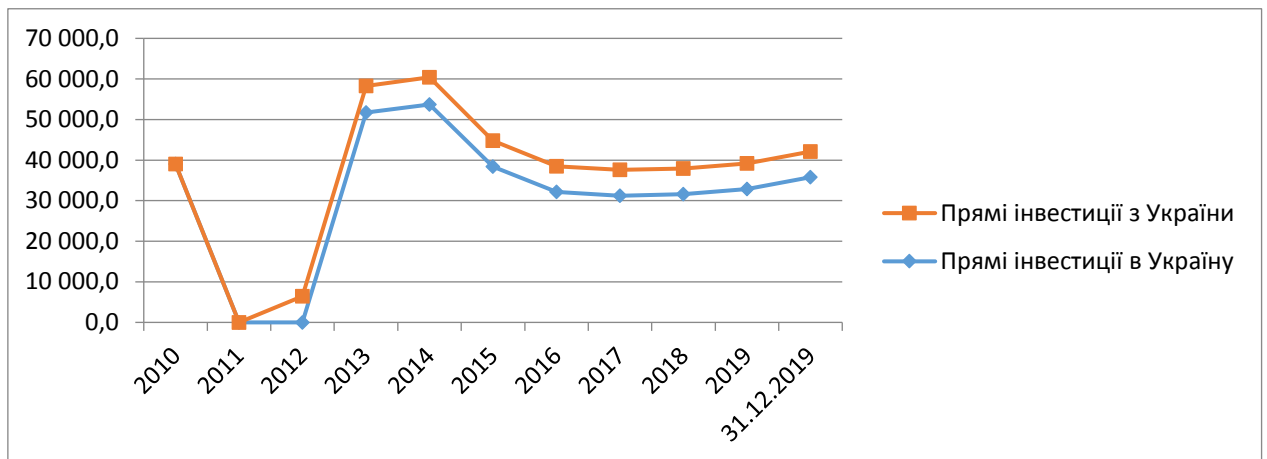
м. Ніжин

Україна

ШЛЯХИ ТА ФОРМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

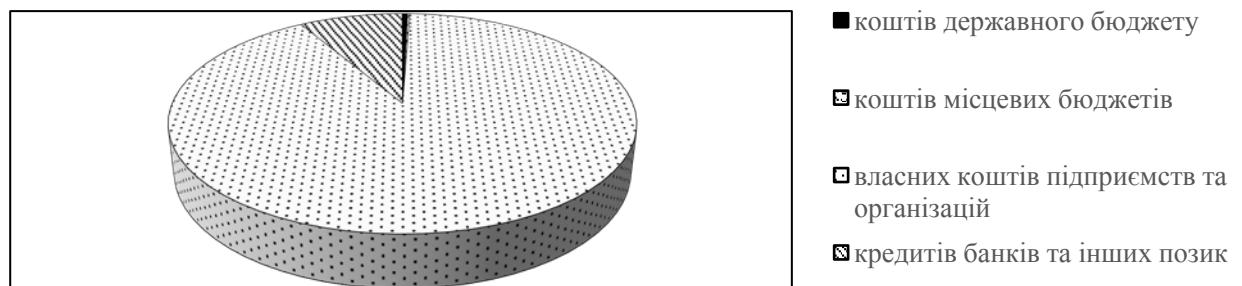
Інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

У 2014 році у зв'язку з підвищенням ризиків для інвесторів рівень прямих інвестицій в Україну став недостатнім для забезпечення підвищення продуктивності функціонування різних галузей (Рис. 4).

Рис. 4. Динаміка інвестицій в Україну та з неї протягом 2010-2019 рр., млн дол США

Зменшилася кількість капітальних інвестицій в аграрну сферу, у 2019 році сума становила 59129469 тис. грн. Це спричинило падіння обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та її експорт. У структурі капітальних інвестицій за джерелами фінансування майже основну частку складають власні кошти підприємств та організацій (Рис. 5).

Рис. 5. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в сільському господарстві

Тому актуальним є дослідження проблеми інвестування аграрного сектору, включаючи форми та шляхи впровадження даного процесу.

Створення спільних підприємств та стратегічних альянсів. Ця форма передбачає залучення інвестицій у вигляді внесків до статутного фонду підприємства. Інвесторами виступають переважно фінансово міцні промислові, агросервісні, іноземні та інші підприємства. Права й обов'язки інвестора визначаються Статутом новоствореного господарського товариства чи спільного підприємства.

Залучення доступних кредитних ресурсів комерційних банків та інших фінансових інвесторів. Джерелами кредитування є банки та інші фінансові організації. Сільськогосподарські товаровиробники можуть отримати кредити за двосторонніми домовленостями з іноземними фінансовими інвесторами.

Використання господарських договорів про спільну виробничу діяльність. При цьому досягається краще використання землі й виробничих сільськогосподарських потужностей, зберігаються робочі місця, а працівники отримують заробітну плату. Компенсацією партнерам за понесені ними витрати матеріальних і грошових ресурсів є вироблена продукція. Частка партнера в загальному обсязі продукції є пропорційною його внескам у спільну діяльність. Взаємовідносини між партнерами регулюються господарським договором про спільну виробничу діяльність.

Створення агропромислових фінансових груп. Включає спільну діяльність сільськогосподарських, агросервісних, промислових та інших підприємств у складі таких груп [1, с.239].

На регіональному рівні одним із засобів створення інноваційного та високотехнологічного сільського господарства є венчурний капітал. Основою реалізації венчурного інвестування є використання механізмів державно-приватного партнерства та створення відповідної організаційної структури, що виконує деякі завдання регіонального значення, а саме:

- ✓ підвищення інвестиційної привабливості регіону за рахунок сприяння його відкритості (насамперед інформаційної) перед інвесторами та світовим співтовариством в цілому з метою пошуку і залучення в регіон потенційних інвесторів;

- ✓ підвищення рівня практичного застосування механізмів взаємодії регіонального бізнесу з інвесторами шляхом врахування індивідуальних вимог останніх й обговорення інвестиційних пропозицій в аграрній сфері;

- ✓ створення гарантованого каналу виходу інвесторів з інвестованого бізнесу;

- ✓ підвищення інноваційного потенціалу регіону шляхом удосконалення та запровадження використання наявних у регіоні науково-технічних і інноваційних розробок у агросфері [2].

Іноземне інвестування. Існує декілька шляхів подолання проблем пов'язаних із залученням прямих іноземних інвестицій в агросектор економіки України:

- проведення земельної реформи та стабілізація її законодавчої бази. Це дасть можливість правильно визначати ціну землі, зводити продавця та покупця, а також надасть дозвіл інвесторам купувати, а не орендувати землю, що може збільшити приплив інвестицій;

- створення доступного податкового законодавства, застосування стимулів для здійснення інвестиційної діяльності у вигляді низьких ставок

податку та спрощення механізму їх сплати, а також у вигляді надходження дотацій;

- запровадження системи пільгового рефінансування комерційних банків за надання ними пільгових кредитів для реалізації інноваційно-інвестиційних проектів у сфері агробізнесу;

- створення пайових інвестиційних фондів для реалізації масштабних інвестиційних проектів у сільському господарстві;

- створення відкритого інформаційного каналу для іноземних інвесторів, щодо пропозицій на ринку землі України та співробітництва з іншими внутрішніми та зовнішніми інвесторами;

- удосконалення функціонування антикорупційних механізмів. Адже корупція викликає недовіру інвестора до влади та позиціонує країну як небезпечну для ведення економічної діяльності;

- забезпечення належного механізму виведення прибутків закордон;

- створення оперативних зв'язків країни зі світовими ринками [3,4].

З огляду на вагомість ролі держави в сприянні залученню інвестицій Кабінет Міністрів України запровадив стратегію вирішення даної проблеми за певними напрямками:

- підвищення аналітичного потенціалу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України щодо надання оперативної інформації про сільське господарство;

- покращення використання наявної інфраструктури для транспортування сільськогосподарської продукції;

- спрощення доступу сільськогосподарських товаровиробників до добрив, які дозволені до використання в країнах ЄС;

- підвищення рівня технічної модернізації сільськогосподарського виробництва;

- удосконалення механізмів фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників;

- розроблення модулів підтримки малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників з картування та паспортизації полів, агрохімічних досліджень і сканування ґрунту для формування карт-завдань диференційованого посіву, удобрення, меліорації, виконання агротехнічних робіт [5].

Отже, реалізація стратегії залучення інвестицій в аграрну сферу економіки країни вищезгаданими шляхами дасть змогу створити привабливий інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки України, а також знизити

собівартість продукції, вирощеної на зрошуваних землях, та вартість транспортування цієї продукції, покращить доступ сільськогосподарських товаровиробників до фінансових інструментів, і як наслідок, підвищить рівень зайнятості та доходів населення у сільській місцевості.

Список використаних джерел

1. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315с.
2. О. Р. Бахматюк. Шляхи залучення ризикового капіталу до аграрного сектору економіки регіону. *Ефективна економіка*. 2012. (№ 10).
3. Міколяш Ф., Романів О., Бондарчук В. Сучасний стан та ефективність залучення інвестицій в аграрний сектор економіки. [*Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер: Економіка АПК*](#). 2013. № 20(1). С. 31-37.
4. Мельник О. І., А. Г. Мельник, Л. Б. Малиш. Іноземне інвестування як фактор розвитку аграрного сектора України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. (№2).
5. Про схвалення Стратегії сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року: розпорядження кабінету міністрів України від 5 липня 2019 р. № 595-р. *Законодавство України*. 2019.

Судомир Світлана,
д.е.н., доцентка, професорка кафедри економіки підприємства
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани
Україна

ІННОВАЦІЙНА СПРИЙНЯТЛИВІСТЬ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У сучасних умовах розвитку глобалізаційних, та трансформаційних процесів виникають проблеми системного спрямування, які потребують розв'язання на новій методологічній та емпіричній основі. Базовою основою такого підходу є перехід на інноваційний напрям розвитку соціально-економічних систем. В умовах ринкового конкурентного середовища питання переходу на інноваційний шлях розвитку стає важливим, проте достатньо складним рішенням. Для впровадження інноваційної діяльності важливо знати рівень сприйнятливості підприємством інновацій, яка значно впливає на інноваційний потенціал підприємства, має відповідну направленість, динаміку, закономірності, що пов'язані з різними факторами.

З метою системного дослідження поняття «інноваційна сприйнятливість» вважаємо за необхідне визначити змістову сутність понять «інновація» та «сприйнятливість».

Дослідження сприйнятливості суб'єктів господарювання до впровадження інновацій знаходиться у взаємозв'язку із теорією дифузій інновацій.

В економічній літературі щодо визначення поняття «інновація» використовуються статичний і динамічний підходи, в межах яких інновація розглядається як процес, зміна, об'єкт, результат й система.

Ми підтримуємо Гудзинського О.Д., позиція якого ґрунтується на притаманній інноваційній ознаці щодо охоплення ряду різнорідних об'єктів, явищ, процесів, тому на думку автора під інновацією можна вважати процес, зміну, об'єкт, результат або систему, які відповідають наступним ознакам: надають соціально-економічній системі конкурентні переваги; забезпечують досягнення цілей соціально-економічної системи та забезпечують її стійкість; застосовуються в практичній діяльності; підтверджуються об'єктами інтелектуальної власності; мають комерційну окупність; є похідними від процесу генерації ідей та фундаментальних і прикладних досліджень [1].

Найбільш глибоко розглядають інновацію автори Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О., де під інноваційністю вони розуміють сформований інноваційний потенціал організаційно-економічних систем, який здатний на конкурентній основі, шляхом використання конкурентних переваг, забезпечити динамічно-стійкий їх розвиток, конкурентоспроможність та конкурентостійкість [1].

Слід підтримати позицію названих науковців, які вважають, що інноваційність повинна одержувати розвиток в усіх складових: цінності, культури організації, організаційної культури, організаційної поведінки, організаційної взаємодії при розв'язанні задач забезпечення стійкого загальносистемного розвитку організації і, зокрема економічної [2].

В контексті такого системного методологічного підходу під «інновацією» ми розуміємо системно-якісний, динамічно-розвиваючий інноваційний процес, спрямований на розробку та впровадження результатів інтелектуальної праці по зміцненню потенціалу підприємств, забезпеченню виробництва нового продукту та надання якісно нової послуги при задоволенні потреб споживачів та підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Враховуючи цільову спрямованість, під інноваційною сприйнятливістю ми розуміємо рівень готовності, зацікавленості та можливостей суб'єкта господарювання впроваджувати нові ідеї з метою системного оновлення соціальних, екологічних, економічних, технічних, технологічних, організаційних та управлінських підсистем.

Таким чином, оцінка інноваційної сприйнятливості підприємств аграрного сектору економіки забезпечить встановлення слабких сторін, на основі чого можливо розроблення певних активізаційних механізмів та можливостей, використання яких сприятиме дифузії інновацій. При цьому подальші дослідження повинні лежати в площині розроблення механізмів активізації попиту на інновації з боку всіх потенційних споживачів інновацій, методики оцінки факторів, які впливають на швидкість інновацій та механізмів підвищення результативності їх дій адекватних особливостям аграрного сектора економіки.

Список використаних джерел:

1. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Теоретико-методологічні засади результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств: монографія. К.: ЦП «Компринт», 2017. 411 с.
2. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія. К.: ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.

Стадник Вікторія

к.е.н., ст. викладач кафедри менеджменту
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

У вітчизняній та зарубіжній літературі приділяється багато уваги питанням органічного агровиробництва. Основними науковцями які досліджували дану проблему у своїх працях є: В. Власов, І Дідич, С. Ілляшенко, Л. Мельник, В. Шлапак та інші. Серед зарубіжних науковців можна виділити Р. Алексахіна, А. Голубева, Г. Добиша та інші.

Лідерами із застосування стратегії екологічно чистого виробництва стали країни Центральної та Східної Європи. Ця стратегія здатна формувати систему принципів та механізмів екологізації виробництва й комплексно вирішувати екологічні та економічні проблеми.

Головною умовою здобутку позитивної відтворювальної динаміки аграрного виробництва є екологізація землі використання. Здобуток позитивних змін кількісних і якісних параметрів землевикористання в сільськогосподарських підприємствах здійснене через реалізацію інноваційно-інвестиційних задумів за подібними напрямками: землевпорядкування; селекція й насінництво; технічне переоснащення; перехід до гумусооберігаючих технологій. Процес екологізації аграрного виробництва повинен складатися з наступних видів діяльності: стимулювання впровадження маловідходних та безвідходних технологій с.г виробництва через здійснення екологічно обумовлених бізнес-планів; дієва селекційна діяльність та використання новітніх агротехнологічних досягнень з метою нівелювання природної, кліматичної нестійкості галузі рослинництва; ґрунтова державна підтримка вироблення екологічно чистої, нешкідливої для агросистем та споживачів продукції, використання високоефективних технологій; методи, спрямовані на зберігання асиміляційного потенціалу та покращення якості сільськогосподарських екосистем: ґрунтозахисні методи, оптимізація господарського обороту земель та ін; формування та практичне виконання ефективного економічного механізму, який повинен інтегрувати сільськогосподарсько-еколого-економічні переваги.

Екологобезпечний розвиток сільськогосподарського виробництва полягає в розроблюванні та реалізації державних програм по підтримці органічного виробництва. Так, існує термінова потреба в реалізації державної програми по збереженню земельних ресурсів та розвитку земельних відносин. Разом з тим час впровадити єдину державну систему реєстрації прав на нерухомість, посилити контролювання за землевикористанням та охороною ґрунтів, збільшити гарантії громадянам відносно прав на земельну власність. Загалом управління сільськогосподарським природокористуванням державою повинно втілюватися в життя через виконання наступних функцій: дослідження природних сільськогосподарських ресурсів; обрахунок земель агропризначення в системі ведення земельного кадастру; аналіз використання та відтворення природних ресурсів і охорони довкілля в сільськогосподарській галузі; землевпорядження; контроль за додержанням норм і правил використання земельних і водних ресурсів та охорони навколишнього середовища; агроекологічний моніторинг та ін.

Задля відвертання й недопущення забруднення підземних вод потрібно підсилити діяльність відносно встановлення і додержання зон санітарної охорони водозаборів, вчасного тампонажу недієвих свердловин. Убезпечити

вживання населенням якісних продуктів харчування і питної води можна за допомогою проведення лабораторних дослідів аграрної продукції на наявність нітратів та інших шкідливих речовин, становлення строгого контролювання за якістю питної води в криницях і водогонах.

Задля екологізації аграрного виробництва рекомендуємо визначити головні заходи екологічної поведінки на регіональному та державному рівнях, з належною їх систематизацією за напрямками та способами здійснення.

Інструменти організації. До даної групи ми віднесли: обрахунок і соціально-економічну оцінку сільськогосподарського потенціалу та економічного стану територій; план заходів по природоохоронному спрямуванню; аналіз і нормативно-правове забезпечення з урахуванням екологічних факторів у разі приватизації та переміни форм власності.

Дослідження проблем функціонування світового та вітчизняного ринків органічних продуктів харчування дозволило виділити наступні чинники, які гальмують розвиток органічних технологій в Україні: активна підтримка екологічного сільського господарства в країнах Євросоюзу; відсутність державної підтримки виробництва органічних продуктів харчування в Україні; відсутність матеріальних стимулів конверсії сільськогосподарського виробництва; відсутність системи державної сертифікації органічних продуктів; відсутність діяльності по роз'ясненню громадянам значення виробництва та споживання органічних продуктів харчування для збереження й відновлення здоров'я та довкілля.

Виділимо основні напрями організації виробництва на екологічних засадах, на засадах планування сільськогосподарського виробництва на екологічній основі включаючи послідовні етапи (рис. 6).

Рис. 6. Етапи організації сільськогосподарського виробництва на екологічній основі

Акцентуалізація з реалізацією екологічної спрямованості аграрного виробництва закладає підвалини для диверсифікації шляхів стосовно збільшення темпів виробництва екопродукції із залученням екотехнологій у сільському господарстві, пошуки нових форм і методів господарювання, які здатні мінімізувати негативний вплив з випуску сільськогосподарської продукції на довкілля.

Нами було встановлено: економічна безпека розвитку сільськогосподарського виробництва на екологічній основі – це комплексне поняття, яке передбачає підтримку економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням вимог екологічної безпеки (екологічно чиста продукція, екологічно чисте виробництво, екологічно чиста агросистема) з метою забезпечення населення якісним продовольством та покращення демографічної ситуації та є передумовою досягнення продовольчої безпеки. Варто зазначити, що у світі нині спостерігається

тенденція стрімкого зростання попиту на екологічно чисту продукцію сільськогосподарського виробництва. Це відкриває досить широкі можливості для реалізації виробничо-технологічного та трудового потенціалу підприємства й успішного його розвитку. Виробництво екологічно чистої продукції стає необхідною умовою для підвищення рівня екологічної безпеки підприємства, конкурентоспроможності підприємства, подолання еколого-економічних проблем.

Список використаних джерел

1. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гвртнуванні стабільності національної економіки: монографія / О. М. Головченко. – Одеса: Бакаєв Вадим Вікторович, 2008. – 399 с.
2. Гудзинський О. Д. Ризики та економічна безпека соціально-економічних систем / О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2014. - № 2. – С. 35-37.
3. Гудзь О. Є. Діагностика економічних можливостей агро формувань щодо забезпечення економічної безпеки в кризових деформаціях / О. Є. Гудзь // Зб. наук. праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2011. – Вип. 17, Т. 2. – С. 623-626.
4. Єрмаков О. Ю. Конкурентоспроможність продукції аграрного підприємництва в контексті інформаційного забезпечення / О. Ю. Єрмаков // Економіка АПК. – 2014. - № 8. – С. 37-38.
5. Нестеренко С. А. Управління конкурентоспроможністю господарюючих суб'єктів в аграрній сфері економіки / С. А. Несторенко // Вісник Харківського національного аграрного університету: зб. наук. праць. Серія: Економіка АПК і природокористування. – 2009. – Вип. 12. – С. 96-104.
6. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н. Й. Реверчук. – Львів, 2004. – 195 с.
7. Стадник В.П. Сутність економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід : тези доп. Між нар. конф. Молодих учених і студентів., 25-26 березня 2010 р. / ред. кол : А. Ф. Мельник (голова) [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 224-226.
8. Ярочки В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 1997. – 185 с.

УДК 657

Сук Петро,
д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ КУМУЛЯТИВНИМИ МЕТОДАМИ

Відповідно до П(С)БО 7 “Основні засоби” одним з методів нарахування амортизації необоротних активів є кумулятивний метод [1]. Він також передбачений міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності [2], визнаний в Росії [3], Білорусі [4] і відомий під назвою як метод суми років.

Інструкцією про порядок нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів в Білорусі визначено два види методи суми років: прямий і обернений [4]. Відповідно в Україні є прямий кумулятивний метод і обернений кумулятивний метод.

Прямий кумулятивний метод дає змогу нараховувати найбільшу амортизацію в перші роки використання об’єкта і найменшу – в останньому році, а при оберненому методі навпаки: в першому році нараховується найменша сума амортизації, яка поступово збільшується до найвищої суми в останньому році.

За прямим кумулятивним методом річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта (річної норми амортизації). Він розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об’єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

Розрахунок суми амортизації за прямим кумулятивним методом здійснюється за формулами:

$$РСА = (ПВ - ЛВ) \times КК,$$

де РСА – річна сума амортизації;

ПВ – первісна вартість;

ЛВ – ліквідаційна вартість;

КК – кумулятивний коефіцієнт.

$$KK = \text{КРКВО} : \text{СРКВО},$$

де КРКВО – кількість років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта;

СРКВО – сума числа років корисного використання об'єкта.

Річна норма амортизації розраховується шляхом множення кумулятивного коефіцієнта на 100%.

За оберненим кумулятивним методом річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта (річної норми амортизації). Він розраховується діленням різниці кількості років корисного використання і кількості років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, збільшеної на 1, на суму числа років його корисного використання.

Визначення суми амортизації за оберненим кумулятивним методом здійснюється за формулами:

$$\text{РСА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КК};$$

$$\text{КК} = (\text{СКВО} - \text{КРКВО} + 1) : \text{СРКВО},$$

де СКВО – строк корисного використання об'єкта;

КРКВО – кількість років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта;

СРКВО – сума числа років корисного використання об'єкта.

Річна норма амортизації розраховується шляхом множення кумулятивного коефіцієнта на 100%.

Наприклад. Витрати на придбання основного засобу становлять 50000 грн. Він буде використовуватись протягом чотирьох років. Ліквідаційна вартість дорівнює 0. Нарахуємо амортизацію основного засобу за прямим і оберненим кумулятивними методами.

Відповідно до прямого кумулятивного методу сума числа років використання – 10 ($1 + 2 + 3 + 4 = 10$). Річна норма амортизації за перший рік – 40% ($4 : 10 \times 100 = 40$), за другий рік – 30% ($3 : 10 \times 100 = 30$), за третій рік – 20% ($2 : 10 \times 100 = 20$), за четвертий рік – 10% ($1 : 10 \times 100 = 10$). Сума амортизації розраховується по роках використання об'єкта і показана в таблиці 3.

Таблиця 3

Розрахунок суми амортизації за прямим кумулятивним методом

Рік використання	Кількість років використання	Вартість, що амортизується, грн	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації, грн
1	4	50000	40	20000
2	3	50000	30	15000
3	2	50000	20	10000
4	1	50000	10	5000
Разом	10	х	100	50000

З таблиці 1 видно, що найбільша сума амортизації нараховується в перший рік і поступово зменшується до останнього.

Відповідно до оберненого кумулятивного методу сума числа років використання – 10 ($1 + 2 + 3 + 4 = 10$). Річна норма амортизації за перший рік – 10% ($((4 - 4 + 1) : 10 \times 100 = 10)$), за другий рік – 20% ($((4 - 3 + 1) : 10 \times 100 = 20)$), за третій рік – 30% ($((4 - 2 + 1) : 10 \times 100 = 30)$), за четвертий рік – 40% ($((4 - 1 + 1) : 10 \times 100 = 40)$). Розрахунок суми амортизації по роках використання об'єкта показано в таблиці 4.

Таблиця 4

Розрахунок суми амортизації за оберненим кумулятивним методом

Рік використання	Кількість років використання	Вартість, що амортизується, грн	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації, грн
1	1	50000	10	5000
2	2	50000	20	10000
3	3	50000	30	15000
4	4	50000	40	20000
Разом	10	х	100	50000

Цей метод виходить з того, що в перші роки використання об'єкт основних засобів зношується найменше, а в останні найбільше.

Також амортизацію за оберненим кумулятивним методом можна розрахувати по-іншому. Потрібно визначити норму амортизації за прямим кумулятивним методом і проставити навпаки: останній рік за прямим кумулятивним методом, буде першим за оберненим, а перший рік за оберненим буде останнім за прямим.

Таким чином, у міжнародній практиці існують два види кумулятивного методу: прямий і обернений. В Україні використовують прямий кумулятивний метод. Доцільним є також застосування оберненого кумулятивного методу.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 27 квітня 2000 р. № 92, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 р. за № 288/4509. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 “Основні засоби”. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014.
3. Положення по бухгалтерському обліку 6/01 “Облік основних засобів”, затверджено наказом Міністерства фінансів Російської Федерації 30 березня 2001 р. № 26н, зареєстровано в Міністерстві юстиції Російської Федерації 28 квітня 2001 р. № 2689. – Режим доступу : <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=199487&fld=134&dst=100011,0&rnd=0.7550347104001115#04149534261205524>.
4. Інструкція про порядок нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів, затверджена Постановою Міністерства економіки Республіки Білорусь, Міністерства фінансів Республіки Білорусь та Міністерства архітектури і будівництва Республіки Білорусь від 27 лютого 2009 р. №37 / 18/6. – Режим доступу: <https://studopedia.info/5-62682.html>.

Царук Наталія

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Система оподаткування є важливим механізмом стимулювання економічного зростання та визначає конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світових ринках. Як інструмент державного регулювання економічних і соціальних процесів, вона повинна містити компроміс інтересів держави та суб'єктів господарювання, а в умовах сучасної глобалізації економіки – відповідати вимогам міжнародних організацій, повноцінним членом яких прагне стати Україна.

У переважній більшості країн світу сільське господарство є галуззю національного господарства, якій приділяється особлива увага з боку суспільства та надаються особливі преференції з боку держави, адже продовольча безпека є невід'ємною складовою національної безпеки будь-якої країни, а якість продуктів харчування – основа здоров'я нації. До того моменту, коли технічний прогрес перевернув з ніг на голову уявлення про цінність речей у цьому світі, протягом усієї історії людства продукція сільського господарства була одним із основних мірил вартості інших товарів, а аграрна галузь – ключовою у економіці древніх, середньовічних держав та країн нового часу включно до 19-го століття.

Зрозуміло, що Україна не є виключенням з цього правила, а радше навіть навпаки. Сільське господарство є однією з «візитних карток» економіки України. В Україні знаходяться найкращі у світі чорноземні ґрунти (8,7% світових площ цих земель), здатні при раціональному використанні та відновленні їхнього ресурсу давати вдвічі-втричі більші урожаї аграрної продукції, ніж це забезпечує сучасна аграрна наука та практика господарювання.

В Україні сільське господарство не є основною галуззю, яка формує валовий внутрішній продукт країни, але все ж ця сфера господарювання має досить значну частку у валових показниках продуктивності.

Сільськогосподарський товаровиробник в Україні може перебувати на одній із трьох систем оподаткування. Два варіанти цієї системи оподаткування загальні для всіх товаровиробників, і сільськогосподарські підприємства

мають право обрати один із них. Цими варіантами є:

- загальна система, тобто сплата податку на прибуток на рівні 18%; при цьому у підприємств з розміром доходу до 20 млн. грн. оподатковується різниця між доходами і витратами, визначеними за даними бухгалтерського обліку, а у підприємств із розміром доходу більше 20 млн. грн. оподатковується різниця між доходами і витратами з урахуванням різниць між даними податкового та бухгалтерського обліку відповідно до Податкового кодексу України;

- спрощена система з фіксованим відсотком від доходу підприємства (на даний момент цей показник складає 2% від доходу з окремою сплатою ПДВ або 4% від доходу при включенні ПДВ до складу єдиного податку).

Проте у сільському господарстві України переважною більшістю підприємств застосовується третій підхід: аграрні товаровиробники сплачують податок, виходячи з площ земельних ділянок, на яких провадиться сільськогосподарська діяльність, нормативної грошової оцінки земельної ділянки та ставки податку для відповідної категорії сільськогосподарських угідь. Особливістю та ключовою перевагою цієї системи оподаткування є те, що платники єдиного податку та платники податку на прибуток паралельно сплачують плату за землю з цих же земельних ділянок, а для аграрних товаровиробників, по суті, діє формат сплати за землю (причому у менших розмірах, ніж для платників інших податків), але без оподаткування доходів та прибутків. Щоправда, для перебування на цій системі оподаткування сільськогосподарське підприємство має досягнути за результатами минулого року обсягів продажу власно виробленої сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки на рівні 75% і більше у загальному обсязі доходів підприємства.

В цілому по Україні ПДВ знаходиться на другому місці серед бюджетоутворюючих податків, але для сільськогосподарських підприємств щодо сплати цього податку також існували суттєві пільги. До 2016 року для аграрних підприємств, у яких обсяги постачання сільськогосподарської продукції та сільськогосподарських послуг за останні 12 послідовних календарних місяців дорівнювали або перевищували 75% у загальних обсягах постачання продукції/послуг підприємства, діяла така система: при продажу сільськогосподарських товарів і послуг вся сума податкових зобов'язань, які мали бути сплачені до бюджету, залишалася у розпорядженні аграрного товаровиробника для спрямування її на виробничі цілі, пов'язані з

сільськогосподарською діяльністю. З 1 січня 2016 року ця система була кардинально змінена. А саме: відтепер операції з продажу сільськогосподарської продукції розділено на три види діяльності, і згідно з нововведеннями передбачається сплата частини податку, який раніше залишався у розпорядженні підприємства, до державного бюджету. Цими видами діяльності є:

- постачання зернових і технічних культур (пшениці, жита, ячменю, соняшника, ріпаку, гречки тощо) – за операціями з реалізації цієї продукції 85% податку на додану вартість спрямовується до бюджету, і лише 15% залишається у виробника;
- постачання продукції тваринництва (при цьому до такої продукції віднесено лише молоко, вершки незгущені та постачання м'яса великої рогатої худоби у живій вазі) – 20% суми податку з постачання цих аграрних товарів спрямовується до бюджету, 80% залишається у розпорядженні підприємства;
- постачання іншої сільськогосподарської продукції та сільськогосподарських послуг (включає всі види сільськогосподарських товарів/послуг, не перераховані вище) – 50% суми податку з постачання цих товарів/послуг спрямовується до бюджету, 80% залишається у розпорядженні підприємства.

При цьому експортерам сільськогосподарської продукції надано право на бюджетне відшкодування податку. Оскільки дуже невелика кількість сільськогосподарських підприємств мають прямі виходи на зовнішній ринок, фактично на сьогодні податковий тягар зі сплати ПДВ з вартості сільськогосподарської продукції падає на виробника, а трейдер або велике виробниче підприємство, яке займається експортом, отримує податкові пільги, чим зводиться нанівець стимулююча функція податку на додану вартість, адже підприємства, які потребують підтримки, її не отримують, а підприємства, які є прибутковими за замовчуванням, нею забезпечені.

Третім «підводним каменем» оновленої системи оподаткування аграрних товаровиробників є податок з доходів фізичних осіб. Зрозуміло, що сплата цього податку стосується будь-яких фізичних осіб, у тому числі працівників підприємства, але набагато більш суттєвим є нюанс, пов'язаний з виплатою дивідендів фізичним особам, які є власниками або учасниками сільськогосподарських підприємств.

Незважаючи на планомірну державну кампанію по нарощенню тиску щодо наповнення державного та місцевого бюджетів за рахунок усіх без

виключення галузей, у тому числі пріоритетних, займатися сільським господарством в Україні все ще прибутково. В Україні у власності одні з найкращих орних земель у світі, розвивається селекція і насінництво, запозичуючи найкращі напрацювання західних колег.

Збільшення податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства, проілюстроване на прикладі трьох податків, не є вичерпним. Адже, окрім зазначених навантажень, сільськогосподарський бізнес щороку несе додаткові витрати у зв'язку зі зростанням ставок екологічного податку, ставок рентної плати, офіційних платежів за оформлення земельних ділянок, якими користуються підприємства тощо.

Таким чином, подальший розвиток податкової політики України щодо агропромислового виробництва має забезпечувати оптимальне виконання фіскальних (забезпечення належної ресурсної бази бюджетів місцевого самоврядування сільських територій) та регулюючих (вирівнювання умов господарювання для різних категорій товаровиробників) завдань, що стоять перед системою оподаткування в аграрному секторі економіки.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України із змінами і доповненнями від 04 жовтня 2018 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Щодо індексації у 2017 році нормативної грошової оцінки землі для платників єдиного податку 4 групи: лист від 19.01.2017 р. №31-11150-09-10/1342 [Електронний ресурс] / Міністерство Фінансів України. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/listi-dps/print-71093.html>

Шепета Віталіна

студентка

Іванько Анатолій

д.е.н., с.н.с.

ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

Ефективна діяльність підприємства безпосередньо пов'язана з управлінням персоналом. Існує досить багато підходів (табл. 5) щодо визначення поняття «управління персоналом» [7].

Таблиця 5

Підходи щодо визначення поняття «управління персоналом»

Підхід	Суть поняття
Управління персоналом як цілісна система	Управління персоналом – діяльність (процес) щодо забезпечення підприємства необхідною кількістю працівників потрібної компетенції, їх мотивації і ефективного використання як в економічному, так і соціальному плані
Управління персоналом як область (сфера, функція) діяльності, характерна для всього підприємства	Управління персоналом – визначення потреби в персоналі, залучення персоналу, а також структурування робіт, політика винагород та соціальних послуг, політика участі в успіху, управління витратами на персонал, керівництво працівниками
Управління персоналом з точки зору прийняття рішень	Управління персоналом – система розробки і реалізації взаємопов'язаних, ретельно продуманих на рівні підприємства рішень з приводу регулювання відносин праці і зайнятості
Управління персоналом з методологічної точки зору (управління персоналом виступає одночасно як система підприємства, як процес і як структура)	Управління персоналом – сукупність механізмів, принципів, форм і методів впливу на формування, розвиток і використання персоналу підприємства, що реалізуються як ряд взаємопов'язаних напрямків і видів діяльності
Мотиваційний підхід	Управління персоналом – формування та направлення мотиваційних установок працівника відповідно до завдань, які стоять перед підприємством
Системний підхід	Управління персоналом – облік взаємозв'язків між окремими аспектами управління персоналом, який виражається в розробці кінцевих цілей, визначенні шляхів їх досягнення, створенні відповідного механізму управління, забезпечує комплексне планування, організацію і стимулювання роботи з персоналом
Інтеграційний підхід	Управління персоналом – поглиблення взаємодії та взаємозв'язків між компонентами системи управління по вертикалі - між рівнями управління і підрозділами, і по горизонталі – по стадіях життєвого циклу підприємства, культури; ступінь узгодженості економічних інтересів

При цьому, одні його автори оперують метою і методами, за допомогою

яких можна досягти цієї мети, тобто акцентують увагу на організаційній стороні управління, в той час як інші – відзначають змістовну частину, яка відображає функціональну сторону управління [6].

Проаналізувавши підходи щодо визначення поняття управління персоналом, можна зробити висновок, що воно являє собою цілеспрямовану діяльність керівного складу підприємства на розробку концепції, стратегій кадрової політики і методів управління людськими ресурсами.

Досягнення високих результатів діяльності підприємства неможливе без запровадження інноваційних підходів до процесів управління персоналом. Адже незважаючи на значну кількість методів управління персоналом, вони не завжди приносять відчутний ефект. Тому можна стверджувати, що потенціал використовуваних методів, способів та інструментів кадрового менеджменту майже вичерпаний, а пошук шляхів підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства зміщується у площину розвитку інноваційних персонал-технологій.

Під персонал-технологією розуміють механізм взаємодії керівників усіх рівнів управління підприємством зі своїм персоналом з метою ефективного використання тих обмежених економічних ресурсів, що є на виробництві, насамперед робочої сили, трудового потенціалу всіх категорій працівників. У сучасному виробництві технологія управління персоналом – це наука управління людьми, механізм взаємозв'язку між суб'єктом та об'єктом управління персоналом, система взаємодії між керівником і працівником, стратегія вироблення рішень і тактика їх виконання у сфері ефективної зайнятості працівників в управлінні кадровим складом підприємства.

Усі персонал-технології можна об'єднати у такі групи [5]: 1) персонал-технології позикової праці (аутсорсинг, аутстафінг, лізинг персоналу); 2) навчальні персонал-технології (коучинг); 3) персонал-технології підбору та найму персоналу (хедхантинг, рекрутинг, скрининг, «плетіння мереж» та прямий пошук); 4) персонал-технології підвищення ефективності роботи персоналу (реінжиніринг); 5) персонал-технології стимулювання персоналу (внутрішній маркетинг); 6) персонал-технології контролю праці персоналу (таємний покупець); 7) інформаційні персонал-технології (автоматизована інформаційна система управління персоналом, АРМ працівника).

Ще один прогресивний підхід до управління персоналом – Investors in People (у перекладі стандарт «Інвестори в Людей») – інноваційна система якісного менеджменту, інтеграція стратегії управління людьми в стратегію управління організацією, міжнародний еталон якості управління людьми,

формула взаємодії менеджерів і персоналу з метою ефективнішого досягнення цілей і завдань підприємства. У зарубіжній науковій літературі дедалі більше з'являється досліджень процесів залученості персоналу, формування підходу управління персоналом на основі високої залученості (high involvement approach to HRM). HRM-системи прагнуть «завоювати серця і уми» працівників, а не просто, спонукати їх до дотримання правил роботи, встановлених керівниками. Вони прагнуть управляти виробничою поведінкою працівників шляхом їх залучення, ідентифікації з підприємством та неформальним або груповим управлінням.

Західні HRM-системи (наприклад, такі як SAPERP HCM, Oracle HRMS) орієнтовані на оптимізацію витрат на персонал, мотивацію персоналу, розвиток і утримання працівників, автоматизацію планування їх кар'єри, аналізу ефективності персоналу, управління навчанням, планування організаційної структури і штатного розкладу [1].

Найбільш відомими програмними продуктами по управлінню персоналом в Україні є: «Megapolis. EHRM», «Галактика Управління персоналом», «Megapolis. Управління персоналом», «Парус: управління персоналом» та «Yaware». До переваг вітчизняних систем управління персоналом відносяться їх нижча вартість, адаптованість до української системи обліку і діловодства [8].

Інноваційні технології в управлінні персоналом можна розглядати з двох позицій: як нові, що підвищують ефективність діяльності організації, прийоми управління людськими ресурсами (власне інноваційні технології кадрового менеджменту), і як традиційні технології впровадження в кадрову роботу організації нововведень (традиційні управлінські технології впровадження інновацій) (табл.6).

Таблиця 6

Порівняння систем управління персоналом на підприємствах

Традиційна система управління персоналом	Сучасна система управління персоналом
1. Орієнтація на оперативні питання	1. Орієнтація на стратегію
2. Орієнтація на стабільність	2. Орієнтація на своєчасну адаптацію системи управління персоналом до змін у зовнішньому середовищі
3. Організаційний імператив	3. Людський фактор
4. Найважливіший ресурс – організаційна структура	4. Найважливіший ресурс – працівники
5. Максимальний розподіл робіт, прості та вузькі спеціальності	5. Оптимальне групування робіт, багатоаспектні спеціальності
6. Зовнішній контроль (керівники, штат контролерів, формальні процедури)	6. Самоконтроль та самодисципліна
7. Пірамідальна та жорстка організаційна структура, розвиток вертикальних зв'язків	7. Гнучка організаційна структура, розвиток горизонтальних зв'язків, які забезпечують ефективну взаємодію підрозділів та працівників
8. Авторитарний стиль керівництва	8. Стиль керівництва збудований на зацікавленості усіх працівників у спільному успіху підприємства у цілому
9. Конкуренція	9. Співробітництво
10. Низька зацікавленість працівника підприємства в його успіху	10. Висока зацікавленість працівників у спільному результаті
11. Діяльність тільки в інтересах підприємства та його підрозділів	11. Діяльність в інтересах суспільства
12. Низька схильність до ризику	12. Орієнтація на інновації та пов'язана із цим схильність до ризику

Прикладом перших є нові способи впливу на персонал. Традиційна технологія впровадження інновацій припускає використання в рамках старої процедури нового елемента управління [4].

Сучасна спрямованість інновацій у кадровій сфері пов'язана з такими завданнями: 1) підвищення рівня продуктивності діяльності; 2) ефективне навчання і розвиток персоналу; 3) поліпшення робочих взаємин і створення

творчого середовища; 4) поліпшення якості трудового життя; 5) стимулювання креативних ідей; 6) звільнення менеджерів від рутинних функцій, краще використання майстерності і здібностей людей; 7) підвищення сприйнятливості та адаптивності персоналу до нововведень; 8) залученість і лояльність персоналу, згуртованість колективу; 9) забезпечення балансу інтересів підприємства та працівника [5].

Таким чином, сучасні процеси прискорення глобалізації і посилення конкуренції на ринках вимагають від підприємств упровадження інноваційних підходів у практику управління персоналом. При цьому, удосконалення потребують як системи управління персоналом, так і методи та інструменти, що використовуються. Застосування програмних продуктів в організації системи управління персоналом на підприємстві дозволяє ефективно і комплексно організувати роботу з персоналом, забезпечити структурування інформації, обмін необхідними даними і зворотний зв'язок. Все це підвищить якість прийнятих рішень і покращить результати діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 10-е изд. / Пер. с англ. под ред. С. К. Мордовина. СПб.: Питер, 2010. 848 с.
2. Балабанова Л. В. Управление персоналом: Підручник / Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 468 с.
3. Голянич В. М., Кудрявцева Е. И. Инновационные технологии в кадровом менеджменте / Управленческое консультирование. 2013. № 2. С. 5–16.
4. Киселев Э. В. Общие подходы к формированию обучающейся организации на основе компетентного подхода к развитию персонала / Э. В. Киселев, И. А. Щербакова // Качество. Инновации. Образование. 2014. № 7. С. 20–26.
5. Лизунова О. М., Ищенко Я. Г., Кондрашова Г. В. Використання інноваційних методів управління персоналом підприємства.
6. Лук`янихіна О. А. Методи оцінювання ефективності системи управління персоналом організації [Текст] / О. А. Лук`янихіна, В. О. Лук`янихін, І. О. Кіясова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2008. № 1. С. 26–33.
7. Мельник О. Ю. Удосконалення системи управління персоналом підприємства / О. Ю. Мельник, Л. Г. Саркісян // Вісник СНТ. 2017. № 9. С. 118–120.
8. Писаренко К. М. Застосування програмних продуктів в організації системи управління персоналом на сучасному підприємстві

НАПРЯМ 2

Інноваційні програми і проекти в психології, педагогіці, освіті: інструменти і механізми в сучасному розвитку.

DIRECTION 2

Innovative programs and projects in psychology, pedagogy, education: tools and mechanisms in modern development.

Urszula Kempieńska
Ph.D., Assistant Professor
Director of the Pedagogy and Speech Therapy Institute
The Faculty of Social and Technical Sciences
Kujavian College KSW
Włocławek
Poland

ZJAWISKO PRZEMOCY SEKSUALNEJ WOBEC DZIECKA W POLSCE PHENOMENON OF SEXUAL VIOLENCE AGAINST A CHILD IN POLAND

Słowa kluczowe: Zespół Dziecka Bitego, przemoc w prawie karnym, statystyka zjawiska, pomoc ofiarom przemocy

Keywords: Battered Child Syndrome, violence in criminal law, statistics of phenomena, assistance to victims of violence

Wprowadzenie

Problem znęcania się nad dziećmi istniał od zawsze, w wielu kulturach zjawisko to było nawet postrzegane pozytywnie. Pionierem, który zwrócił uwagę na przemoc wobec dzieci był w 1860 roku profesor medycyny sądowej Ambroise Tardieu. Badacz ukazał sytuację socjalną, demograficzną, diagnozę lekarską, a także ocenę psychiczną ofiar. W konkluzji nie padła jednak sugestia, że zdarzenia te miały miejsce w rodzinach. Samo pojęcie „The Battered Child Syndrome (BCS)” „Zespół Dziecka Bitego” zostało wprowadzone do literatury medycznej w 1961 r. przez Kempa i Caffè’go [2]. Według definicji WHO, za maltretowanie dziecka uważa się „każde zamierzone lub niezamierzone działanie osoby dorosłej, społeczności lub państwa, działanie, które ujemnie wpływa na zdrowie, rozwój fizyczny i psychospołeczny dziecka” [5]. Spośród form krzywdzenia dzieci wyróżnia się przemoc fizyczną (bicie, okaleczanie), psychiczną (szantażowanie, odrzucanie, ignorowanie), seksualną (narażanie dziecka na wszelką aktywność o charakterze seksualnym, która prowadzi do pobudzenia seksualnego osoby dorosłej). Przemocą nazywamy również zaniedbanie potrzeb fizycznych i emocjonalnych dziecka [3]. W niniejszym opracowaniu zostaną omówione kwestie związane z przemocą seksualną.

Wykorzystanie seksualne dziecka w polskim prawie karnym

Polski kodeks karny w celu ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym przewiduje odpowiedzialność karną osób, które dopuszczają się czynności seksualnych z osobami poniżej 15 roku życia, lub dopuszczają się innych form wykorzystywania seksualnego małoletnich. Przesłpstwa wpisujące się w

pojęcie wykorzystywania seksualnego dziecka opisane zostały w rozdziale XXV Kodeksu karnego („Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”) [9]. Ustawodawca umieścił tam m.in. następujące przestępstwa: zgwałcenie małoletniego poniżej lat 15 (art. 197 § 3 k.k.), obcowanie z małoletnim poniżej lat 15 (art. 200 k.k.), uwodzenie dzieci przez Internet tzw. grooming (art. 200a k.k.), propagowanie pedofilii (200 b k. k.), kazirodztwo (art. 201 k.k.).

Art. 197. § 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia: 2) wobec małoletniego poniżej lat 15, 3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Art. 200a. § 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2

Art. 201 Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (Kodeks karny Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.)

Statystyka zjawiska

Zjawisko przemocy wobec dzieci jest szeroko rozpowszechnionym problemem w Polsce. Świadomość społeczna i wykrywalność pozostają jednak na niskim poziomie.

Tab.7

Liczba postępowań wszczętych oraz liczba przestępstw stwierdzonych przez policję za lata 2015-2017 [10]

Rok	Art. 200		Art. 201	
	liczba postępowań wszczętych	liczba przestępstw stwierdzonych	liczba postępowań wszczętych	liczba przestępstw stwierdzonych
2017	2391	1324	18	14
2016	2289	1241	33	18
2015	2187	1096	31	11

Polska policja rocznie wszczyna ponad 2 tysiące postępowań w sprawach, w których jest podejrzenie kontaktów seksualnych z małoletnim (art. 200) i zaledwie kilkanaście, w sprawach o popełnienie kazirodztwa (art. 201). To jednak, jak podkreślają specjaliści zaledwie wierzchołek góry lodowej. Przemoc w rodzinie jest bardzo szczególnym zjawiskiem, a ze względu na stosunki zależnościowe, wstyd i strach ofiar pozostaje ona w dużym procencie nieujawniona. Drażliwość problemu wykorzystywania seksualnego dzieci sprawia, że wiele przypadków wykorzystywania nie jest zgłaszanych, a o wielu z nich ofiary wykorzystywania nie mówią nikomu, nawet będąc już osobami dorosłymi. Ukryty charakter zjawiska jest głównym ograniczeniem możliwości jego pomiaru i odpowiedzi na pytanie o jego skalę i charakter.

Z badań przeprowadzonych w 2015 r. przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę, z terapeutami pracującymi z ofiarami przemocy seksualnej wynika, że we wszystkich 33 przypadkach doszło do kontaktu fizycznego. Tylko nieliczne osoby doświadczyły wykorzystania tylko raz lub kilka razy, natomiast zdecydowana większość ofiar doświadczyła wykorzystywania seksualnego wielokrotnie, ze strony jednego lub wielu sprawców; najdłużej ciągle wykorzystywanie trwało 8 lat. Niemal wszystkie przywoływane przypadki dotyczyły kobiet. Wynika to przede wszystkim z tego, że sprawcami zazwyczaj są mężczyźni. Z drugiej strony liczba ofiar wykorzystywania seksualnego płci męskiej może być niedoszacowana, ponieważ chłopcom często trudniej jest ujawnić, że zostali wykorzystani, szczególnie przez mężczyznę. W największej liczbie przypadków do pierwszego wykorzystywania seksualnego doszło w wieku od 7 do 11 lat oraz w wieku od 3 do 6 lat. Sprawcami wykorzystywania w zdecydowanej większości były osoby spokrewnione z ofiarą (

ojciec, dziadek) lub z najbliższego otoczenia dziecka –partner matki lub koleżdy rodziców. Jedynie 14 proc. sprawców to osoby obce. W tych nielicznych przypadkach, kiedy do wykorzystania doszło tylko raz, ofiary często od razu mówiły o tym rodzicom. Zaledwie w jednym przypadku zaowocowało to wsparciem, w pozostałych – brakiem reakcji czy przerzuceniem odpowiedzialności na dziecko. W kolejnych przypadkach, do ujawnienia dochodziło z powodu zwiększenia poczucia zagrożenia zarówno swojego (namowa ze strony bliskich do zintensyfikowania kontaktów ofiary ze sprawcą lub zamiana zachowania sprawcy na bardziej brutalne), jak i bliskich (sprawca zagrażał młodszemu rodzeństwu). Najczęściej osobą (lub osobami), której ofiara po raz pierwszy powiedziała o wykorzystywaniu była matka, oboje rodzice lub też inna osoba z najbliższej rodziny–babcia, ciocia, siostra. Większość ofiar nie otrzymała wsparcia, spotkały się natomiast z brakiem wiary w słowa ofiary [7].

Polacy o przemocy wobec dziecka

Polacy jednomyślnie potępiają kontakty seksualne osoby dorosłej z dzieckiem. Znacznie bardziej restrykcyjnie niż przewiduje to polski Kodeks karny (15 lat) ustaliliby granicę wieku małoletnich, poniżej której czynności seksualne z nimi są karane. 43% badanych uznało, że powinno to być 18 lat, 20% — 16 lat. Rozstrzygając dylemat, czy dorosłych sprawców wykorzystywania seksualnego dzieci powinno się karać czy leczyć, zdecydowana większość Polaków (77%) opowiada się za łączeniem kary i terapii. Co piaty (19%) postuluje wyłącznie karanie. Polacy są zgodni, że sprawcy wykorzystywania seksualnego powinni być kontrolowani także po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności. Niemal jednomyślnie uznajemy, że takie osoby powinny mieć absolutny zakaz pracy z dziećmi i wyrażamy przyzwolenie na kontrolowanie miejsca pobytu i zachowania sprawców przez policję. Ponad dwie trzecie Polaków (68%) uznaje słusność wprowadzenia rozwiązania polegającego na stworzeniu rejestru osób skazanych za wykorzystywanie seksualne dzieci, a także powszechnej dostępności do takiego rejestru. Jedna trzecia Polaków (31%) uważa, że sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci powinni być dożywotnio umieszczani w zakładzie zamkniętym [1].

Pomoc ofiarom przemocy

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz.U.2015.961) zobowiązuje strony do ustanowienia i wdrożenia ogólnokrajowej, skutecznej, kompleksowej i skoordynowanej polityki, obejmującej wszelkie właściwe środki, które mają na celu zapobieganie i zwalczanie wszystkich form przemocy domowej i wobec kobiet. Polska realizuje to działanie

poprzez Ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2015.1390). W celu stworzenia warunków do bardziej skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie został uchwalony Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020 (t.j.M.P.2014.445 z 2014.06.09). System zakłada, że działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie odbywają się w formie pracy interdyscyplinarnej i w tym celu powołuje do życia Zespoły Interdyscyplinarne (ZI) oraz Grupy Robocze (GR) – art. 9a Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Sposób, w jaki ZI pracują z indywidualnymi przypadkami przemocy w rodzinie, reguluje procedura „Niebieskiej Karty”. Na procedurę tą składają się wszystkie czynności podejmowane i realizowane przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (GKRPA), policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Wszczęcie jest obligatoryjne dla określonych wyżej służb. Szczegółowe uregulowania procedury określa Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U.2011.209.1245). Procedura ta nie jest postępowaniem karnym ani postępowaniem cywilnym. Jest to wspólna praca służb, instytucji, organizacji z konkretną rodziną doświadczającą przemocy. ZI / GR diagnozują sytuację rodziny, na podstawie informacji uzyskanych od służb zaangażowanych w dany przypadek, osób doświadczających przemocy, osób stosujących przemoc i sporządzają indywidualny plan pomocy rodzinie oraz monitorują jego realizację. Celem procedury jest takie oddziaływanie na rodzinę, aby ustała w niej przemoc. Jeżeli indywidualny plan pomocy nie przynosi poprawy sytuacji lub jest niemożliwy do realizacji, a sytuacja w rodzinie nie zmienia się ZI/GR mogą sprawę rodziny przekazać organom wymiaru sprawiedliwości i zainicjować postępowanie karne lub rodzinne. Jeżeli w toku realizacji procedury istnieje bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie, osoba, która zdiagnozowała to zagrożenie, powinna podjąć tak zwaną procedurę wyjęcia dziecka z rodziny. Procedurę taką realizują trzy służby: Ośrodek Pomocy Społecznej, policja i ochrona zdrowia. Służby mają prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W Polsce nie ma jednej spójnej struktury zajmującej się ochroną i realizacją praw dziecka. Jak pokazano wyżej, przepisy chroniące dzieci, czy też przyznające im określone prawa, znajdują się w wielu aktach prawnych, ustawodawca nie powołał jednego aktu prawnego dotyczącego dzieci. Nie mamy też agendy/instytucji/służby zajmującej się wyłącznie kwestiami

ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Uprawnienia i kompetencje dotyczące pracy na rzecz dzieci znajdują się w różnych instytucjach: Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwie Sprawiedliwości, Ministerstwie Zdrowia, u Rzecznika Praw Dziecka, w strukturach samorządowych, a także realizowane są poprzez zadania zlecone lub działania statutowe w organizacjach pozarządowych. Zadania przeciwdziałania przemocy wobec dzieci lokują się w szerszym systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Szereg różnych podmiotów ma określone obowiązki w tym zakresie. Za koordynację systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie odpowiada Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, natomiast konstytucyjną instytucją kontroli, stojącą na straży praw dziecka określonych w Konstytucji RP i Konwencji o Prawach Dziecka jest Rzecznik Praw Dziecka (Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka, Dz.U.2017.922). Przyjęty w 2018 r. program Pomocy Osobom Pokrzywdzonym na lata 2019–2021 przewiduje wsparcie i rozwój instytucjonalnego systemu pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom poprzez utworzenie Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym w celu:

1. zapewnienia osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom dostępu do odpowiedniej pomocy świadczonej na tym samym poziomie, na terenie całej Polski poprzez zapewnienie punktów pomocy, co do zasady, na terenie każdego powiatu;

2. zapewnienia osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom pomocy dostosowanej do ich specjalnych potrzeb, w szczególności pomocy dzieciom i młodzieży, osobom niepełnosprawnym, wymagającym rehabilitacji bądź pozostającym w stanie wegetatywnym; 3. zapewnienia osobom pokrzywdzonym dostępu do pomocy psychologicznej i prawnej świadczonej przez telefon i drogą elektroniczną za pośrednictwem skrzynki e-mail;

4. zapewnienia osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom możliwości umówienia się na spotkanie z osobą pierwszego kontaktu drogą telefoniczną;

5. upowszechniania wiedzy na temat praw osób pokrzywdzonych przestępstwem;

6. promowania systemu pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom;

7. prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych dotyczących sytuacji oraz potrzeb osób pokrzywdzonych przestępstwem i świadków.

Sieć ma być finansowana ze środków Funduszu Sprawiedliwości. Od 2018 roku tworzona jest też Sieć Centrów Pomocy Dzieciom, czyli placówek, w których dzieci pokrzywdzone przestępstwem i ich rodziny uzyskują kompleksową pomoc

(psychologiczną, medyczną, prawną, socjalną i edukacyjną) pod jednym dachem. Obecnie działa 5 takich placówek: w Warszawie, Gdańsku i Starogardzie Gdańskim (prowadzone przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę) oraz w Białymstoku (prowadzona przez Stowarzyszenie Klanza) i w Głogowie (prowadzona przez Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży Szansa). Placówki te finansowane są ze środków samorządowych i środków prywatnych [8, 4].

W Polsce ofiary przemocy mogą skorzystać także z pomocy następujących instytucji:

- Komitet Ochrony Praw Dziecka
- Rzecznik Praw Dziecka
- Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska linia”
- Telefon Zaufania „Zatrzymaj przemoc”
- Policyjny Telefon Zaufania
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci
- Interwencja Kryzysowa
- Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie (w każdym powiecie)
- [-Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.](#)

Pomimo rosnącej liczby placówek pomagających krzywdzonym dzieciom, ciągle nie ma w Polsce systemu instytucji, obejmujących zasięgiem cały kraj, oferujących pomoc we wszystkich formach krzywdzenia, według wspólnych standardów. Nie istnieją tym samym rejestry, które umożliwiłyby ocenę skali problemu krzywdzenia, w tym wykorzystywania seksualnego dzieci [7].

Streszczenie:

Polska policja rocznie wszczyna ponad 2 tysiące postępowań w sprawach, w których jest podejrzenie kontaktów seksualnych z małoletnim. To jednak, jak podkreślają specjaliści zaledwie wierzchołek góry lodowej. Przemoc w rodzinie jest bardzo szczególnym zjawiskiem, a ze względu na stosunki zależnościowe, wstyd i strach ofiar pozostaje ona w dużym procencie nieujawniona. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie zjawiska przemocy seksualnej wobec dziecka w Polsce. Ukazano w nim statystykę zjawiska, wykorzystanie seksualne dziecka w polskim prawie karnym. Przybliżono także program pomocy jakie oferuje ofiarom państwo polskie i wykaz instytucji pomocowych.

Summary:

The Polish police launches over 2,000 proceedings per year in cases where there is a suspicion of sexual contact with a minor. However, as specialists point out, it is just the "tip of the iceberg." Domestic violence is a very special phenomenon, and due to dependence, shame and fear of victims, it remains largely undisclosed.

The purpose of this article is to introduce the phenomenon of sexual violence against a child in Poland. It shows statistics of the phenomenon of the sexual abuse of a child as well as its position in Polish criminal law. The Polish state aid program and a list of aid institutions are also presented.

Bibliografia:

1. Gwiazda M., Jak postępować wobec osób karanych za pedofilię. Komunikat z badań, Warszawa, 2004. URL: www.cbos.pl (data dostępu 27.03. 2020).
2. Marzec-Holka K., Nie będziesz bił dziecka swego!: studium z zakresu profilaktyki społecznej, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1996.
3. Mazur J., Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa, 2002.
4. Podlewska J., Szredzińska R., Włodarczyk J., Analiza polskiego systemu ochrony dzieci przed krzywdzeniem, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2019.
5. Report of the Consultation on Child Abuse Prevention. WHO, Geneva 1999 URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900> (data dostępu 27.03. 2020).
6. Sajkowska M., Seksualne wykorzystanie dzieci, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2017, vol 16, no 1, s. 146-159.
7. Włodarczyk J., Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie a konsekwencje w życiu dorosłym. Raport z badań. Fundacja Dajmy Dzieciom Siłę, Warszawa 2016.
8. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. URL: <https://fdds.pl/> (data dostępu 27.03. 2020).
9. Kodeks karny, z dnia 6 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553
10. URL: <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6/63501>(data dostępu 27.03. 2020).

Бакун Юрій

к.с.-г.н., докторант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ

Україна

ДОРADЧІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Економічна еволюція людства супроводжувалась посиленням антропогенного впливу на стан навколишнього природного середовища. Значною мірою це мало наслідком традиції людей вирішувати свої проблеми за рахунок Землі та її природних ресурсів. Протягом останнього століття

відбувся суттєвий розвиток науково-технічного прогресу та різних галузей економіки на всіх континентах, що супроводжувалось зростанням викидів парникових газів, тенденцією потепління, зміною клімату й все більшим проявом природних катаклізмів. За даних умов невід'ємною вимогою стає узгодження господарської діяльності людства зі станом природного середовища, що відобразилось у наукових концепціях сталого розвитку, зеленої економіки, екологізації виробництва тощо.

У контексті зазначеного слід обґрунтовувати раціональний порядок переходу до більш екологічно спрямованого суспільства. При цьому слід розставити акценти. Локомотивом економічного розвитку у світі виступають Сполучені Штати Америки та країни Європи. Завдяки досягненням економічного розвитку населення цих країн має умови проживання та рівень життя, від якого їм складно буде відмовитись. Рівня розвитку цих країн також прагнуть досягти більшість інших країн світу, що означає суттєве збільшення, у стратегічній перспективі, рівня антропогенного навантаження на природне середовище. При цьому, за умови збереження рівня техніко-технологічного розвитку у зазначених групах країн людство наслідком може мати неконтрольовану зміну природних умов та «підрив» основ своєї життєдіяльності на Землі. Відповідно зазначеного, базуючись на поточному техніко-технологічному рівні країн світу, важливим є опрацювання інноваційного підходу в екологізації господарської діяльності та способу проживання людської спільноти.

В цілому екологічні інновації мають природоохоронну спрямованість. Видами екологічних інновацій є нова продукція, техніка, обладнання, технології, способи організації виробництва, спрямовані на збалансування екологічної компоненти в процесі господарської діяльності та забезпеченні життєвих потреб людей. Для інновацій, у тому числі і екологічного характеру, властивим є застосування такого поняття, як життєвий цикл, що включає: формування ідеї, підготовка тестового зразка, випробування, реєстрація, комерціалізація, введення в практичне використання. Поряд з цим, екологічні інновації спрямовані на вирівнювання еколого-економічної рівноваги між економічним розвитком та захистом навколишнього середовища. Таким чином екологічні інновації це сукупність техніко-технологічних та організаційних нововведень, що обумовлюють впровадження нових екологічних технологій, адаптацію існуючих технологій з екологічними компонентами довкілля, розширення виробництва екологічно чистої продукції, підвищення самовідновлюваної здатності екосистем.

У цих питаннях незамінною є роль держави. Тому ключовими напрямками її дій у цьому відношенні є стимулювання екологічно спрямованої господарської діяльності, що може бути забезпечено шляхом:

- державного замовлення державним та приватним суб'єктам наукової діяльності на розробку нових більш економічно ефективних техніки, обладнання та технологій, з узгодженням екологічної складової;
- створення венчурних підприємств, які цілеспрямовано будуть опрацьовувати екологічно спрямоване обладнання та технології;
- стимулювання суб'єктів господарювання щодо впровадження та поширення практики екологічно спрямованої діяльності, зокрема заходами пільгового оподаткування та кредитування;
- стимулювання розвитку вектору виробництва екологічно чистої продукції;
- розвитку екологічного менеджменту та освоєння міжнародних стандартів екологічного менеджменту серії ISO 14000, EMAS.

Значною актуальністю на поточному етапі розвитку суспільства відзначається розробка енерго-, матеріало-, ресурсоекономних технологій, перехід на альтернативні «безбензинові» технології у транспорті тощо.

Критеріальними ознаками ефективності впровадження екологічних інновацій є: кількісні параметри впливу на навколишнє природне середовище (концентрації певних речовин в повітрі, воді, землі; обсяг викидів), кількісні параметри чистоти продукції, величина прибутку від впровадження екоінновацій.

Слід зазначити, що поряд з аспектом обґрунтування напрямів екологізації різних складових господарської діяльності важливим також є поширення прикладів екологічно спрямованої практики. У цьому відношенні у країнах світу виправдали себе дорадчі служби, що виконують роль зв'язуючої ланки між наукою, освітою, виробництвом та населенням.

У контексті специфічної ролі системи дорадництва слід зазначити найбільш реальні напрями вирішення цієї проблеми, а це: поширення інформації, проведення навчання з екологічних практик з виробниками та здійснення заходів з підвищення екологічної свідомості населення. Всі зазначені напрями по своїй суті мають інноваційний характер, оскільки у кінцевому підсумку сприяють переходу до нових способів ведення виробництва та задоволення суспільних потреб.

Кондратенко Олег Юрійович

д.політ.н., провідний н.с.

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ

Відомо, що в Україні як молодій державі не було можливостей зберегти ядерний статус, що автоматично набувався разом із незалежністю у результаті розпаду СРСР в 1991 р., однак Україна так і не змогла домогтися компенсації з боку західних (передусім ядерних) держав у вигляді гарантій своєї безпеки, територіальної цілісності та масштабної фінансово-економічної допомоги. Про укладений у 1994 р. Будапештський варто радше говорити як політичний, а не юридичний документ, що тим самим нівелює зобов'язаність сторін-гарантів перед Україною щодо гарантій безпеки й територіальної цілісності.

Так, президент Л. Кравчук вже у 1992 р. сповідував невизначеність вимог української сторони щодо ядерного питання. Він, як би упереджено сподівався тоді на гарантії ядерних держав про незастосування ядерної зброї щодо тих країн які відмовилися від неї, а тодішній міністр закордонних справ Б. Тарасюк не мав чіткої стратегії відносин зі США щодо безпекових гарантій України після відмови від ядерної зброї. У той же час українське керівництво після ратифікації Договору СНО Верховною Радою України у 1993 р. та приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї у 1994 р. переймалося здебільшого фінансовою допомогою для утилізації ядерної зброї та компенсацією за вже відправлену до Росії тактичну ядерну зброю. Хоча варто визнати, що великі держави поставили перед Україною фактично прямий ультиматум, у плані прямої залежності визнання України у якості повноправного члена світового співтовариства від позбавлення ядерного статусу.

Здійснюючи аналіз Будапештського меморандуму, низка експертів наголошує на тому, що хоча цей Договір і вважався тривалий час певною формою колективних гарантій безпеки, однак він не є юридично-зобов'язувальним документом, а лиш підтверджує на практиці політичні домовленості. Іншими словами Будапештський меморандум не містить жодних зобов'язань щодо держав-гарантів застосування ними сили для захисту територіальної цілісності України. Виходячи з цього, нині наводяться аргументи стосовно того, що Будапештський документ необхідно трансформувати в юридично зобов'язувальний договір шляхом укладення

угод про гарантії безпеки на кшталт договорів підписаних, свого часу, між США й такими державами як Ізраїль, Корея і Японія.

Відверто тривожним сигналом щодо прямого порушення Будапештського меморандуму стали події довкола острова Тузла в Керченській протоці у 2003 р. Наразі ведеться дискурс про надання Україні спецстатусу – режиму найбільшого сприяння (набуття партнера розширених можливостей) поза простором НАТО. Тривалий час піднімається питання про необхідність заміни Будапештського меморандуму двосторонніми договорами з країнами-гарантами української безпеки на кшталт Хартії України – США про стратегічне партнерство від 19 грудня 2008 р. Зауважимо, що ситуація довкола відсутності алгоритму безпекових гарантій Україні створена, передусім, великими державами – США та РФ, які здійснювали політичний тиск на Київ з метою якомога швидшої денуклеаризації України. Утім, відсутність Будапештського меморандуму в переліку чинних договорів США і Великобританії, а також неспроможність досягти юридичного надання меморандуму зобов'язувального статусу, вивівши його таким чином з площини політичних декларативних заяв з боку ядерних держав, варто також зарахувати до поразок української дипломатії.

Варто стверджувати, що цей документ є міжнародно-правовою угодою визначеною ООН. Апелюємо до низки юридичних механізмів, що дають набуття меморандуму договірному статусу, зокрема Віденську конвенцію 1969 р. про право міжнародних договорів, згідно якого, підписання є самостійним способом надання згоди на обов'язковість міжнародного договору.

Фактично одразу після відмови України від ядерної зброї постало питання про доцільність такого кроку, тим паче зважаючи на російську агресію, що триває з 2014 р., дискурс ведеться довкола питання доцільності відмови України від ядерної зброї. Відверто стверджувати про цілковиту кризу тодішньої української дипломатії та зовнішньої політики говорити складно, оскільки, як ми знаємо, ядерну зброю Україна передавала Росії в умовах шаленого дипломатичного тиску та відвертого шантажу. Хоча були звісно прорахунки українського політикуму.

Українські науковці розглядають Будапештський меморандум і у якості міжнародного договору, який тим самим, включає міжнародно-правові зобов'язання за іншими міжнародними актами – зокрема Договором про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) від 1968 р. Тож, автори ув'язують Будапештський меморандум з ДНЯЗ, Хартією України – США та Законом України «Про приєднання до ДНЯЗ», стверджуючи, що у разі якщо

меморандум не вважати міжнародно-правовим документом, то Україна автоматично позбувається статусу учасниці ДНЯЗ та набуває права відновлення ядерного статусу, оскільки Закон України «Про приєднання до ДНЯЗ» набирає чинності після надання Україні гарантій згідно оформленого міжнародно-правового договору. Інша справа, що Будапештський договір, як документ обов'язковий до виконання, зухвало порушує Росія, що здійснює економічний та енергетичний тиск на Україну впродовж фактично всіх років незалежності.

Отже, офіційна мета США полягала в збереженні за Росією одноосібного ядерного статусу після розпаду СРСР, а тому Вашингтон, побоюючись появи на уламках СРСР нових ядерних держав, змусив Україну разом з Білоруссю й Казахстаном стати без'ядерною державою через приєднання до ДНЯЗ. У свою чергу Росія відмовлялася визнавати розміщений на території України третій у світі ядерний арсенал. У той же час Київ не мав і ніколи б не отримав контролю над стратегічною ядерною зброєю, а Вашингтон, керуючись контекстом нерозповсюдження зброї масового знищення, поставив питання вивезення ядерної зброї з території України чи не найвищим своїм пріоритетом. Проте агресія Росії, що розпочалася у 2014 р. лише підтвердила відсутність механізмів гарантування Україні суверенітету й збереження територіальної цілісності в обмін на відмову від ядерної зброї та набуття статусу денуклеаризованої держави. Саме тому Україна мала вимагати від держав-гарантів, які підписали Будапештський меморандум, надання цьому документу зобов'язувального статусу для виконання його умов всіма учасниками з моменту підписання.

Корчова Галина

к.пед.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Скриник Мирослава

старший викладач, Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

Скриник Ліна

старший викладач, Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ОСВІТНІЙ WEB-КВЕСТ ЯК НОВА ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЯ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні Інтернет-технології займають важливе й особливе місце практично у всіх галузях людської діяльності. Не є виключенням і життя сучасних студентів, які не уявляють його без соціальних мереж, соціальних медіа сховищ, он-лайн ігор тощо. Розуміння науково-педагогічним працівником закладу вищої освіти цього факту вимагає від нього розробки нових технологій навчання, зокрема таких, які пов'язані з інтересами здобувачів вищої освіти, стимулюють розвиток їх творчих здібностей.

Не менш важливим у навчальному процесі є організація самостійної роботи студентів з метою розвитку в них уміння: опрацьовувати нову інформацію, здійснювати її пошук, перетворювати її з одного виду в інший. Розвиток цих умінь дозволяє у майбутньому студенту отримувати самостійно неперервну освіту впродовж всього життя, задовольняти свої пізнавальні інтереси, розвивати творчий потенціал та професійні навички.

Мета нашого дослідження розкрити сутність поняття «освітній web-квест», обґрунтувати доцільність застосування освітнього web-квесту як нової Інтернет-технології з організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Квест (з англ. Quest - «пошук, предметний пошук, пошук пригод, виконання лицарської обітниці»). У грецькій міфології та літературі слово «квест» дослівно позначало певний спосіб створення сюжету – мандрівка головного героя до кінцевої мети, зустрічаючи на шляху різні складнощі і завдання (наприклад, легенда про дванадцять подвигів Геракла). Як правило, під час цього поневіряння персонажу доводиться виконувати інші завдання і зустрічати різних персонажів, які допомагають або навпаки заважають виконанню завдань. Стимули для виконання квесту можуть бути різними: з

особистої вигоди; визначення умов (коли для виконання одного квесту потрібно виконати кілька другорядних); рішення деяких квестів пов'язано з прийняттям вибору (добро і зло). Пізніше це поняття закріпилося у рольових іграх.

Аналіз літератури з проблеми дослідження [1, 2, 3] дозволив встановити, що web-квест як нова Інтернет-технологія навчання був розроблений у 1995 році у Державному університеті Сан-Дієго дослідниками Берні Доджем та Томом Марчем. Цими вченими були розроблені етапи роботи з web-квестом, їх види та структуру.

Освітній web-квест:

- це сайт в Інтернеті, з яким працюють студенти, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Розробляються такі веб-квести для максимальної інтеграції Інтернету з метою вивчення навчальної дисципліни. Вони охоплюють окрему проблему, навчальну тему, навчальний модуль, можуть бути і міжпредметними;

- це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Освітній веб-квест присвячується певній темі і складається з кількох, пов'язаних єдиною сюжетною лінією розділів, насичених посиланнями на інші ресурси глобальної мережі;

- за часом його вивчення поділяється на такі типи:

1. Короткострокові – спрямовані на набуття знань і їх інтеграцію. Робота над ними може займати від одного до трьох сеансів.

2. Довгострокові – спрямовані на розширення і уточнення понять. Після завершення роботи над довгостроковим web-квестом, студент повинен вміти вести глибокий аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб зуміти створити завдання для роботи над темою.

Робота над довгостроковим web-квестом може тривати від одного тижня до місяця (максимум двох).

- має таку структуру:

1. *Вступ*, де чітко описані головні ролі учасників або сценарій, попередній план роботи, огляд усього веб-квесту.

2. *Центральне завдання*, яке зрозуміло, цікаве і відповідає віковим особливостям учасників.

3. *Список інформаційних ресурсів* (в електронному вигляді – на компакт-дисках, відео та аудіо носіях, у паперовому вигляді – посилання на ресурси в

Інтернет, адреси веб-сайтів по темі), необхідних для виконання завдання. Цей список має бути анотований.

4. *Опис процедури роботи*, яку необхідно виконати кожному учаснику веб-квесту при самостійному виконанні завдання.

5. *Опис критеріїв та параметрів оцінки веб-квесту*. Критерії оцінки залежать від типу навчальних завдань, які вирішуються у веб-квесті.

6. *Керівництво до дій*, яке може бути представлене у вигляді спрямовуючих запитань, які організують навчальну роботу.

7. *Висновок*, де підсумовується досвід, який буде отриманий учасниками під час самостійної роботи над веб-квестом. Іноді корисно включити на закінчення риторичні запитання, що стимулюють активність учнів до продовження своїх досліджень у подальшому.

Залучення студентів до роботи з веб-квестами на практичних заняттях, а також під час самостійної роботи дозволяє урізноманітнити навчальний процес, зробити його живим і цікавим.

Веб-квест можна вважати новою педагогічною технологією. Під педагогічною технологією розуміють сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів і засобів навчання, спрямованих на досягнення певних навчальних, розвивальних або виховних цілей.

Основним методом навчання кожного веб-квесту є проблемно-розвивальне навчання, яке організовується на занятті шляхом створення проблемних ситуацій, що за видом інформаційно-пізнавальних суперечностей включає такі типи: усвідомлення курсантами і студентами недостатності попередніх знань для пояснення нового факту; зіткнення з необхідністю використання раніше засвоєних знань у нових практичних умовах; суперечність між теоретично-можливим шляхом вирішення завдання та практичною нездійсненністю обраного способу; суперечністю між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю знань для його теоретичного обґрунтування [4, 5]. Ці типи проблемних ситуацій можуть створюватись безпосередньо викладачем на занятті, або за допомогою веб-сторінки освітнього веб-квесту у глобальній мережі Інтернет, яка містить матеріал суперечливого характеру, що не має однозначних шляхів розв'язки.

Отже, *web-квест* – це спеціально організований вид дослідницької діяльності, для виконання якої студенти самостійно здійснюють пошук інформації в мережі Інтернет за вказаними адресами. Вони створюються для

того, щоб раціонально використовувати час самостійної роботи студентів, швидко знаходити необхідну різноманітну інформацію, використовувати отриману інформацію в практичних цілях і для розвитку навичок критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінки інформації.

Список використаних джерел:

1. Быховский Я. С. Как создать веб-квест для самостоятельной работы учащихся? URL:
<http://teacher.fio.ru/news.php?n=59&c=1529>.
2. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты. URL:
<http://ito.bitpro.ru/1999>.
3. Веб-квесты. URL:
<http://www.itlt.edu.nstu.ru/webquest.php#lit9>.
4. Малафеев Р. И. Проблемное обучение физики в средней школе: Из опыта работы. Пособие для учителей. М, 1980. 127 с.
5. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе. Книга для учителей. М, 1977. 240 с.

Коцар Ярослав

студент

Красильник Юрій

к.пед.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В умовах реформування системи вищої освіти відбувається пошук інноваційних методів навчання. На думку вчених – І. Богданової, О. Михайлова, В. Матірко, В. Полякова, Ю. Ткаченко, О. Сидоренко, Ю. Сурміна та ін. – механізмом, що дозволяє застосувати теоретичні та методичні підходи до вирішення квазіпрофесійних завдань в освітній сфері є кейс-метод (case-study). Case-studies – це конкретні ситуації професійної діяльності, що розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого аналізу в ході навчального заняття. Case – опис факту, явища, взятий з реальної практики, являє собою інформаційно-методичний комплекс, що дозволяє оцінити подану ситуацію. Під час розбору різних ситуацій

студенти формують власні професійні компетентності, опановують складне мистецтво аналізу та вироблення відповідного рішення.

Даний метод сприяє розвитку у студентів самостійного мислення, вміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловлювати власну ідею. За допомогою цього методу студенти мають можливість проявити і удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчаються працювати в команді, знаходити найбільш раціональне рішення сформульованої проблеми. Як інтерактивний метод навчання, case-study завойовує позитивне ставлення з боку дослідників, які вважають його ефективним фактором освоєння теоретичних положень та їх творчого застосування в майбутній практичній діяльності: впливає на професіоналізацію студентів, сприяє їх соціалізації, формує пізнавальний інтерес та мотиваційно-ціннісне ставлення до освітнього процесу.

Разом з тим, метод case-study виступає і як оновлений образ мислення викладача, його особлива парадигма, що дозволяє неординарно думати і діяти, оновлювати свій творчий потенціал. Науковці підкреслюють, що саме проблема та її рішення формують предмет обговорення кейсу. Ситуація, у структурі кейсу, описує об'єкт – людей, їх взаємини, інтереси, позиції, правила і процедури – те, що формує проблему і середовище, в якому протікає діяльність. Детально описана ситуація є для студента основним джерелом інформації і опорою для оцінювання і прийняття рішень. Більш широкий контекст кейсу – це опис умов виникнення і розвитку ситуації – фактори зовнішнього середовища, історичні передумови ситуації, додаткові відомості про цілі та цінності суб'єктів діяльності тощо. Контекст дозволяє студентам краще зрозуміти ситуацію, скорегувати оцінки та судження, знайти додаткові аргументи і, що важливо, знайти можливості зміни ситуації і запропонувати якісно нове рішення.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що існує певний класифікаційний спектр типології кейсів. Л. Гейхманом [1, с. 25] розроблено класифікацію кейсів, ґрунтуючись на відмінностях в їх змісті та призначенні: ілюстративні (навчальні ситуації) кейси, які укладено з метою навчання на певному практичному прикладі алгоритму ухвалення певного рішення; навчальні ситуації – кейси з формулюванням проблеми, описом ситуації з метою її діагностування й ухвалення рішення щодо визначеної проблеми; навчальні ситуації – кейси без формулювання проблеми, з описом більш складної, ніж у попередньому варіанті ситуації, де проблема чітко не визначена, а подана в статистичних даних, оцінках явищ з метою самостійного

виявлення проблеми, знаходження альтернатив шляхів її розв'язання та аналізу ресурсів; прикладні вправи, які містять опис конкретної ситуації, і пропонують шляхи розв'язання проблеми.

У навчально-методично посібнику «Технологія case-study» [3, с. 9] розглядаються:

кейси-проблеми, в яких описуються певні труднощі, з якими стикається суб'єкт діяльності, але їх причини і взаємозв'язки між ними не позначені в явній формі. Робота з таким кейсом починається зі спроби сформулювати проблему і спрямована в подальшому на поглиблення розуміння ситуації, причин, можливих наслідків та вироблення відповідних заходів;

у кейсах-рішеннях описуються дії суб'єкта діяльності в контексті організаційної ситуації – в чіткій формі описуються прийняті ним рішення. Робота з такими кейсами спрямована на виявлення і опис альтернатив для прийнятого рішення, чітких критеріїв прийняття рішень та пошуку аргументів, які прямо чи опосередковано підкріплюють або спростовують рішення на користь тієї чи іншої альтернативи;

кейси-судження містять загальний опис ситуації, в якій знаходиться організація та суб'єкти діяльності. Від студентів потрібна якісна або кількісна оцінка роботи персоналу, організації, ситуації, яка виникла. Як і у випадку з кейсами-рішеннями, тут потрібно виробити чіткі критерії оцінки і на підставі матеріалів кейса сформулювати відповідні аргументи;

кейси-правила схожі на класичні освітні завдання, які орієнтовані на застосування конкретних алгоритмів, формул, схем і методів і, як правило, опираються на кількісні дані. Від студентів потрібне вміння оперувати даними і застосовувати до них відповідні правила.

В. Давиденко і М. Федянін [2] подають до розгляду такі кейси: структурований кейс, у якому подається мінімальна кількість додаткової інформації, під час роботи з ним необхідно застосувати певну модель або формулу, до завдань такого типу вимагається знаходження оптимального рішення; фрагментовані кейси, що містять від однієї до десяти сторінок тексту й одну-дві сторінки додатків, які подають лише ключові поняття, і таким чином, необхідно під час вирішення завдання опиратися ще й на власні знання та досвід; великі неструктуровані кейси обсягом до п'ятдесяти сторінок – найскладніший з усіх видів завдань, інформація в них подається досить поширена, натомість найнеобхідніших даних для повноти аналізу ситуації в ній може і не бути, важливо розпізнати такі «шуми» та прийняти адекватне рішення; дослідницькі кейси, розбираючи які, потрібно не тільки застосувати

вже засвоєні теоретичні знання й практичні навички, а й запропонувати нові рішення. Отже, використання методу case-study має явні переваги перед традиційними методами навчання. Сам процес вирішення завдань кейсів демонструє, як на практиці застосовуються теоретичні знання.

Тому, в даному контексті, використання методу case-study, на нашу думку, створює необхідні стимули не тільки для засвоєння студентами певної суми знань, а й компетентно здобувати їх самостійно, застосовувати для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань, використовувати дослідницькі процедури щодо збору інформації, аналізу альтернативних точок зору, постановки гіпотез, узагальнення отриманих завдяки:

здійсненню студентами проблемного структурування, який передбачає виділення комплексу проблем ситуації, їх типології, характеристик, наслідків; визначенню характеристик, структури ситуації, її функцій, взаємодії з навколишнім та внутрішнім середовищем; встановленню причин, які привели до виникнення даної ситуації, і наслідків її розгортання; діагностики змісту діяльності в ситуації, її моделюванню та оптимізації; побудові системи оцінок ситуації, її складових, умов, наслідків, дій учасників; підготовки прогнозів щодо розгортання сценарію розвитку ситуації; виробленню рекомендацій щодо поведінки учасників в ситуації; розробки програм діяльності щодо покращення ситуації.

Таким чином, на основі розглянутої типології кейсів та загальної характеристики завдань, що вирішуються в процесі реалізації методу case-study, можна сформулювати основні рекомендації щодо їх вирішення:

- знайомство з ситуацією, її особливостями;
- виділення основної проблеми (проблем), факторів і суб'єктів діяльності;
- пропозиція варіантів вирішення проблеми;
- оцінювання варіантів та вибір оптимального з них;
- аналіз можливих наслідків прийняття рішення;
- вирішення кейса – пропозиція послідовності дій, механізмів запобігання виникненню проблем.

Список використаних джерел:

1. Гейхман Л. К. Дистанционное образование в свете интерактивного подхода. Пермь, 2006. С. 25-32.
2. Давиденко В., Федянин Н. Чем «кейс» отличается от чемоданчика? Обучение за рубежом. 2000. № 7. С. 52-55.

3. Плотников М. В., Чернявская О. С., Кузнецова Ю. В. Технология case-study: учебно-методическое пособие. Нижний Новгород, 2014. 208 с.

Красильник Юрій

к.пед.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

Особливості підготовки інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій до проєктної діяльності

Сучасні соціально-економічні умови здійснюють значний вплив на освітній процес, необхідність підготовки фахівців (професіоналів), які здатні самореалізуватися, обумовлюють потребу в їх готовності до здійснення проєктної діяльності. Даний напрям є важливим для інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій, професійна діяльність яких передбачає проєктування освітнього процесу та його складових, в т.ч. з використанням інформаційних технологій. Той факт, що проєктна діяльність інженерів-педагогів відбувається більш ефективно за допомогою ІТ-технологій пояснюється тим, що можна будувати віртуальний образ будь-якого об'єкта, що вивчається, комбінувати його складові елементи, варіювати розмірність, орієнтацію, функціональну спрямованість, регулювати ступінь індивідуальності навчання, збільшувати швидкість обробки інформації. В ході роботи над проєктом студенти здійснюють як самостійну, так і колективну діяльність навчально-пізнавального і творчого характеру, орієнтовану на виконання поставленої мети і досягнення бажаного результату. Організація проєктної діяльності студентів веде також до зміни освітньої позиції викладача, який в ній виступає не як ретранслятор готових знань, а перетворюється в співорганізатора пізнавальної діяльності студентів. Саме тому включення студентів в проєктну діяльність стає актуальним завданням сучасного науково-педагогічного працівника. Проєктна діяльність стала об'єктом системних досліджень науковців, зокрема: В. Бербеця, Н. Брюханової, А. Бойко, О. Коберника, В. Сидоренка, С. Гончаренка, Р. Вендровської, О. Джуринського, А. Коробової, І. Ляхова та ін. В дослідженнях авторів розкрито концептуальні та процесуальні аспекти проєктної діяльності, технології та умови її реалізації в освітньому процесі. Проте проблему організації освітнього процесу з підготовки інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій до проєктної діяльності досліджено

недостатньо. Тому метою статті є окреслення особливостей підготовки інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій до проектної діяльності як освітньої технології.

З'ясування сутності поняття «проектна діяльність» потребує аналізу таких дефініцій як «навчальна діяльність», «педагогічне проектування», «проект» та «метод проектів». Серед дослідників велику увагу навчальній діяльності приділили Ю. Бабанський, Н. Волкова, І. Лернер, В. Лозова, М. Фіцула, В. Ортинський, В. Ягупов та ін. Узагальнивши підходи вчених, ми розглядаємо навчальну діяльність як цілеспрямований двосторонній освітній процес організації та стимулювання викладачем навчально-пізнавальної діяльності студента щодо оволодіння знаннями, вміннями, навичками, розвитку здібностей, професійної компетентності, емоційно-ціннісного і творчого ставлення до дійсності за допомогою освітніх технологій.

Аналіз літературних джерел показав, що результати досліджень проблеми педагогічного проектування широко представлено у науковому доробку учених – Т. Батієвської, Н. Брюханової, О. Коберника, І. Єрмакова, І. Козлова, І. Ковальчука, А. Лігоцького, А. Макаренка, Н. Плахотнюк, В. Стрельнікова та ін. Опрацювання наукових розробок проблем педагогічного проектування дало нам можливість означити це поняття як діяльність науково-педагогічного працівника, яка спрямована на створення проекту, що має ознаки інноваційної моделі освітнього процесу або його складових та складається з таких послідовних етапів як діагностування, прогнозування, моделювання, власне проектування, конструювання, управління та реалізації педагогічного проекту з метою розвитку у студентів глибокого і стійкого інтересу до змісту навчання, пізнавальної самостійності; формування і розвиток творчих здібностей, збагачення раціональних способів діяльності та досвіду самоосвіти, критичного мислення, пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі.

Концепція Нової української школи [5] визначає широке застосування методів викладання, які ґрунтуються на співпраці (ігри, проекти – соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо. У Концепції підкреслюється продуктивність таких засобів персоналізації навчального досвіду як робота за індивідуальними планами, окремими навчальним траєкторіями, у рамках індивідуальних дослідницьких проектів.

Проект (від лат. *projectus*) буквально означає кинутий або виступаючий уперед [1, с. 9]. Стає звичайним для багатьох сучасних наукових досліджень

термін «освітній проєкт», що реалізується в галузі освіти, результатом якого є нові знання, нові управлінські і професійні компетентності, та щодо якого чітко визначено ціль і базові обмеження: зміст, час, вартість, якість, ризики, ресурси [2]. У науковій літературі термін «метод проєктів» трактується як педагогічна технологія, що орієнтується на використання і здобуття нових знань (в т.ч. шляхом самоосвіти) [6]. Сучасний період дослідження застосування методу проєктів позначений увагою науковців до цього процесу як до реалізації цілісної педагогічної технології (В. Беспалько, В. Гузєєв, М. Запрудський, Н. Кисельова, Д. Левітес, Г. Петровський, І. Чечель та ін.). З аналізу предметної сфери та особливостей підготовки інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій, впливають основні ознаки проєктів, а саме: такі проєкти є короткотерміновими, з мінімальними вимогами до оформлення навчально-методичних матеріалів (тільки те, що необхідне для використання в подальшій професійній діяльності студентів), обов'язковою є методична складова, продуктом такого проєкту виступають набуті студентом нові та/або вдосконалені раніше набуті компетентності.

Ми погоджуємося з викладеними у практико зорієнтованому збірнику «Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати» підходами з приводу того, що проєктна діяльність у педагогіці може розглядатися як процес розробки окремими педагогами або колективами теоретичних моделей – освітніх програм і методик їх реалізації, цілей і конструктивних схем досягнення, а також як проєктну діяльність студентів – складову навчальної діяльності, яка підпорядкована певним організаційним засадам [4]. Структуру проєктної діяльності студентів в освітньому процесі подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура проєктної діяльності студентів в освітньому процесі

Стадія	Завдання	Діяльність студентів	Діяльність викладача
Підготовки	Вибір теми, формулювання цілей та визначення завдань проєкту, вихідних даних. Підбір складу команди проєкту.	Обирають та уточнюють тему, усвідомлюють цілі та визначають завдання проєкту. Обговорюють завдання та можливості їх вирішення.	Мотивує діяльність студентів. Пояснює мету проєкту. Здійснює спостереження за діяльністю студентів.
Аналізу проблеми	Аналіз проблеми. Визначення джерел інформації. Уточнення завдань та вибір критеріїв оцінки результатів. Розподіл обов'язків в команді проєкту.	Формулюють зміст завдань. Уточнюють інформаційні джерела. Визначають і обґрунтовують критерії досягнення власного результату.	Допомагає студентам в аналізі визначених проблем, виборі інформаційних джерел, надійності критеріїв оцінки результатів виконання завдань.
Збору інформації	Збір і уточнення інформації. Обговорення альтернатив виконання завдань проєкту. Вибір оптимального варіанту. Уточнення планів виконання завдань дослідження.	Здійснюють аналіз інформаційних джерел. Уточнюють методику та плани виконання завдань проєкту.	Здійснює спостереження за діяльністю студентів та консультування.
Розробки проєкту	Виконання завдань проєкту.	Виконують дослідження і працюють над проєктом. Оформлюють проєкт.	Здійснює спостереження за діяльністю студентів та консультування.
Оцінки результатів	Аналіз виконання цілей та завдань проєкту, досягнутих результатів. Рефлексія та саморефлексія.	Беруть участь у колективному самоаналізі проєкту.	Здійснює спостереження за діяльністю студентів. Модерує дискусію.
Підготовки до захисту	Підготовка доповіді, обґрунтування процесу проєктування. Презентація результатів. Захист проєкту, його оцінка. Визначення перспектив подальшої роботи над проблемами проєкту.	Здійснюють захист проєкту. Беруть участь в оцінюванні результатів проєкту. Визначають рівень власного вкладу у досягнення цілей та вирішення завдань проєкту.	Бере участь у колективному аналізі та оцінюванні результатів проєкту. Оцінює перспективи подальшого наукового пошуку та розробки проблем проєкту.

З урахуванням вищевикладеного нами пропонується зміст етапів проєктної діяльності майбутніх інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій.

1 етап. Обговорення та вибір проблемної галузі, визначення кола проблем, вирішення яких буде здійснюватися в процесі проєктної діяльності, формулювання гіпотез (застосовується у дослідницьких проєктах).

2 етап. Обрання і організація складу груп – учасників проєкту, визначення для кожної групи конкретних завдань, надання рекомендацій щодо способів пошуку інформаційних джерел. Проведення презентації – представлення учасників проєкту, інформування про розподіл в обов'язків, визначення завдань і можливих способів їх виконання.

Очікуванням від перших двох етапів може стати створення, наприклад, web-сайту проєкту, де буде подана інформація, що відображає тему проєкта, його цілі і завдання, зміст стадій їх виконання, а також розміщення портфоліо учасників проєкту, посилань на джерела інформації, оперативної інформації про просування у вирішенні завдань проєкту тощо.

3 етап. Пошук і збір необхідної інформації, вивчення теоретичних положення, ознайомлення з якими потрібно для подальшого вирішення поставлених завдань, робота з інтернет-ресурсами, проведення соціологічних опитувань та анкетувань; при проведенні телекомунікаційних проєктів – підтримка зв'язку з іншими учасниками проєкту через електронну пошту для з'ясування їх точки зору з того чи іншого проєктного питання.

4 етап. Визначення способів обробки отриманої інформації, візуалізація статистичних даних. Оформлення результатів проєкту у вигляді мультимедійних презентацій, які вміщують план проведення досліджень, фото-і відеоматеріали, діаграми, таблиці, ефекти анімації з метою привернути увагу аудиторії, гіперпосилання на інформаційні джерела, до яких студенти зверталися в процесі виконання завдань проєкту.

5 етап. Проведення дискусії з приводу досягнутих результатів. Оформлені роботи представляються іншим учасникам проєкту у формі доповіді, проведення рольової гри або телеконференції, за допомогою електронної пошти. Після проведення презентації та виступів організовується обговорення і аналіз поданої інформації, можливості практичного використання отриманих результатів.

Вибір тематики проєктів може здійснюватися за різними сценаріями: в одних випадках тематика може формуватися викладачами у відповідності зі змістом освітніх програм; в інших – рекомендуватися викладачем з

урахуванням змісту навчальної дисципліни, професійних інтересів та здібностей студентів; тематика проектів може пропонуватися і самими студентами, які орієнтуються при цьому на власні інтереси. Даний процес опирається на виконання певних процедур, а саме: здійснення моніторингу та періодичного перегляду змісту навчальних дисциплін на основі вивчення результатів виконаних науково-дослідних робіт, дисертаційних досліджень, фахових наукових публікацій у галузі теорії та методики професійної освіти, інформаційних технологій, запитів потенційних роботодавців, оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, проведення опитувань студентів щодо якості організації освітньої діяльності, оцінювання освітньої та наукової (науково-технічної) діяльності випускної кафедри, узагальнення досвіду освітньої діяльності та самоосвітньої діяльності викладачів.

Розробка проблемної ситуації студентами є ключовою ланкою в проектній діяльності. Алгоритм такої розробки містить такі складові [3]: виокремлення з навчального матеріалу питань, які могли б скласти предмет створення проблемної ситуації; аналіз того, на основі яких знань студентів буде створюватися проблемна ситуація; визначення засобів, якими створюється суперечність (теоретичні викладки, опис, моделювання тощо), вибір відповідних ресурсів; визначення змісту та виду фактичного матеріалу, що надається студентам, можливої реакції студентів, передбачення того, у чому для них можуть виявитися суперечності.

Результати опитувань здобувачів вищої освіти – майбутніх інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій Київського національного університету будівництва і архітектури свідчать, що проектна діяльність сприяє досягненню заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи. Таким чином, організацію проектної діяльності майбутніх інженерів-педагогів у галузі цифрових технологій ми розглядаємо як процес, заснований на багатоетапній діагностико-прогностичній, організаційно-конструктивній діяльності викладача щодо розробки, проведення та оцінки результатів проекту: формулювання навчальної проблеми, уточнення цілей і завдань проектної діяльності, визначення кінцевого виду освітнього продукту, відбір змісту, постановка проблемної ситуації, консультування студентів, встановлення міжособистісного і ділового спілкування між учасниками проекту, оцінка проміжних результатів і корекція проектної діяльності, презентація

результатів та захист проєкту, його оцінка, визначення перспектив подальшої дослідницької діяльності.

Список використаних джерел:

4. Брюханова Н. О. Основи педагогічного проєктування в інженерно-педагогічній освіті: Монографія. УПА–Харків, 2010. 438 с.
5. Данченко О. Б. Аналіз ризиків освітніх проєктів // Матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. «Управління проєктами: стан та перспективи». Миколаїв, 2012. С. 58–59.
6. Деркач Т. М. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутніх фахівців хімічних спеціальностей засобами інформаційних технологій: моногр. Дніпропетровськ, 2013. 320 с.
7. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-орієнтований збірник / [наук. ред. І. Єрмаков]. Київ, 2003. 500 с.
8. Нова Українська Школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
9. Рыбина О. Проектная деятельность. Лучшие страницы педагогической прессы. 2001. № 1. С. 46–49.

Литовченко Віктор

к.філос.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТІ: ПЕРЕСТОРОГИ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ

Освіта, як одна з найважливіших складових розвитку суспільства має оперативно реагувати на всі сторони суспільного розвитку людства, швидко відгукуватися на проблеми й глобалізаційні виклики. 12 березня 2020 року всі навчальні заклади освіти припинили свою діяльність через епідемію коронавірусної інфекції (COVID-19). З метою недопущення зриву освітнього процесу загалом Міністерство освіти і науки підготувало відповідні зміни для тих, хто надає освітні послуги й навчається в умовах карантину до 22 червня 2020 року. Суть цих змін, в загальному, можна звести до двох положень:

1. навчально-виховний процес проходить в дистанційній формі;
2. навчально-виховний реалізується за допомогою сучасних цифрових технологій, які в науковій літературі визначаються як «діджиталізація».

В широкому розумінні слова діджиталізація – це заснований на можливостях сучасної ІТ-індустрії процес застосування суб'єктами господарювання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення мети господарської діяльності, спрямований на зміну існуючих господарських відносин шляхом їх діджиталізації; сукупність актів реалізації діджиталізованих об'єктів для досягнення цілей господарської діяльності, що розглядаються в їх єдності та пов'язані з формуванням нової форми господарських відносин – цифрової. Простіше кажучи, діджиталізація в освіті – це засіб досягнення навально-виховних цілей в різних закладах освіти.

Разом тим, форсована діджиталізація освітнього простору закладає ряд пересторог, які можуть негативно вплинути на діяльність навчального закладу в майбутньому. Спробуємо лаконічно визначити побоювання прискореного використання інноваційних інформаційних технологій.

Будь-який навчальний процес регламентується нормативними документами. Тому перехід на дистанційне навчання змушує до перегляду ледь не всієї документації навчального закладу й зведення його до єдиного стандарту на рівні держави. Сюди має входити детальний опис різного виду робіт, строки їх виконання, звітності, перегляд посадових інструкцій та інше.

Аналіз дистанційної освітньої діяльності має бути зосереджений на отриманні конкретних, видимих наслідків. Останні, в свою чергу, мають зіставлятися, порівнюватися з соціальними вимогами сьогодення, актуальністю та практичністю.

Варто пам'ятати, що нові освітні виклики зададуть й моделювання нових еталонних результатів, яких очікують у наслідок перетворення педагогічної практики. Тут варто очікувати прогнозований дисонанс результатів педагогічної діяльності, адже навчання через інтернет й безпосередньо у класі має суттєві відмінності. Водночас не заперечуємо, що подібна переміна має як свої переваги так і недоліки.

Перехід на нові освітні можливості змушує до нового пошуку ідей, рекомендацій, що можуть бути впроваджені. В цьому контексті важливим буде вироблення алгоритму для оптимального поєднання старого й нового, дієвого й незвіданого, перевіреного й нового неосвоєного. Чи зможуть знані педагоги сучасності перейти в новий формат, а сучасні діти, батьки, суспільство належним чином сприйняти його?

Сучасні глобалізаційні виклики спонукають до розроблення комплексної програми, яка охоплює закономірності впровадження нового, а з ним – відбір дидактичних, матеріальних, інформаційних, організаторських засобів тощо. Завдання не з простих, адже рівень сучасного забезпечення освітнього процесу новинками ІТ-індустрії далекий від завершення не дивлячись вже на технічне забезпечення самих учасників освітнього процесу, якість мобільного зв'язку в окремих регіонах.

На порядок денний висувається також теоретична, методична, психологічна підготовка учасників впровадження нового. Вона має бути реалізована в найкоротшій перспективі й будуватися на принципах доступності, відкритості, гуманізму, науковості, безперервності. Зазначені принципи були відомі й застосовувалися раніше, але за нових реалій сьогодення потребують певного переосмислення, оновлення, доповнення.

З огляду на невідворотність пандемічних викликів у майбутньому, нинішній досвід впровадження дистанційних технологій дає можливість зробити висновок про те, що діджиталізація є невідворотною формою розвитку сфери освіти в майбутньому й покликана стати чи не основним механізмом, який визначатиме її якість та якість освіти в цілому. У зв'язку з цим, особливого значення набуває цивілізований діалог всіх учасників освітнього процесу із залученням експертів, науковців, громадських активістів. Зазначені вище перестороги не є неподоланними, але в ряді випадків можуть слугувати гальмом для отримання сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Грицюк О.С. Інформаційні технології в українській освіті: шляхи впровадження світового досвіду // Вісник КрНУ імені Михайла острогоградського. Випуск 2/2018 (109). – Частина 2. – С. 15-20.
2. Осадчий В.В., Осадча К.П. Сучасні реалії і тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – Том 48. – Вип. 4. – С. 47-57.
3. Тетерятник Б.С. Діджиталізація та діджиталізація в контексті віртуальної господарської діяльності // Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці. Харків: Право, 2017. – С. 180-184.

Падалка Сергій Семенович,
доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу новітньої історії та політики
Інститут історії України НАН України,
м. Київ
Україна

АГРАРНА ОСВІТА УКРАЇНИ ЗА УМОВ ТРУДНОЩІВ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ІСТОРИЧНИЙ ЗРІЗ 1990 – 2000 – Х РОКІВ

Аграрна освіта України впродовж тривалого періоду нагромаджувала кадровий та інституційний потенціал та загалом забезпечувала потреби

сільськогосподарського виробництва. Зі зміною аграрного укладу почала змінюватися її роль в розв'язанні проблем ринку праці. Зароджувалися паростки співпраці університетів та аграрного бізнесу. З'являлися навчальні заклади нового типу, які брали за основу діяльності принципи вітчизняної та зарубіжної освітніх систем. Україна як аграрна держава розбудувала власний досвід функціонування аграрної освіти з урахуванням стратегії розвитку сільського господарства, наукомісткого виробництва. Визначені перспективні напрями інтеграції аграрної освіти до європейського освітнього простору. Перевагою вітчизняної аграрної освіти була и ступенева підготовка фахівців. Агроосвіта зберігала конкурентні переваги, які попри загальну занедбаність, вважалися унікальними на ринку освітніх послуг, долався розрив між змістом освіти і реальними потребами економіки.

У 1991 р. незалежна Україна успадкувала від СРСР розгалужену і потужну систему аграрної освіти. В наступний період фактично відбувалося екстенсивне використання цього ресурсу та пристосування його до соціально-економічних та духовних суспільних потреб. Успадкована Україною централізованість освіти поступово замінювалася елементами децентралізації і демократизації. Заклади освіти аграрного профілю перепідпорядковувалися під управління профільного міністерства. Відбувалася передача відповідальності за забезпечення поточної діяльності регіональних освітніх установ місцевим органам влади. В Україні вводилися деякі елементи участі. На 2019 р. для галузі фахівців готувало 20 ВНЗ III–IV рівнів акредитації та 114 закладів I та II рівнів акредитації (технікумів, коледжів), що становило 16% усіх ВНЗ України, 32 навчально-курсів комбінати [1]. Особливістю традиційної системи вищої аграрної освіти, що склалася в державі, була одноцільова спрямованість на використання соціального замовлення на підготовку спеціалістів у різних професійних галузях. Інші функції, такі як проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, виготовлення наукомісткої продукції було допоміжним щодо основної. Наявні підходи передбачали передусім одержання студентами заздалегідь заданого результату за допомогою визначених засобів і методів, проте у визначенні цілей і виборів методів їх досягнення вони практично участі не брали. В Україні система «освіта-наука-виробництво» значно повільніше розвивалася порівняно з європейськими країнами [2]. Підготовка спеціаліста не завжди узгоджувалася із розв'язанням конкретних наукових, технічних і виробничих проблем. Тому спеціаліст часто не міг починати трудову діяльність без додаткової перепідготовки. В Європі і Росії інноваційна діяльність у системі

вищої освіти знайшла втілення у створенні на базі провідних університетів низки корпоративних університетів. Вони були не просто освітницькими закладами чи організаціями, а ще й науково-освітніми та інноваційним комплексами, регіональними центрами освіти, культури і науки, осередками впливу на соціально-економічну, аграрну освіту й культурний розвиток регіонів. Відсутність в Україні подібних ЗВО, орієнтованих не тільки на передачу знань, й на реалізацію проектів, в рамках яких студенти зможуть ознайомитися з новітніми методами виробництва, використовуючи фундаментальні та прикладні знання, свідчило про необхідність подальшої докорінної модернізації інноваційної аграрної освіти. У процесі трансформацій вищої освіти в Україні постала проблема надання університетам більшої автономної академічної свободи, розширення прав ВНЗ щодо розпорядження фінансовими ресурсами. Водночас продовжував зберігатися високий рівень залежності університетів від центральних і регіональних органів влади, гіпертрофованої фінансової зарегульованості навчальних закладів з боку Держказначейства тощо. Аграрна освітня система України мала потужний потенціал, що виявлявся у кадровому складі; сприятливих організаційних умовах для розширення освітніх послуг завдяки використанню інноваційних форм і методів навчання; вигідних умовах для нарощування активності аграрних ВНЗ в організації міжнародного співробітництва; достатньому ресурсному потенціалі аграрної освіти; наявності багаторічного успішного досвіду здійснення цільового набору студентів; значному охопленні території країни мережею закладів освіти; успішному розвитку міжвузівських зв'язків і контактів. Аграрна освіта відставала від трансформаційних процесів в аграрному секторі, зокрема, не було сформовано сегмента профпідготовки для малих фермерських і особистих селянських господарств, зменшилися обсяги держзамовлення, зберігалася прірва між теорією та практичними навичками, відсутньою була належна матеріально - технічна база для підготовки висококваліфікованих фахівців. В системі вищої аграрної освіти залишалися істотні недоліки, характерні для всієї системи вищої освіти, зокрема: зниження економічної доступності вищої освіти для значної частини населення; зростання мережі ВНЗ та чисельності студентів не завжди супроводжувалося поліпшенням якості навчального процесу; втрата кадрового потенціалу, високого статусу передусім науковця і професора, внаслідок чого їх статус в Україні залишався чи не найнижчим у світі; падіння інтересу до аграрних природничих наук загалом унаслідок зміни попиту і пропорції та заробітної плати на ринку праці; поява перекосу між об'єктивним

попитом на освітні послуги та їх пропозицію. В основі негативних тенденцій в аграрній освіті лежало два фундаментальні чинники: скорочення державного фінансування; низький внутрішній попит на робочу силу в галузях сільського господарства. В Україні створювалися нові типи навчальних закладів сільськогосподарського профілю: професійні ліцеї, навчальні центри, училища-агрофірми [3]. Тому відбувалися кардинальні зміни в управлінні ними: розширювалися види управлінської діяльності, зміщувалися управлінські функції на інтеграцію інтенсивних форм навчальної діяльності закладів сільськогосподарської освіти, поглиблювалася самостійність у вирішенні стратегічних завдань управління професійною підготовкою фахівців. Відбувалося впровадження часткового госпрозрахунку для забезпечення конкурентного і стабільного функціонування навчальних закладів. Конкурентних переваг на ринку праці ЗВО поступово починали досягати завдяки запровадженню нових підходів до професійної підготовки, коли забезпечувалося задоволення потреб особистості студента в постійному зростанні його фахової майстерності, компетенції тощо. Зміни в професійній підготовці фахівців зумовлювалися також і змінами в аграрній сфері України. Впровадження нових форм власності на землю й інші засоби виробництва змінювали умови організації виробничої практики студентів та учнів. Зменшення кількості робочих місць у сільському господарстві спонукало навчальні заклади до розширення переліку професій відповідно до потреб ринку праці. Навчальні заклади освоювали практику самозабезпечення, госпрозрахунку. Деякі з них створювали цехи переробної промисловості, що докорінно змінювало технологію управління професійною підготовкою. ВНЗ сільськогосподарського профілю оновлювали зміст професійно-технічної освіти у власній управлінській діяльності, дедалі повніше намагалися врахувати зміни в аграрному секторі економіки.

Список використаних джерел:

1. Довідник ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-67-25.html>
2. Яка вона аграрна освіта в Європі і у нас? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dankevychblog.wordpress.com/2019/04/03/what-kind-of-agricultural-education-is-in-europe-and-in-our-country/>
3. Аграрна освіта в Україні популярність, якість, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agroexpert.ua/ahrana-osvita-v-ukraini-populiarnist-iajist-perspektyvy/>

Руденко Микола Васильович,
доцент кафедри професійної освіти,
к. пед. н., доцент
Київський національний університет будівництва і архітектури,
Україна

ЗДОРОВ'Я ЗБЕРІГАЮЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТСТВА

Постановка проблеми. В Україні, як і у багатьох країнах світу, склались сприятливі умови щодо росту негативних факторів погіршення здоров'я населення і, як наслідок, появи затяжній демографічній кризі, яка, за прогнозами ООН призведе до 2050 року скорочення населення України на 20 %. Народжуваність в січні-листопаді 2019 року становила 287 тис. дітей, тоді як у аналогічний період 2018 року цей показник становив 312,6 тис., на 100 померлих в країні – 54 новонароджених [11].

За статистикою Державної служби статистики України чисельність населення країни за січень-листопад 2019 року зменшилась на 230,5 тис. осіб у порівнянні з 2018 роком і на 1 грудня становила 41 млн 922 тис. осіб. [11].

Політична нестабільність, воєнні дії на Сході країни, анексія Автономної Республіки Крим, трудова міграція, фінансово-економічні проблеми, пандемія коронавірусу Covid-2019 по світу, в Україні, несприятливе соціокультурне середовище значно погіршують стан психічного та фізичного здоров'я особливо незахищених і вразливих верств населення, в першу чергу, - молоді. Як наслідок, це опосередковано стимулює утвердження в молодіжній культурі та поширює здоров'я погіршуючі, або, навіть руйнівні стереотипи поведінки молоді у вигляді палітри шкідливих звичок: тютюнопаління, вживання психотропних речовин, незбалансоване харчування (булімія нав'язливий прийом їжі або анорексія – хворобливий стан, пов'язаний із бажанням схуднути), низький рівень сексуальної культури ('Hook-up' знайомства, незахищені статеві стосунки) [9], Інтернет-залежність (надмірна, хвороблива захопленість роботою в Інтернеті (пошук інформації), захопленість віртуальним спілкуванням у соціальних сітях (сублімація), хвороблива тяга до відеоігор і перегляду фільмів, картинок), ігрова залежність (лудоманія – патологічна пристрасть до азартних ігор) тощо.

Сучасні глобалізаційні процеси, соціально-політичні конфлікти, конкуренція товарів та послуг, реклама насильства та слабких алкогольних напоїв для молоді, прихована реклама тютюнопаління, реклама в соціальні

мережі суїцидальної тематики на кшталт квесту «синій кит», нівелювання цінностей і традицій інституту сім'ї, втрата основ "сімейного виховання дитини" – все це сприяє тому, що як результат, молода людина часто обирає такий спосіб життя, який за своїми наслідками є здоров'я руйнівним.

Криза сексуальної моралі серед молоді призводять до жахливих наслідків, а саме в першу чергу це завдає непоправну шкоду для несформованої системи моральних цінностей особистості молодої людини, нівелює, супроводжується зневірою і робить несприйнятими такі міжособистісні моральні чесноти як «вірність», «довіра», «взаємоповага» та ін. Крім цього, така криза призводить до жахливої статистики венеричних захворювань серед молоді. Так в 2018 році українські медики зафіксували 2532 випадків захворювання на сифіліс, або 6 випадків на 100 тисяч населення, 4 082 випадки гонококової інфекції, 9,7 випадків на 100 тисяч населення, хламідійної інфекції - 16 035 випадків, або 38 на 100 тисяч населення, трихомоніаз - 41201, або 97,1 випадків на 100 тисяч населення, урогенітальний мікоплазмоз - 24959 випадків, або 59,1 на 100 тисяч населення. Найвищий рівень захворюваності в 2018 році у порівнянні із середнім українським показником сифілісу був зафіксований в Києві та Кіровоградській області, гонококовою інфекцією - в Дніпропетровській і Кіровоградській областях, хламідійної інфекції - в Одеській, Київській та Харківській областях, трихомоніазом - в Херсонській і Одеській областях, урогенітальний мікоплазмоз - в Харківській і Одеській областях [7].

У таких умовах особливого значення набуває необхідність формування здоров'язберігаючої компетентності (далі ЗЗК), особливо студентства - найбільш прогресивної та освіченої її частини, з якої буде складатися інтелектуальна еліта суспільства. За характером такої компетентності сучасної молоді можна судити про подальший розвиток культури українського суспільства в цілому.

У справі формування ЗЗК у сучасного студентства лідерство викладача закладу вищої освіти (далі ЗВО) в пропаганді здорового способу життя (ЗСЖ) має дуже велике значення. Педагог як ніхто інший має величезні потенційні можливості для впливу на студентство саме у тому випадку, коли він є справжнім лідером. На думку вченої Вощеської О.В.: «Сучасний викладач повинен не тільки знати бездоганно свій предмет, але й вміти згуртувати студентів, даючи вектор розвитку для студентів, колективу, рухаючись разом з ними. Своїми вчинками, поведінкою викладач повинен бути прикладом для наслідування, лідером для своїх студентів» [2, с. 65].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна та психологічна науки вже досить тривалий час досліджують проблеми здоров'я як суб'єктів, так і об'єктів педагогічних систем. Проблемам здоров'я і ЗСЖ присвячені праці відомих вітчизняних науковців (М.Амосов, Г.Апанасенко, Е.Булич, В. Горащук, І.Муравов, О.Шиян).

Стосовно ЗВО означена проблема знайшла своє відображення у педагогічних, медичних та соціологічних працях вчених (Б. І. Бутенко, В. Крамар, О. Глагощук, В. Оржеховська, О. Вакуленко, В. Слободяник, Л. Лепіхова, Т. Титаренко, О. М. Балакірева та ін.).

Отже, аналіз наукових робіт означених вчених та результатів соціальних досліджень свідчать про ряд протиріч між:

негативно стійкою тенденцією погіршення стану здоров'я студентської молоді і вкрай наявною потребою суспільства в здорових, соціально активних громадянах та конкурентоздатних фахівцях для різних галузей народного господарства;

змінами, що відбуваються в ціннісних орієнтаціях сучасної молоді і змістом освітньої діяльності ЗВО, яка б сприяла формуванню у студентства здоров'я зберігаючого світогляду;

зростаючим впливом засобів масової інформації та молодіжного соціокультурного середовища на формування стереотипів ризикованої (здоров'я руйнівної) поведінки молоді, - і недостатнім рівнем психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників (далі НПП) ЗВО в аспекті формування здоров'я зберігаючого світогляду у студентів;

недостатньою кількістю НПП які є лідерами у дотриманні життєво активної позиції прихильників ЗСЖ та прикладами для наслідування з боку студентської молоді;

наявністю значної кількості сучасних здоров'я зберігаючих освітніх технологій і низьким рівнем їх навчально-методичного супроводу в умовах ЗВО.

На основі аналізу теорій лідерства, функцій лідера, якостей сучасного ефективного лідера, стилів керівництва, оптимальної, на думку автора, є модель трансформаційного лідера [8], яка має бути найбільш притаманна сучасному НПП ЗВО в аспекті пропаганди ЗСЖ в умовах освітнього простору.

Навчання основам здоров'я зберігаючої відповідальної поведінки шляхом орієнтування студента на ЗСЖ є однією із найбільш дієвих стратегій, яку прийнято вважати стратегією орієнтування. На думку засновника цієї стратегії В. Ігнатової, вона адекватна реальній ситуації розвитку особистості

студента, не вносить конфліктів в його освітні потреби, торкається основних сфер особистості (пізнавальну, емоційно-мотиваційну, діяльнісну) і пропонує комплекс заходів ознайомчого, рекомендаційного, підтримуючого характеру, які спрямовані на досягнення певного результату [6].

У загальному вигляді складовими ЗСЖ можна вважати:

- позитивне (нешкідливе) екологічне оточення людини, відсутність техногенних і екологічних небезпек і катастроф;
- постійний медико-профілактичний нагляд за станом здоров'я людини, безпечне епідеміологічне оточення;
- психологічний комфорт особистості (відсутність факту залежності людини до тоталітарних сект і течій, відсутність негативного інформаційного впливу на психіку людини);
- уникання споживання шкідливої та надмірної їжі, продуктів, що можуть привести до ожиріння, захворювання, хронічних серцево-судинних, шлункових та інших хвороб, викликаних неправильним або надмірним споживанням їжі;
- регулярне заняття фізичною культурою і спортом;
- відмова від тютюнопаління, вживання наркотичних речовин, токсикоманії, надмірного вживання спиртних напоїв;
- сексуальна поведінка людини, яка спрямована на уникнення (недопущення) захворювання на хвороби, що передаються статевим шляхом (ХПСШ) та ВІЛ/СНІД.

Під педагогічним підґрунтям процесу формування ЗЗК здобувача вищої освіти ми розуміємо сукупність факторів і умов їх розгортання за умови застосування спеціальних педагогічних форм, методів і прийомів (технологій), які підпорядковані єдиній меті – підвищенню відповідальності людини за власне здоров'я (членів власної сім'ї, близького оточення).

Важливою особливістю взаємовідносин між студентом і НПП в аспекті формування стилю поведінки повинна бути опора на специфіку вікового набуття екзистенційних цінностей, а саме ціннісно-змістовний етап розвитку. Так, однією з соціально-психологічних ознак студента ЗВО є їхній юнацький вік. У цей період процеси фізичного, психологічного та соціального розвитку протікають дуже нерівномірно. Зокрема, основні психологічні особливості юнацького віку характеризуються наступними процесами: формування розумових здібностей, психосексуальний розвиток особистості, закріплення стереотипів виразу емоційних станів, створення стійкого образу "Я", соціальне становлення особистості, соціальна адаптація. Результатом нерівномірності,

часом суперечливості цих процесів досить часто і стає девіантна поведінка студента.

Видами ризикованої поведінки є: девіантна (різні відхилення від правових норм); делінквентна (кримінальна поведінка); адиктивна (пов'язана з різними залежностями чи зловживанням психотропних речовин).

Враховуючи своєрідність підготовки майбутніх фахівців в умовах конкретного освітнього закладу ЗВО, роботу із студентами щодо пропаганди здоров'я зберігаючої соціальної відповідальності зокрема, водночас із традиційними видами навчальних занять значну увагу слід приділяти діловим і рольовим іграм, соціально-психологічним та соціально-педагогічним тренінгам, завдяки яких у студентів формується впевненість у перевагах ЗСЖ та саногенне мислення (від лат. *sanus* «здоровий»; інш.-грец. *γένεσις* «походження; розвиток») і рефлексія (як шлях розвитку ефективності стрес-долаючої поведінки особистості студента).

Дидактичні резерви таких форм занять пов'язані з тим, що вони сприяють активізації та інтенсифікації процесів засвоєння знань із ЗСЖ, формуванню ставлень, удосконаленню життєвих навичок, вмінь саногенної поведінки та адекватної рефлексії на виклики здоров'я руйнівного оточуючого професійного та побутового середовища. Кінцевим бажаним результатом формуванням здоров'я зберігаючої соціально відповідальної поведінки у майбутнього фахівця має стати ЗЗК.

Розуміння терміну «здоров'я зберігача компетентність» потребує аналізу і чіткого розмежування наукових понять «компетентність» і «компетенції», що, нажаль, у практиці нерідко вживаються як синоніми. У своєму змісті «компетентність» уособлює не лише суму знань, навичок і умінь (ЗНУ), а й здатність до їх застосування, сукупність взаємозалежних якостей особистості, спрямованих на опанування певного кола предметів або процесів і необхідних для якісної та дієвої маніпуляції ними [3, с. 112].

Достатньо вагомо ця думка виражена у визначенні категорії компетентності Дж. Равеном як здатності людини, яка необхідна для виконання конкретної дії в певній галузі діяльності, що поєднує в собі знання, навички, способи мислення і готовність нести відповідальність за свої вчинки. Науковець А. Бермус, досліджує компетентність з позиції інтегрованого підходу: «Компетентність є системною єдністю, що інтегрує особистісні, наочні і інструментальні (зокрема комунікативні) особливості і компоненти» [10, с. 301].

Узагальнюючи підходи до визначення змісту понять “компетенція” і “компетентність” можна констатувати, що ЗЗК – це такі знання, уміння, навички, професійно важливі якості і досвід в галузі ЗСЖ та відповідної саногенної поведінки, а компетенції – це сукупність повноважень, поведінкових і індивідуально-особистісних характеристик, якими володіє педагог як посадова особа.

Процес формування культури здоров'я в умовах ЗВО та ПТНЗ як правило включає в себе три блоки: програмно-змістовний, потребнісно-мотиваційних і діяльнісно-практичний [4, 5].

В роботі взято за основу визначення педагогічної технології з розвитку культури здоров'я (далі ПТРКЗ) вчених О.Ващенко, С.Свириденко, які трактують її як діяльність щодо конструювання, формування та контролю знань, умінь, навичок і ставлення відповідно до виховання у здобувачів вищої освіти особистісних якостей, які сприяють формуванню уявлень про здоров'я як найвищу цінність, посиленню мотивації на ведення ЗСЖ, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, власної родини та підлеглих [1].

Таким чином, планування і організація освітнього процесу з урахування стратегії орієнтування їх на ЗСЖ через реалізацію сукупності відповідних педагогічних технологій дозволить кардинально сприяти процесу формування у них здоров'я зберігаючої компетентності в умовах ЗВО.

Список використаних джерел

1. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. 2006. №8. С. 1-6.
2. Вощевська О.В. Взаємовплив лідерський якостей та іміджу викладача вищої школи // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» // № 3 (25), 1 т., 2017. С. 65-69
3. Вовнова Н. А. Особенности формирования информационной компетентности студента ВУЗа / Н. А. Вовнова, А. В. Войнов // Инновации в образовании. 2004. № 4. С. 111-118.
4. Горащук В. П. Культура здоров'я – новий сучасний напрям формування здорового покоління // Проблеми освіти: Наук.- метод. Зб / Кол. авт. Київ, 2006. Вип. 48. С. 184-189.
5. Здоровье - 21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ (Европейская серия по достижению здоровья для всех). URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/109762/EHFA5-R.pdf (дата звернення: 25.02.2020).
6. Игнатова В.В., Шушерина О.А. Педагогические стратегии в контексте

- професійно-культурного становлення личности студента вуза // Сибирский педагогический журнал. 2004. № 1. С. 105-113.
7. У МОЗ озвучили статистику з венеричних захворювань / Кількість зареєстрованих випадків знизилася. URL: <https://lenta.ua/ua/u-moz-ozvuchili-statistiku-z-venerichnih-zahvoryuvan-8121/> (дата звернення: 25.02.2020).
8. Bass B. M., Avolio B.J. Developing transformational leadership: 1992 and beyond // Journal of European Training. 1990. Vol. 14. P. 21-27
9. Urszula Kempieńska, Mykola Rudenko. 'Hook – up' in the sexual culture of Polish and Ukrainian students – a communique of research. - International Journal of Pedagogy Innovation and New Technologies. URL: <https://ijpint.com/resources/html/article/details?id=175638> (дата звернення: 20.03.2020).
10. White R.W. Motivatio Reconsidered: The Concept of Competence/ Psychological Review. 1959. № 66. P. 297-333
11. Населення України за рік зменшилось на 230 тисяч – Держстат. URL: <https://www.unian.ua/society/10837976-naselennya-ukrajini-za-rik-zmenshilos-na-230-tisyach-derzhstat.html> (дата звернення: 20.03.2020).

Сидорович Олександр Сергійович,
доктор історичних наук,
доцент, ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин,
Україна

ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧО-ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМКУ: ЗНАЧЕННЯ І РОЛЬ.

Українська вища освіта перебуває в процесі перманентного реформування і змін, які відбуваються досить часто різнонаправлено і зазвичай непослідовно. Одним із аспектів цих змін, що супроводжують вищу освіту України стало визначення місця викладання гуманітарних дисциплін студентам природничих і технічних напрямків.

Поштовхом до підготовки цих тез, а відтак і виступу стала нещодавня новина із технологічної сфери про те, що розробники нового європейського винищувача шостого покоління включили до складу робочої групи фахівців із теології та етики [1]. Ця новина на перший погляд вражає своєю парадоксальністю, однак, якщо кинути хоча б побіжний погляд на сучасні технології і тенденції їх розвитку, такий крок корпорації Airbus стає зрозумілим.

Становище гуманітарних дисциплін на спеціальностях та ЗВО технічного і природничого спрямувань останніми роками виглядає дещо напруженим. Зазвичай йдеться про необхідність урізання навчального навантаження гуманітаріїв на природничо-технічних спеціальностях із міркувань оптимізації (економії), навчальних годин чи бюджету того чи іншого закладу вищої освіти і «потребою» підготувати висококласного фахівця. Це, в свою чергу, дає можливість виділити більшу кількість навчального, у тому числі і аудиторного, навантаження на фахові дисципліни. Нормативні акти уряду в цьому питанні також не відрізнялись якоюсь послідовною лінією і протягом останніх десяти років зазнавали змін [2]. Переломним моментом було прийняття і впровадження в життя Закону «Про вищу освіту», який актуалізував питання автономії ЗВО та за наслідками прийняття якого був скасований нормативний перелік дисциплін гуманітарного циклу уведений наказом МОНу ще у 2009 році [3] Водночас більшість змін у цій царині, як і у вищій освіті, загалом, орієнтуються на досвід провідних країн Заходу [4].

Зважаючи на вищевикладене, в рамках дискусії, пропонуємо розглянути необхідність викладання окремих гуманітарних дисциплін, чи їх комплексу на спеціальностях технічного чи природничого спрямування, а саме:

- Мовна підготовка (рідна та іноземна мови);
- Філософські дисципліни;
- Історичні дисципліни;
- Правові дисципліни.

Таким чином, сучасний фахівець, на наш погляд, зважаючи на реалії сьогодення, не може залишатися вузьким фахівцем в силу надзвичайного прискорення науково-технічного розвитку. У своїй професії кожен спеціаліст повинен володіти цілим рядом компетентностей, які дозволять йому залишатися адаптивними і приймати як управлінські рішення, так і технологічні беручи до уваги певні гуманітарні та морально-етичні аспекти.

Список використаних джерел:

1. Airbus залучив теологів до роботи над новим винищувачем шостого покоління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/weapons/airbus-zaluchiv-teologiv-do-roboti-nad-vinishchuvachem-shostogo-pokolinnya-ostanni-novini-10998890.html>

2. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента. Наказ МОН № 642 від 09.07.09 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0007626-12>
3. МОН скасувало наказ щодо вивчення гуманітарних дисциплін за вибором [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pedpresa.ua/114730-mon-skasuvav-nakaz-shhodo-vyvchennya-gumanitarnyh-dystsyplin-za-vyborom.html>
4. Роль гуманітарних і суспільних наук у вищій освіті: зарубіжний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-gumanitarnih-i-suspilnih-nauk-u-vischij-osviti-zarubizhniy-dosvid>

НАПРЯМ 3

**Транспортні технології та логістика у сучасному
АПК України**

DIRECTION 1

**Transport technologies and logistics in the modern agro-
industrial complex of Ukraine**

Братішко Вячеслав

Д.Т.Н., С.Н.С.

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ
Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЖИВИХ ТВАРИН В КРАЇНАХ ЄС

Перевезення живих тварин автомобільним транспортом в Європейському союзі регламентується низкою документів, основними з яких є Директива Європейської комісії «Про правила захисту тварин під час міжнародних перевезень, регламент Ради Європи «Про захист тварин під час перевезень та пов'язаних з цим операцій» та директива Європейської комісії «Про захист тварин під час перевезення (транспортування)» [1-3]. При цьому, ключовими факторами, що чинять визначальний вплив на збереженість поголів'я, уникнення травмувань та стресу під час перевезення є конструкційні та експлуатаційні параметри технічних засобів.

Основною метою регуляторних актів Європейського Союзу є запобігання травмуванню або невинуватим стражданням тварин під час їх транспортування. Нормами ЄС регламентуються інструменти та заходи які стосуються таких аспектів транспортування тварин, як: попередня перевірка та сертифікація транспортних засобів, видання дозволів, перевірка компетентними органами перед перевезенням, перевірка компетентними органами на будь-якій стадії транспортування, навчання персоналу, завантаження та вивантаження тварин, перевірки на пунктах митного контролю, загальні перевірки та звітування тощо. Регламенти ЄС встановлюють різні типи вимог, що забезпечують захист тварин, що перевозяться, зокрема,

- загальні вимоги до перевезення всіх видів тварин, на які поширюється регулювання: охорона під час транспортування; транспортні засоби та транспортні практики; вимоги до вільного місця; обов'язки перевізників; придатність до перевезення; періоди годівлі, напування та відпочинку; навчання персоналу; лікування хворих тварин;
- специфічні (додаткові) вимоги до перевезення окремих видів тварин: великої рогатої худоби, овець, свиней та кіз тощо;

- вимоги, пов'язані з тривалими перевезеннями: конкретні вимоги до тривалих перевезень (більше восьми годин) між країнами ЄС та пунктами призначення за межами ЄС;
- вимоги до виду транспорту: автомобільного, морського, повітряного;
- вимоги до суб'єктів перевезення: перевізники, супроводжувальні особи та доглядачі, офіційні національні компетентні органи тощо.

Безумовно, головними регламентованими параметрами, що найбільш значуще впливають на стан та збереження тварин під час їх перевезення, є параметри транспортних засобів.

Під час транспортування основні ризики для тварин несе фізичне середовище – конструкційні особливості транспортного засобу для перевезення тварин та параметри мікроклімату, головними з яких є температура, вологість та швидкість руху повітряного середовища. Комбінована дія високих температур та підвищеної відносної вологості повітря спричиняють появу теплового стресу у тварин та, як наслідок, істотне зменшення продуктивності. При перевезенні високопродуктивних тварин ці втрати є особливо відчутними. Важливим є забезпечення ефективних режимів вентиляції, що відповідають нормативним вимогам та є наближеними до оптимальних значень для тварин, які перевозяться. Під час тривалих перевезень можуть спостерігатися зміни погодних умов, що спричиняє додаткове теплове навантаження на тварин. Сезонні зміни погодних умов також становлять ризик з точки зору теплового стресу.

При переміщенні тварин до інших кліматичних зон, зі збільшенням тривалості перевезень, ризик теплового стресу підвищується. При цьому завданням механічної вентиляції є видалення надлишкової теплоти та вологи із зони знаходження тварин. Проектування систем вентиляції спеціалізованих транспортних засобів повинно передбачати врахування верхньої та нижньої критичних температур, встановлених вимогами нормативних документів, та особливостей експлуатації транспортних засобів. При перевезенні тварин на великі відстані транспортні засоби повинні бути обладнані примусовими вентиляційними системами, що є обов'язковою вимогою. Вентиляційна система також має забезпечувати видалення шкідливих газів (аміаку та вуглекислого газу), що утворюються через наявність сечі та гною у транспортному засобі, а також в результаті дихання тварин.

Щільність розміщення тварин у транспортному засобі також чинить суттєвий вплив на поведінку та збереженість тварин. Цей показник забезпечує бажане положення тварин під час транспортування, наприклад, здатність

лежати і, отже, може суттєво впливати на втомлюваність. Як надмірна так і недостатня площі збільшують ризик травмування тварин, відповідно, через механічне пошкодження конструкційними елементами й іншими тваринами або через зростання вірогідності падінь. Конструкція транспортного засобу повинна забезпечувати зручне та вільне напування та годівлю тварин. Обмежений доступ до води та кормів спричиняє підвищену втомлюваність та стрес, що веде до подальшого зниження продуктивності.

Надмірна вібрація та стан підлоги також можуть призводити до появи стресів, втоми та збільшення травмування. Неслизькі підлогові поверхні мають важливе значення для запобігання падінь. Наявність підстилкового матеріалу вимагається лише для телят віком до 6 місяців. Він повинен бути сухим та мати хороші вологопоглинальні властивості. Достатня кількість підстилки дозволяє забезпечити комфортне утримання й умови для відпочинку й інших видів великих тварин під час перевезення.

Врахування та моніторинг таких параметрів, як відносна вологість повітря, рівень вібрації, загальна завантажена маса тварин також є рекомендованим. Аналіз цих факторів надає додаткову інформацію для оцінки стану тварин під час їх транспортування. Пов'язаними з конструкцією транспортного засобу факторами ризику, які можуть спричинити травми, є недостатня ширина і висота воріт або зони утримання тварин, травмонебезпечні елементи конструкції (гострі виступи, кути тощо), недостатнє освітлення та незадовільний стан підлоги (наявність зазорів, щілин, сходинок тощо). Отже, комплексне врахування наведених факторів при проектуванні та експлуатації транспортних засобів для перевезення тварин є передумовою забезпечення збереженості та здоров'я поголів'я під час перевезення, зменшення стресів та викликаних ними втрат продуктивності.

Список використаних джерел:

1. Директива Європейської комісії «Про правила захисту тварин під час міжнародних перевезень» (European Commission (EC), 1977. Council Directive 77/489/EEC of 18 July 1977 on the rules on the protection of animals during international transport).

2. Регламент Ради Європи «Про захист тварин під час перевезень та пов'язаних з цим операцій» (European Commission (EC), 2005. Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004 on the protection of animals

during transport and related operations and amending Directives 64/432/EEC and 93/119/EC and Regulation (EC) No 1255/97).

3. Директива Європейської комісії «Про захист тварин під час перевезення (транспортування)» (Council Directive of 19 November 1991 on the protection of animals during transport and amending Directives 90/425/EEC and 91/496/EEC).

Жигулін Олександр Андрійович

к.т.н., доцент кафедри життєдіяльності та природокористування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Англиковський Владислав Володимирович

студент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Жигуліна Наталя Олександрівна

студентка Київського інституту КБІД та технології

СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГО-ЕКОМІЧНА МОДЕЛЬ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ

Актуальність. Наростаючий вплив епідемій на людство вимагає від науковців нетрадиційних підходів до коригування теоретико-методологічних засад й практичних рекомендацій щодо розвитку бізнесу. Оскільки продовольча безпека є пріоритетною в умовах глобальної кризи, то особливу увагу заслуговує дослідження розвитку агробізнесу.

Огляд наукової літератури та публікацій. В науковій літературі дану проблему рекомендується вирішувати на засадах моделей антикризового управління, яке передбачає відновлення фінансової стабільності через розпродаж спочатку невиробничих, а згодом й основних виробничих фондів [1]. Даний підхід є неефективним в умовах затяжної глобальної кризи. Пом'якшує вплив наслідків кризи, але повністю не вирішує проблему розвитку агробізнесу використання людиноцентризму (розвиток сільських територій [2]) та логістики (економія на обслуговуванні матеріальних потоків [3]).

Невирішеною є проблема кардинального перегляду усього існуючого теоретико-методологічного інструментарію щодо питань розвитку агробізнесу.

Метою дослідження, результати якого викладено у статті, є розробка соціально-еколого-економічної моделі конкурентоспроможності агробізнесу в умовах глобальної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Боротися з наслідками впливу на людство негативного явища можливо тільки за умови встановлення його першопричини. Такою причиною, на нашу думку, є порушення умов розвитку людини у гармонії з природою та суспільством.

Невирішеною є проблема гармонії розвитку людини й природи (рис. 7).

Рис. 7. Єдність напрямів екологічного, соціального й економічного розвитку людини інформаційного суспільства

Практика показує, що соціально-екологічно-економічно збалансованої моделі розвитку, де найвищою цінністю є людина, не існує навіть у країнах з розвинутою економікою й демократією (ЄС, США т. ін.).

США, наприклад, вийшли в 2017 році з екологічної угоди між 170 країнами про обмеження викидів CO₂ у атмосферу й перехід на екологічно чисту енергію для збереження клімату [5]. У 2020 році економіка США є лідером втрат від вірусу covid-19, а економіка Китаю, як країни, на території якої з'являються віруси, може суттєво втратити від припинення діяльності крупних компаній (Apple, Google, Amazon, Microsoft, HP, Dell, Sony, Nintendo, Acer, Asustek т. ін.). Виробництво продукції переноситься на території В'єтнаму, Таїланду, Індонезії, Філіппін і Тайваню або до країн-розробників технологій (США, ЄС т. ін.).

Країни, де порушені умови соціального розвитку, втрачають конкурентоспроможність. Прикладом є перемога японського менеджменту позитивного найму й відмови від непродуктивних операцій на основі інформаційних технологій над американським, коли дані операції автоматизуються, а персонал періодично звільняється [6].

Перелічене свідчить про те, що у теперішніх умовах господарювання кожна управлінська модель повинні бути націлені на розвиток людини та враховувати екологічну, соціальну й економічну ефективність.

Соціально-еколого-економічна модель логістичного управління конкурентоспроможністю агробізнесу в умовах глобальної кризи наведено на рис. 8.

Результат управління:

Підведення підсумків відновлення й розвитку конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу (відновлення стану конкурентоспроможності, підвищення рівня конкурентної стійкості) в коротко- та довгостроковій перспективі

Рис. 8. Соціально-еколого-економічна модель логістичного управління конкурентоспроможністю агробізнесу в умовах глобальної кризи

Урахування економічної, соціальної й екологічної ефективності в умовах інформатизації суспільства й глобальної кризи можливе за рахунок людиноцентризму й логістики. Перший реалізовується за допомогою стейкхолдер менеджменту (урахування інтересів усіх), а друга – відмову від непродуктивних операцій у логістичному ланцюгу (постачальник – підтримка виробництва – споживач).

Особливістю запропонованої моделі є, по-перше, включення у число зацікавлених сторін споживача, підприємця, працівника й розробника стандартів (представника держави). Задоволення інтересів усіх створює синергетичний ефект спільного розвитку. Це те, чого не вистачає людству для виходу із кризи, а підприємствам – із стану неконкурентоспроможності.

Друга особливість моделі полягає в урахуванні існування комплексу основних споживчих властивостей товарів (економність, якість, креативна диференціація) та пов'язаних з ним форм прояву специфічних економічних законів (попиту, пропозиції, підвищення продуктивності праці, стандартизації), базових конкурентні стратегії (економія на витратах, висока якість, креативна диференціація), методів управління підвищенням конкурентоспроможності, складових моделі й механізмів оцінки, відновлення й розвитку конкурентоспроможності та переведення підприємницьких структур агробізнесу в атрактор стійкого розвитку, процесів управління конкурентоспроможністю (відновлення стану конкурентоспроможності, підвищення рівня конкурентної стійкості), концепцій управління підвищенням конкурентоспроможності у залежності від типу дисипативної структури виробничої діяльності (економно-, якісно-, диференційно-дисипативна) [7].

Синергетичний ефект у розвитку підприємницьких структур агробізнесу можливий за умови, по-перше, задоволення потреб у розвитку споживача й усіх учасників конкурентного процесу, а по-друге, урахування особливостей розвитку кожного учасника: споживач бажає розвиватися через споживання економічних продуктів харчування, креативної реклами продуктів харчування,

якісної сільськогосподарської техніки; розвиток бізнесу підприємця можливий через використання однієї з конкурентних стратегій: економія на витратах – сільськогосподарські підприємства, висока якість – агромашинобудування, креативна диференціація – агровиставковий і рекламний бізнес, програмне забезпечення й логістичне управління технологічними процесами з безпілотними тракторами й комбайнами; працівник з певним кодом типу особистості (динамік, статик-раціоналізатор з якості, інтуїтив-творець) бажає розвиватися через участь у виробництві або динамічного, або якісного, або креативного товару; розробник стандартів закріплює позитивні зміни у нормативах при виробництві або економних, або якісних, або креативних товарів.

В науковій літературі умови одержання синергетичного ефекту, коли усі складові процесу не суперечать, а посилюють один одного, наведено через формування стійких дисипативних структур діяльності (рис. 9).

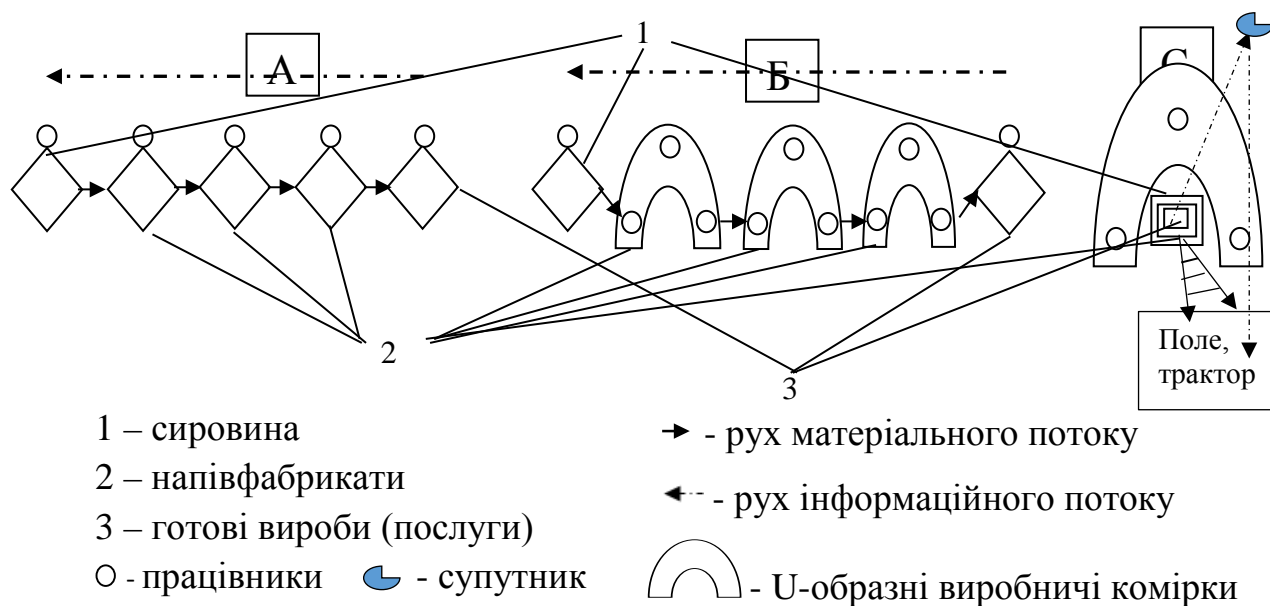

Рис. 9. Схема розміщення виробів якісній (Б), диференційній (С) дисипативних структур діяльності

Структури А в літературі описані як «розміщення виробу», Б – «розміщення технологічного процесу», а С – «фіксоване розташування потужностей». Дані структури пристосовані для масового (А), серійного (Б) й індивідуального (С) виробництва.

Окрім особливостей розміщення потужностей структури відрізняються орієнтацією на певну конкурентну стратегію й вимогами до методів управління функціональними видами діяльності.

Вимоги до методів підвищення конкурентоспроможності підприємств агробізнесу, які реалізують базову конкурентну стратегію «економія на витратах», різняться залежно від функціональних видів діяльності. Так при формуванні продукту має місце висока стандартизація в межах інформування споживача про можливість економити кошти у разі придбання продукції та високу продуктивність підприємства; у процесі збуту – демонстрація високої продуктивності підприємства; виробництва – масовий випуск високостандартизованих товарів за допомогою розміщення виробничих потужностей за типом «розміщення виробу», продуктивний операційний цикл і матеріально-технічне забезпечення, контроль якості та оперативне управління, використання суміщення професій та автоматизоване управління інформаційними потоками; управління витратами – економічна мотивація працівників доплатами до заробітної плати за високу продуктивність праці; інвестування коштів у високопродуктивну техніку й технології; фінансів – забезпечення фінансовими ресурсами високопродуктивного виробничого циклу й збуту товарів.

Вимоги до методів підвищення конкурентоспроможності підприємств агробізнесу, які реалізують базову конкурентну стратегію «висока якість», відрізняються від наведених вище за видами діяльності щодо: формування продукту, яке передбачає впровадження підприємством системи тотального контролю якості; ціноутворення – пропорційність ціни рівню якості продукції; комунікацій – інформування клієнта про високу якість виробів; збуту – акцентування уваги споживача на високій якості продукту в процесі особистого продажу; виробництва – розміщення виробничих потужностей за типом «розміщення технологічного процесу», серійний випуск якісних виробів, для кожної серії продукції ланцюг матеріально-технічного забезпечення, управління якістю відділом контролю якості, операційне управління серійним виробництвом, серійна спеціалізація праці, управління інформаційними потоками для забезпечення якості виробів; управління персоналом – підбір працівників, які за психофізіологічними характеристиками здатні задовольняти потреби споживача в продуктах високої якості; управління витратами – нарахування премій за раціоналізацію у сфері якості; інвестування – придбання такої нової техніки й технології, які сприяють загальному зростанню рівня якості виробів; фінансів – фінансове забезпечення якісного виробництва.

Вимоги до методів підвищення конкурентоспроможності підприємств агробізнесу, які реалізують базову конкурентну стратегію «інноваційно-

креативна диференціація», такі: у діяльності щодо формування продукту передбачається створення інноваційно-креативного диференційованого продукту; у процесах ціноутворення – формування ціни, яка пропорційна новим властивостям продукту; рекламування – інформування споживача про креативні властивості продукту; збуту – демонстрація можливого різноманіття товарів; виробництва – розміщення виробничих потужностей за типом «фіксоване розташування», індивідуальне виробництво за спеціальним замовленням, матеріально-технічне забезпечення кожного замовлення, управління якістю відділом контролю якості, операційне управління виробництвом спрямоване на організацію індивідуального обслуговування, внутрішньоцехова творча спеціалізація праці, управління інформаційними потоками за технологією кан-бан у режимі он-лайн; управління персоналом – підбір працівників, які за психофізіологічними характеристиками здатні задовольняти вищі потреби споживача; управління витратами – премії за інновації; інвестування – купівля техніки й технології, які сприяють загальному зростанню рівня інноваційно-креативної диференціації виробів і послуг; фінансування – фінансове забезпечення виробництва інноваційно-креативної продукції або послуг.

Логістика є інструментом налаштування усіх бізнес-процесів на створення синергетичного ефекту спільного розвитку учасників конкурентного процесу. За допомогою її апарату усуваються непродуктивні й посилюються продуктивні логістичні операції. Результатом є прискорення руху матеріальних й інформаційних логістичних потоків і зменшення рівня запасів.

Соціально-еколого-економічна модель логістичного управління конкурентоспроможністю агробізнесу в умовах глобальної кризи пройшла апробацію й була схвалена у провідних наукових закладах України й країн ЄС (Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Подільський державний аграрно-технічний університет, Житомирський національний агроекологічний університет, Херсонський державний університет, Талліннський технологічний університет, «Бережанський агротехнічний інститут», Одеський державний аграрний університет, Національний університет харчових технологій, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інститут проблем ринку та соціально-екологічних досліджень НАН України, Полтавська державна аграрна академія, Миколаївський

національний аграрний університет, Хмельницький національний університет).

Висновки:

1. В умовах глобальної кризи на ринку залишаються лише підприємницькі структури агробізнесу з стійкими (дисипативними) структурами діяльності.
2. Соціально-еколого-економічна модель логістичного управління конкурентоспроможністю агробізнесу в умовах глобальної кризи дозволяє наблизити наукові досягнення вчених до вирішення актуальних проблем людства.

Список використаної літератури

1. Івашук В. К., Нужна О. В. Стратегії антикризового управління. Економіка & держава, 2009. №11. С. 34–36
2. Талавиря М. П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій: монографія. К., 2008. 384 с.
3. Жигулін О. А. Логістика у механізації виробничих процесів як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу. Соціально-економічні проблеми аграрного розвитку регіонів: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Ніжин, 5 грудня 2018 року: тези доповіді. Ніжин, 2018. С. 92–95.
4. Стратегія впровадження моделі збалансованого розвитку України до 2030 року. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/Ж6YF1AA.html
5. Трамп оголосив про вихід США з Паризької угоди з клімату. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40127491>
6. Жигулін О. А. Людино-центричний підхід в управлінні конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2018. № 10. С. 57–63.
7. Жигулін О. А. Управління конкурентоспроможністю підприємств аграрної сфери: [монографія]. Ніжин, 2016. 328 с.

Овчар Петро

д.е.н., к.н.держ.упр.

доцент кафедри Транспортних технологій та засобів у АПК
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ТРАНСПОРТНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ – ФОКУС ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Національна транспортна стратегія України на період до 2030 р. потребує наукових обґрунтувань необхідності регулювання розвитком автотранспортної галузі, яка забезпечує функціональність основного виду транспорту – автомобільного. Він є ядром вантажних перевезень, враховуючи якісні (в першу чергу цінові) чинники бізнесу, а також визначником мобільності населення, формуючи ринок пасажирських перевезень. Автомобільний транспорт є базисом інтермодальних перевезень, що підтверджує його провідну роль в економічній діяльності транспорту.

Таким чином, актуальність теми дослідження підтверджує поліфункціональну значущість автотранспортної галузі, що обумовлює необхідність удосконалення регулювання її розвитком в умовах трансформації національної економіки, орієнтуючись при цьому на прогресивні глобальні тренди екологізації транспорту та неперервних інноваційних удосконалень.

Зазначене дослідження фокусує увагу на особливостях розвитку саме автомобільного транспорту. У вітчизняній економічній науці цілісних напрацювань щодо згаданого виду транспорту обмаль. Слід виділити українських вчених, які займалися і займаються дослідженням проблем теоретичного обґрунтування та розробки практичних пропозицій щодо інноваційно-інвестиційних особливостей економічного розвитку, структурних трансформацій в контексті глобалізаційних процесів, державного регулювання інституціональними змінами у національній економіці – О. Амоша, Г. Башнянін, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Голубка, Ю. Гончаров, М. Диха, М. Долішній, С. Злупко, М. Єрмошенко, С. Єрохін, Т. Ковальчук, І. Лукінов, Н. Павліха, В. Черняк, В. Шевчук, І. Штулер та інші.

Вагомий вклад у вирішення питань, пов'язаних з економікою транспорту, розвитком автотранспортної сфери з акцентом на інфраструктурні, управлінські аспекти в умовах трансформаційних змін національної економіки, питання екології, що безпосередньо впливають на розвиток автотранспортної галузі внесли – В. Балін, Н. Безбах, В. Біліченко, М. Бутко, А. Вознюк, І. Горобінська, Б. Данилишин, О. Железняк, М. Журавкін, Л. Збарський, М. Зяйлик, С. Кулицький, П. Коренюк, М. Ляшук, О. Малахова, В. Мікловда, К. Мітеллаєва, А. Міщенко, О. Мних, І. Мусієнко, О.

Никифорок, А. Новікова, В. Пасічник, П. Попович, М. Сеньків, Л. Сніжко, І. Шевченко, А. Штангрет та інші.

Серед провідних учених світу, що розкривають сучасні аспекти розвитку автотранспортної галузі, варто виділити таких, як К. Баттен, Е. Вергоф, Р. Вікерман, К. Вінстон, Д. Геншер, Г. Інграм, П. Нійкемп, Дж. Нільсен, А. де Пальма та інші.

Незважаючи на значний доробок українських і зарубіжних науковців, методологія дослідження автотранспорту як однієї найбільш вагомій галузі національного господарства, а також інституціональні аспекти та механізми державного регулювання в умовах трансформації економіки України потребують подальшого вивчення та систематизації.

Список використаної літератури

Закон України "Про автомобільний транспорт " (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 22, ст.105)

2. Закон України "Про ліцензування видів господарської діяльності" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 23, ст.158)

3. Закон України "Про управління об'єктами державної власності" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 46, ст.456)

Овчар Петро

д.е.н., к.н.держ.упр.

доцент кафедри Транспортних технологій та засобів у АПК
Національний університет біоресурсів і природокористування України

АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ ЯК СТРАТЕГІЧНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Стан автотранспортної галузі є вагомим детермінантом прогресивних змін в економіці і соціумі кожної країни. У той же час, це базовий індикатор рівня розвитку держави з погляду забезпечення якості життя населення, сприятливого середовища економічного зростання і підприємницької діяльності. Автотранспортна галузь відображає ефективність державної політики, зокрема цілеорієнтованість використання бюджетних коштів для розвитку цієї галузі. Найбільш розвинені країни не лише докладають значних зусиль для підтримки автотранспортної інфраструктури на належному рівні, але й постійно стимулюють продукування та впровадження інновацій в ній, орієнтуючись на цілі сталого розвитку національної економіки.

Різномічне значення автотранспортної галузі підтверджує дослідницький актуалітет її розгляду в фокусі трансформаційних змін в національній економіці. Дане питання є особливо важливим для України. З 2015 р. після зтяжнього ігнорування незадовільного стану автотранспортної інфраструктури та занепаду виробничого і послугового автотранспортного сегментів нарешті почались більш активні дії щодо реанімації цієї галузі. Здебільшого вони зосереджені на відновленні автотранспортної інфраструктури. Покращення стану автомобільних доріг набуває відчутних ознак для населення, однак ситуація все одно залишається на критичному рівні. Розгляд автомобільного транспорту як стратегічної галузі національної економіки потребує зміщення уваги на інноваційний вектор розвитку, що враховує провідні глобальні тренди екологізації економіки, імперативності цілей сталого розвитку. Відновлення автотранспортної інфраструктури для України з огляду на її транзитний потенціал є первинним кроком на шляху тривалих реформ. Їх ціллю має бути визначальна функціональність автотранспортної галузі в забезпеченні необхідних трансформаційних змін в економіці – інноваційних, підприємницьких, соціальних.

Список використаної літератури

1. РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1073/2009 Европейского парламента и Совета ЕС об общих правилах для доступа к международному рынку автобусного транспортного сообщения и о внесении изменений в Регламент (ЕС) 561/2006**. (новая редакция) (Страсбург, 21 октября 2009 года)

2. Постанова КМ України від 03.12. 2008 р. № 1081 Витяг, Про затвердження "Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування"

Овчар Петро

д.е.н., к.н.держ.упр.

доцент кафедри Транспортних технологій та засобів у АПК
Національний університет біоресурсів і природокористування України

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПОСЛУГ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ.

В статті викладені основні наявні проблеми управління та організації послуг перевезень пасажирським автомобільним транспортом. Створення законодавчих норм які ліквідовують проблеми розвитку, забезпечать можливість підвищити економічну ефективність перевізникам та значно

покращити якість послуги споживачам пасажирського автомобільного транспорту .

Ключові слова: ефективність, пасажирські перевезення, транспортний процес, економіка, автомобільний транспорт, маршрут

Постановка проблеми: Дискусії, які виникають щодо якості та вартості послуг навколо автобусних пасажирських перевезень не поступаються актуальності і плінності часу.

Враховуючи постійні збільшення скарг від пасажирів на низьку якість і невідповідність послуг вимогам сьогодення, забезпечення законодавчого захисту з боку держави є недостатнім. Діяльність офіційних перевізників не в змозі забезпечити розвиток і надати раціональну відповідь на вимоги пасажирів, в умовах нерівної конкуренції, з нелегальними перевізниками. Причинно-наслідковий зв'язок криється у діючому транспортному законодавстві, в якому основні норми, правила вимог та відносин суперечать умовам ринку і давно втратили свою актуальність та легітимність.

Висновки. В результаті аналізу проблем, які є в галузі пасажирських перевезень потрібно відмітити **головне, імплементація європейських регламентів** передбачає вагоме обмеження діяльності нелегальних перевезень, знімаються нерівності у відносинах і підвищується комерційний інтерес перевізника до співпраці з автостанціями. За рахунок зміни механізму у наданні послуг для пільгових категорій пасажирів і ліквідації корупційних складових, також зменшується потужне необгрунтоване фінансове навантаження на галузь автомобільних пасажирських перевезень в сумі більше 6 млрд.грн./рік. Зазначені зміни у механізмах регулювання відносин дають можливість акумулювати підприємствам вивільнені кошти і перенаправити на витрати запровадження європейських вимог які складають не менше 4млрд.грн. Такі зміни забезпечать мінімальний термін реформування і потужну фінансову зацікавленість бізнесу. Створить комфортні умови для інвестиційного клімату та динамічного розвитку конкурентного середовища.

Список використаної літератури

1. Закон України "Про автомобільний транспорт " (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 22, ст.105)
2. Закон України"Про ліцензування видів господарської діяльності" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 23, ст.158)
3. Закон України "Про управління об'єктами державної власності" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 46, ст.456)
4. РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1073/2009 Європейського парламенту и Совета ЕС об общих правилах для доступа к международному рынку автобусного

транспортного сообщения и о внесении изменений в Регламент (ЕС) 561/2006**. (новая редакция) (Страсбург, 21 октября 2009 года)

5. Постанова КМ України від 03.12. 2008 р. № 1081 Витяг, Про затвердження "Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування"

6. Постанова Кабінету Міністрів від 18.02.1997 р. № 176 "Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту"

7. Журнал "Автоконтинент" N10 (132), 2013р.

8. Журнал "Укравтотранс" N11 (28), 2015р.

Савченко Л.А, к.т.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Махмудов І.І, к.т.н.

ВП НУБіПУ України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ ДОСТАВЦІ ДРІБНОПАРТІОННИХ ВАНТАЖІВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ПЕСТО»

В роботі досліджено логістичні процеси доставки дрібнопартійних вантажів, вивчено особливості транспортування кондитерських виробів та формування вимог до транспортних засобів з метою збереження кількості якості вантажів, безпеки транспортного процесу, дотримання вимог охорони довкілля.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЛОГІСТИКА, ТРАНСПОРТ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ВАНТАЖ, ПАРТІОНІСТЬ

Актуальність роботи. В роботі представлена характеристика транспортного підприємства ТОВ «ПЕСТО». Виходячи з поставленої мети в проекті вирішуються наступні задачі: ринок транспортних послуг; аналіз організації праці та відповідність національним стандартам; оцінка виконання перевезень кондитерських виробів; вибір типу і марок машин, які необхідні для виконання перевезень; розрахунок показників роботи автомобілів на маршрутах м. Києва; оцінка диспетчерського управління вантажними перевезеннями; розрахунок показників ефективності.

Розрахувавши економічний ефект підприємства, проаналізовано наскільки новий варіант створених та запропонованих маршрутів для підприємства є кращим.

Мета проекту - удосконалити організацію вантажних автомобільних перевезень вантажів у місті Києві.

Об'єкт дослідження - це організація і процеси вантажних автомобільних перевезень вантажів у міському сполученні.

Предмет дослідження - це методи доставки вантажів в міському сполученні та маршрутизація перевезень.

Основна частина. Основною задачею логістичної системи підприємства ТОВ «ПЕСТО» є використання та отримання критерію прибутку. При розрахунку оптимального маршруту пораховано час виконання маршруту, навантаження – розвантаження партії вантажів середнє значення якого становить 4 хв/т, оформлення документів та перевірка вантажу додатково становить 6 хвилин в кожному пункті заводу. Середня швидкість руху прийнята 50 км/год

В результаті виконання розрахунків отримаємо, що виконання розвезення товару можна виконати за 1184 хвилин, що становить (19 годин 07 хвилин).

Тоді ми прораховуємо час даного маршруту:

$$A_{тп} + P_0 + P_3 + P_7 + P_{15} + P_{11} + P_{18} + P_{19} + P_8 + P_1 + P_{16} + P_{13} + P_{17} + P_{24} + P_{25} + P_{21} + P_{20} + P_{22} + P_5 + P_9 + P_{12} + P_{10} + P_{14} + P_4 + P_{23} + P_6 + P_2$$

де, P_0 – загрузка (приймаємо 40 хвилин)

$A_{тп}$ – Автотранспортне підприємство (приймаємо 30 хвилин)

P – точки маршруту

$$30 + 40 + 31 + 48 + 34 + 37 + 51 + 44 + 47 + 42 + 47 + 38 + 43 + 43 + 33 + 41 + 42 + 44 + 43 + 42 + 41 + 52 + 54 + 63 + 58 + 55 + 41 = 1184 \text{ (19 годин 07 хвилин)}$$

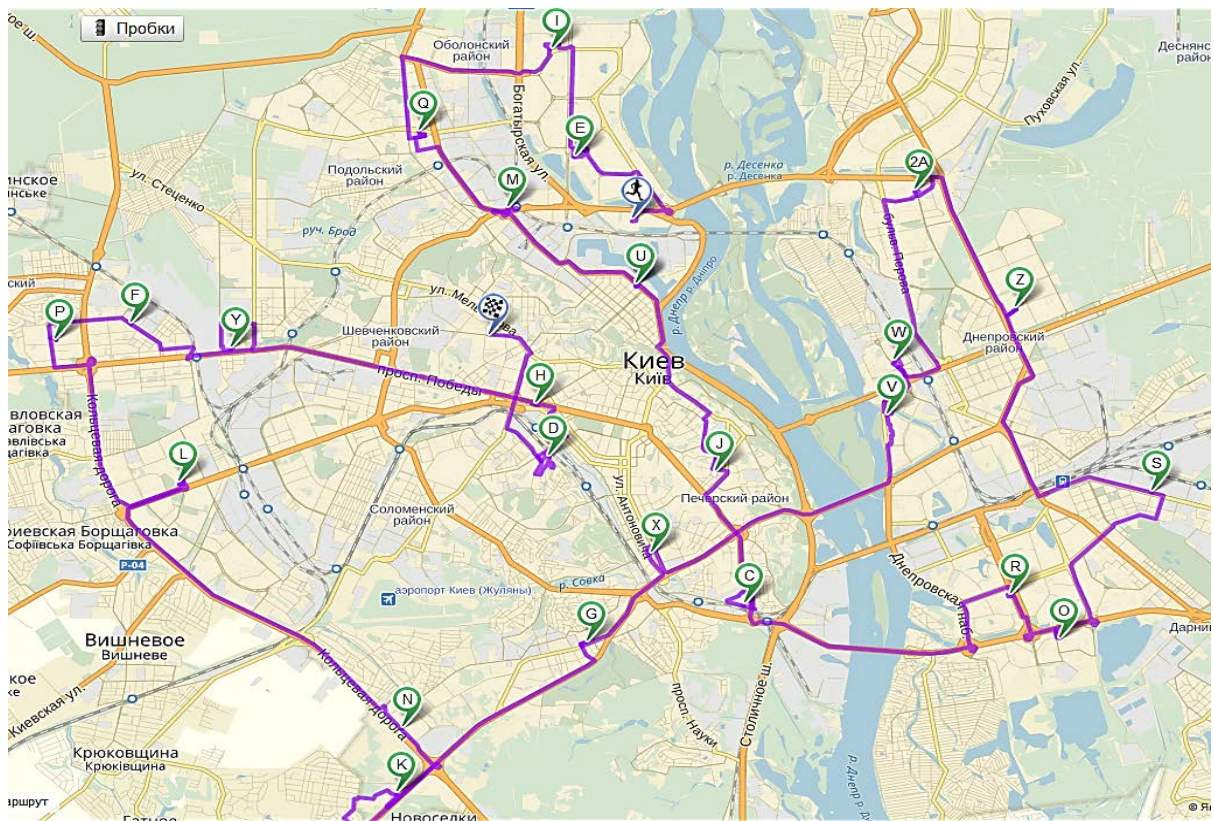

Рис.10. Представлено отриманий маршрут

При розрахунку загального маршруту загальною масою 13400 кілограм, протяжність якого складає протяжністю 160 кілометрів, 6 годин 40 хвилин. Нами було запропоновано скласти 3 оптимальних маршрути. Де було вибранго зі складу автопарку організації 3 автомобілі (перший автомобіль MERCEDES-BENZ ATEGO 815 вантажопідйомністю 5 тон, другий автомобіль Toyota Dyna 2000 вантажопідйомність 3,5 тон, третій автомобіль [MAN TGL 7.150](#) вантажопідйомність 5 тон).

В результаті аналізу отриманих даних розбиваємо наш маршрут на 3 розвізних маршрути, виконавши групування по району перевозження. та за допомогою методики рішення задачі комівояжера визначаємо оптимальні шляхи руху.

Матриця групованих відстаней для згрупованого маршруту №1

Таблица 8

РАТП	P ₀	6	8	10	13	17	19	21	23	25
P ₀	-	3,7	8,5	15	19	19	4,8	11	13	6,5
6	3,7	-								
8	8,5	5	-							
10	15	23	26	-						
13	19	14	11	32	-					
17	19	18	11	41	5,8	-				
19	4,8	4,5	10	32	17	16	-			
21	11	13	9	33	11	7,5	25	-		
23	13	15	11	20	22	22	10	27	-	
25	6,5	14	14	21	14	11	16	7,8	20	-

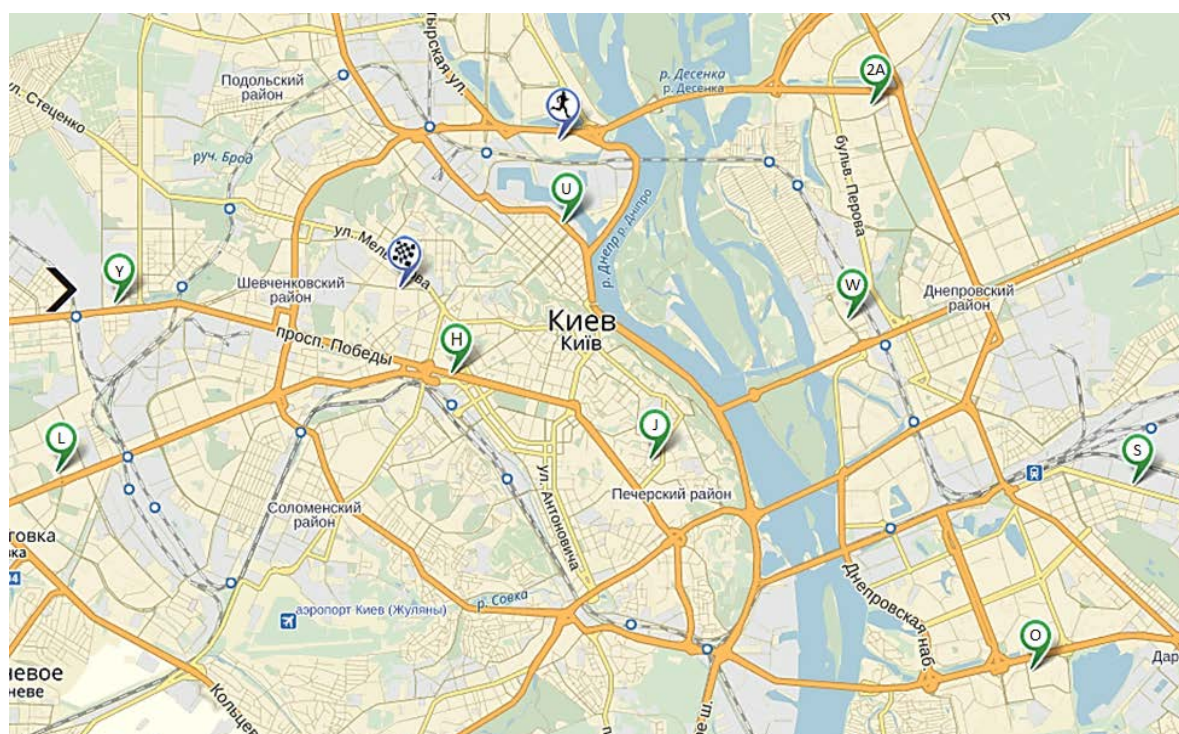

Рис.11. Вантажоодержувачі оптимізованого маршруту №1

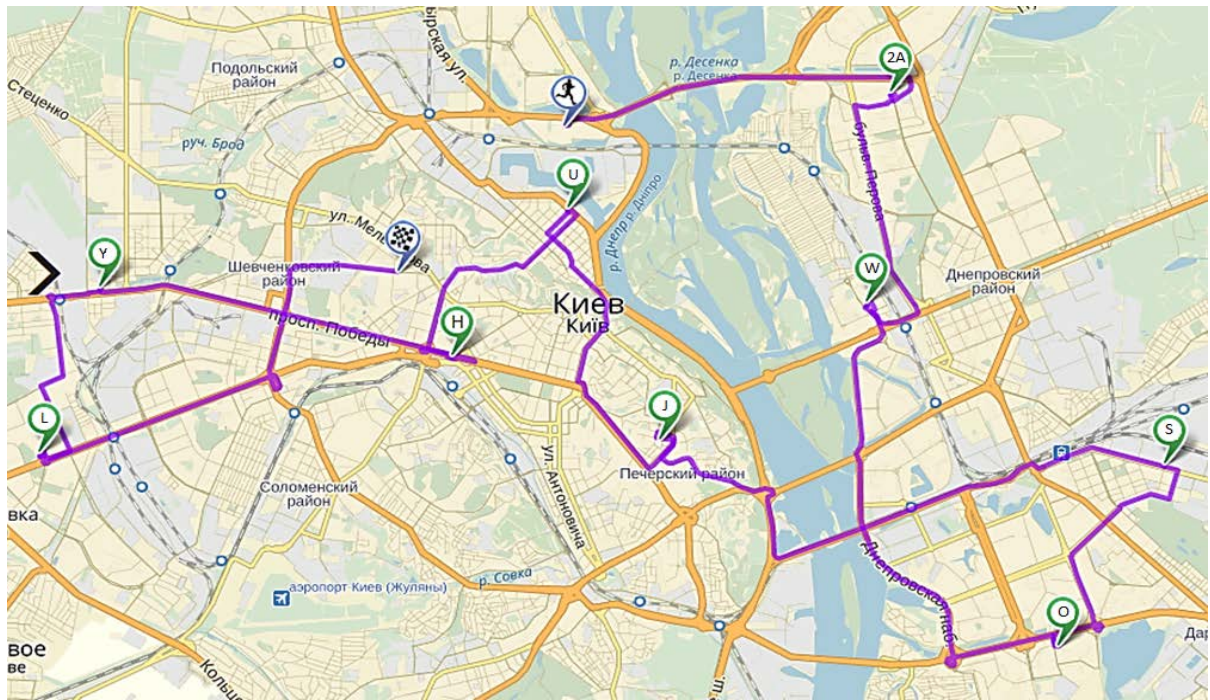

Рис.12.Схема руху оптимізованого маршруту №1 для 5 тонного автомобіля

Перший маршрут для автомобіля вантажопідйомністю 5 ТОН MERCEDES-BENZ ATEGO 815 пролягає по 9 точках: АТП→Вантажовідправник→2А→W→O→S→J→U→H→Y→L→АТП, який складає 5050 тон, протяжність якого становить 85 кілометрів. Робота водія на даному маршруті складає по розрахунку часу 9 точках: АТП→Вантажовідправник→25→21→13→17→8→19→6→23→10→АТП. З цих даних ми вираховуємо час роботи водія на першому маршруті.

$15+30+39+41+48+43+48+47+44+55+57+12=8$ годин робочого часу на першому маршруті.

Матриця групованих відстаней для згрупованого маршруту №2

Таблица 8

Р _{АТП}	Р ₀	3	4	7	15	16	18	20	24
Р ₀	-	5	21	7,8	8	17	12	13	12
3	5	-							
4	21	12	-						
7	7,8	18	23	-					
15	8	17	23	4,8	-				
16	17	9,7	2,9	22	20	-			
18	12	8,3	5,7	18	18	7,4	-		
20	13	5,6	7,9	18	16	6	9	-	
24	12	12	8	17	18	9,7	10,2	10	-

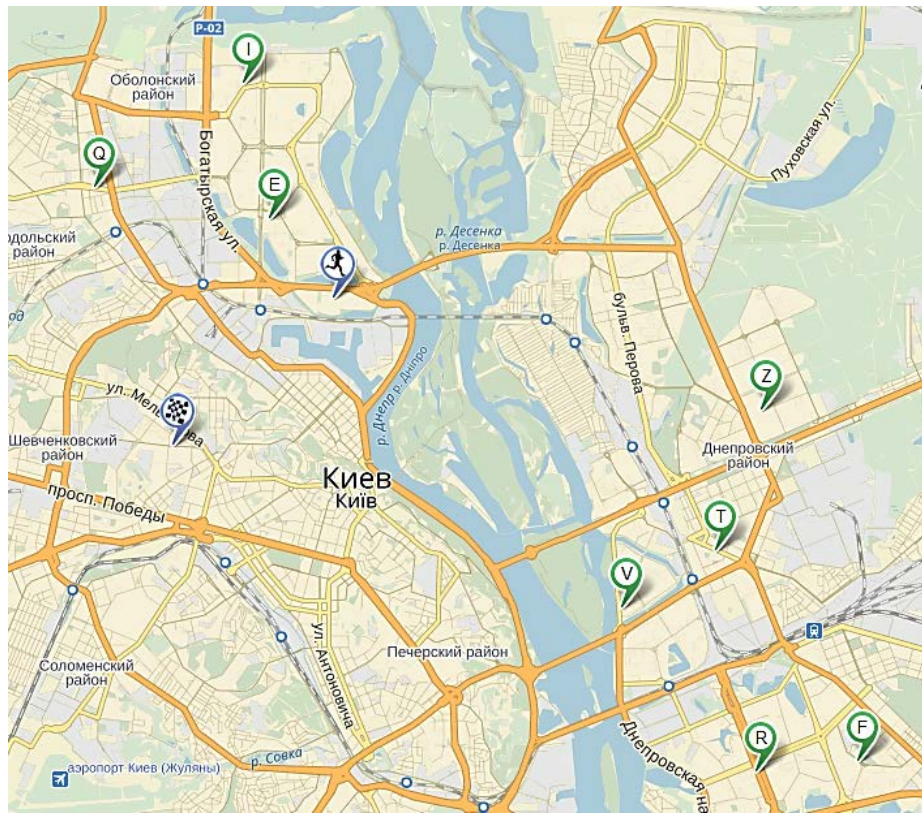

Рис.13. Вантажоодержувачі оптимізованого маршруту №2

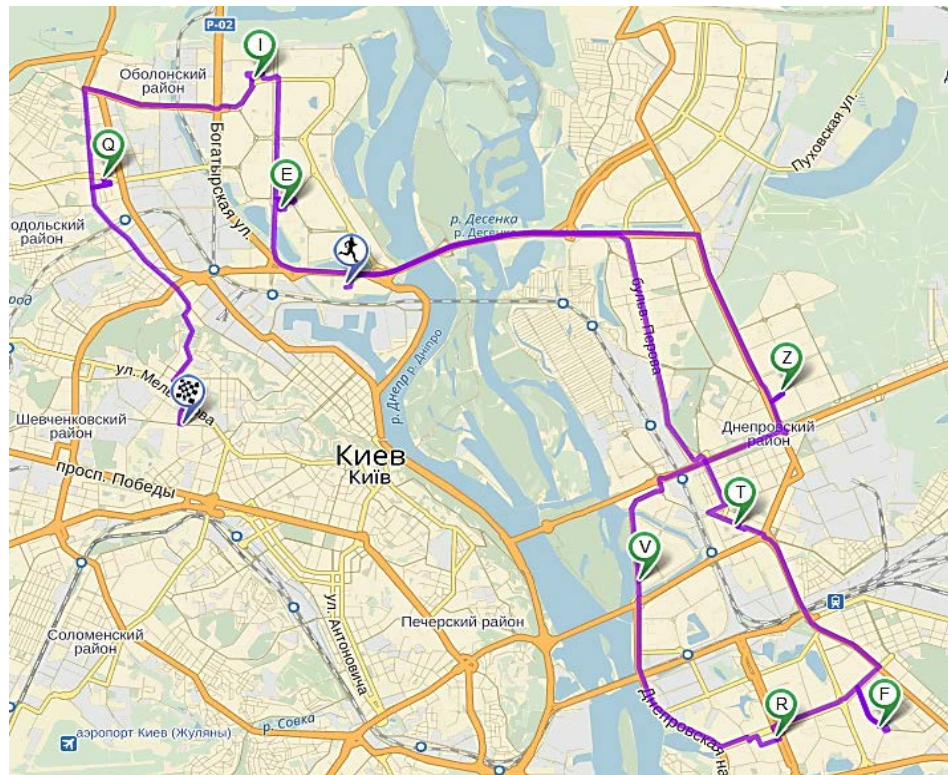

Рис.14. Схема руху оптимізованого маршруту №2 для 3,5 тонного автомобіля

Другий маршрут для автомобіля вантажопідйомністю 3.5 тон Toyota Dyna 2000 пролягає по 8 точках: АТП → Вантажовідправник → Т → F → R → V → Z → E → I → Q → АТП, який складає 3450 тон, протяжність якого становить 70 кілометри. Робота водія на даному маршруті складає по розрахунку часу 8 точок: АТП → Вантажовідправник → 18 → 4 → 16 → 20 → 24 → 3 → 7 → 15 → АТП. З цих даних ми розраховуємо час роботи водія на другому маршруті.

$15+30+42+29+28+38+46+38+48+34+15=6$ годин 5 хвилин робочого часу на другому маршруті.

Таблиця 9

Матриця групованих відстаней для згрупованого маршруту №3

РАТП	P ₀	1	2	5	9	11	12	14	22
P ₀	-	13	9,8	16	21	4,7	21	17	14
1	13	-							
2	9,8	11	-						
5	16	5,3	7	-					
9	21	5,9	7,8	5,7	-				
11	4,7	18	11	19	23	-			
12	21	19	12	5,7	4,8	19	-		
14	17	19	13	19	18	12	15	-	
22	14	3,4	3,3	9	7,8	16	17	16	-

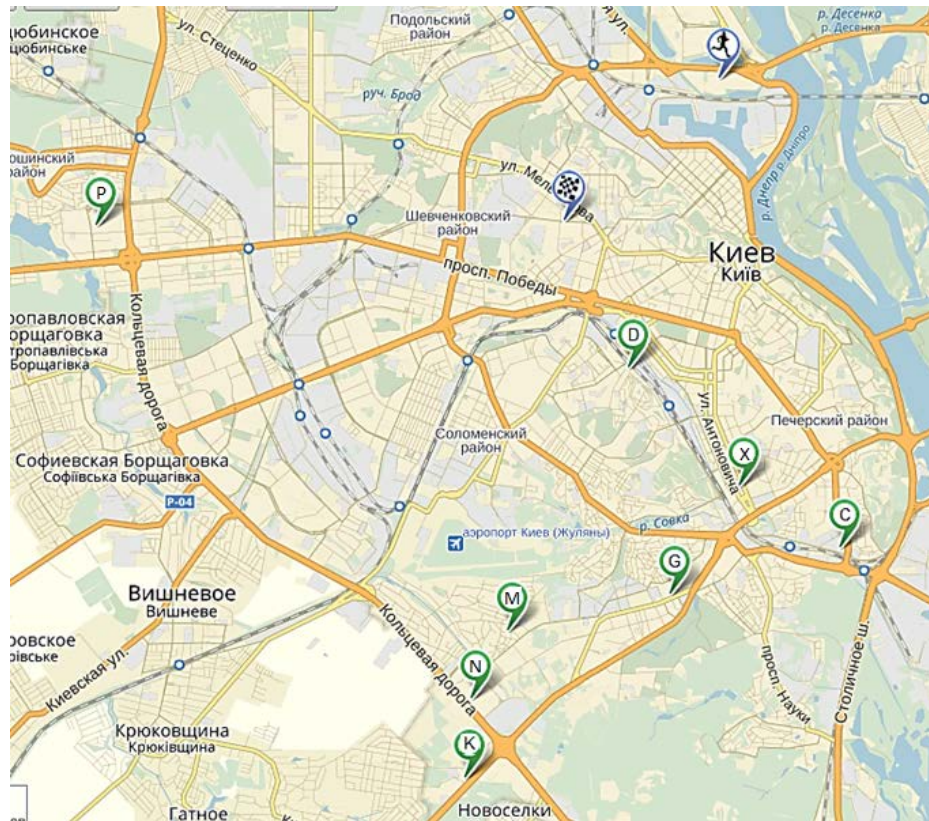

Рис.15.Вантажоодержувачі оптимізованого маршруту №3

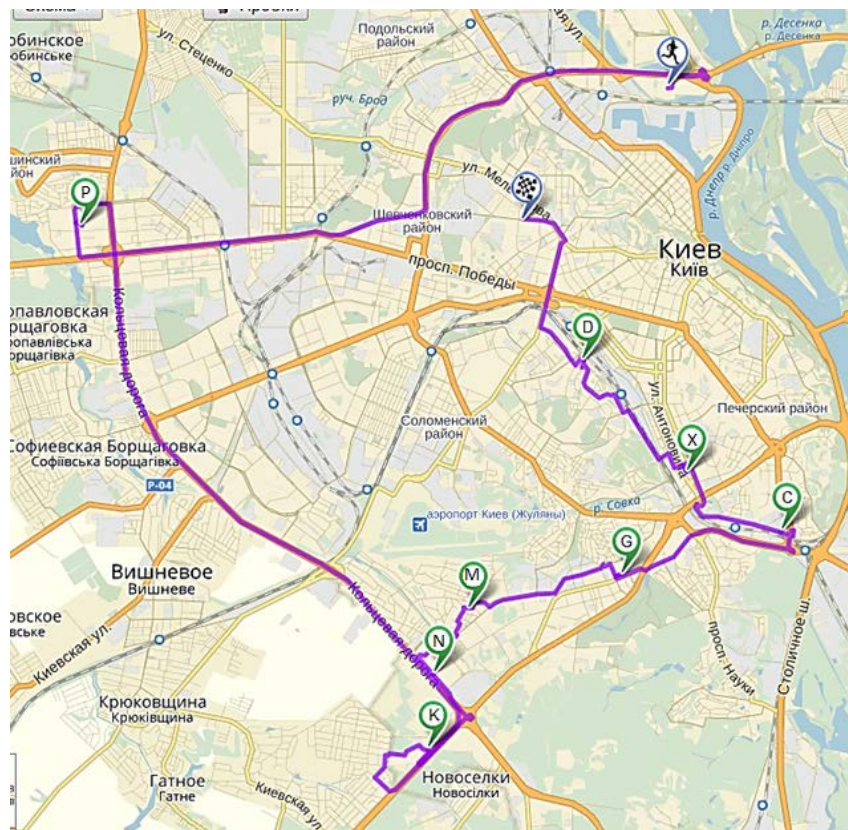

Рис.16. Схема руху оптимізованого маршруту №3 для 5 тонного автомобіля

Третій маршрут для автомобіля вантажопідйомністю 5 тон [MAN TGL 7.150](#) пролягає по 8 точках: АПТ → Вантажовідправник → Р → К → N → М → G → С → Х → D → АТП, який складає 3450 тон, протяжність якого становить 75 кілометрів. Робота водія на даному маршруті складає по розрахунку 8 точок: АПТ → Вантажовідправник → 14 → 9 → 12 → 11 → 5 → 1 → 22 → 2 → АТП. З цих даних ми розраховуємо час роботи водія на третьому маршруті.

$15+30+61+56+41+60+55+41+37+39+10=7$ годин 25 хвилин робочого часу

Таблиця 9

Результати оптимізації маршрутів

Маршрут за комівояжером	Обсяг перевезень, т.	Довжина маршруту, км.
АТП-Р ₀ -Р ₂₅ -Р ₂₁ –Р ₁₃ -Р ₁₇ - Р ₈ Р ₁₉ -Р ₆ –Р ₂₃ -Р ₁₀ -АТП	5,050	85
АТП-Р ₀ -Р ₁₈ -Р ₄ –Р ₁₆ -Р ₂₀ - Р ₂₄ Р ₃ -Р ₇ -Р ₁₅ -АТП	3,450	75
АТП-Р ₀ -Р ₁₄ -Р ₉ –Р ₁₂ -Р ₁₁ - Р ₅ Р ₁ -Р ₂₂ -Р ₂ -АТП	4,900	80
Σ	13,400	240

Висновки. Основним завданням роботи є фінансовий результат, тобто прибуток, який включає в себе витрати учасників системи, тим самим без зайвих витрат на транспортування. Розробили існуючі маршрути на даному підприємстві який маршрут, кількість перевезеного товару, відстань. Проаналізувавши всі фактори існуючих маршрутів нами було запропоновано підприємству вибрати три оптимальних автомобілі для перевезення вантажу. Ними стали Mercedes-Benzatego 815 (5т.), Toyota Dyna 2000 (3,5 т.), [Man TGL 7.150 \(5т.\)](#). Розподілили 3 проектних маршрути по пунктам завою, розподілили прямопропорційну масу вантажу кожній машині по завантажуванню. [По даним розрахункам](#) матрицю групованих відстаней для згрупованого маршруту, для автомобілів Mercedes, Toyota, Man.

Список літератури

1. Транспортная логистика. Под общей редакцией Л.Б.Миротина. – М.:Издательство «Экзамен», 2002. – 512с.
2. Логистика: управление в грузовых транспортно-логистических системах. Под ред. Л.Б.Миротина. – М.:Юристь, 2002. – 414с.
- Смехов А.А. Основы транспортной логистики. –М.: Транспорт, 1995. – 197с.

В работе исследованы логистические процессы доставки мелкопартионных грузов, изучены особенности транспортировки

кондитерских изделий и формирование требований к транспортным средствам с целью сохранения количества качества грузов, безопасности транспортного процесса, соблюдение требований охраны окружающей среды.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ЛОГИСТИКА, ТРАНСПОРТ, ИССЛЕДОВАНИЯ, ГРУЗ.

The work analyzes the logistic processes of delivery of small-tonnage cargoes, explored the features of transportation of confectionery products and the formation of requirements for vehicles in order to preserve the quantity of cargo quality, the safety of the transport process, and the requirements of environmental protection.

KEY WORDS: LOGISTICS, TRANSPORT, STUDIES, CARGO.

Фришев Сергій Григорович

д.т.н., професор
завідувач кафедри агроінженерії

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ільхом Ісакович Махмудов

к.т.н., старший викладач

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗБИРАЛЬНО-ТРАНСПОРТНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Обґрунтовано напрям удосконалення збирально-транспортних процесів для зерна із застосуванням обігових напівпричепів.

Ключові слова: Зерно, збирання, транспортування, транспортні засоби, обігові напівпричепи, ефективність.

Постановка проблеми. Введення в технологічну лінію між зернозбиральними комбайнами (ЗК) і автотранспортними засобами (АТЗ) під час збирання урожаю проміжної перевантажувальної ланки – міжопераційного компенсатора дозволяє суттєво, порівняно з прямими автомобільними перевезеннями зерна, скоротити час збирально-транспортних операцій і в цілому підвищити ефективність збирально-транспортного комплексу (ЗТК) головним чином за рахунок зменшення простоїв ЗК під час очікування розвантаження зерна з бункера.

Роль таких мобільних компенсаторів виконують спеціалізовані тракторні причепи-перевантажувачі (ПП) (інша назва – перевантажувальні бункери-накопичувачі – ПБН, ПНБ) зі шнековими пристроями для розвантаження, а також автомобільні та тракторні універсальні причепи і напівпричепи [1-3] (рис.1).

Найбільш розповсюдженим типом міжопераційних компенсаторів, що застосовують у виробництві, є ПП, який у складі ЗТК під час збирання зернових культур виконує наступний технологічний процес. Група комбайнів рухається по полю, і по мірі заповнення їх бункерів, зерно розвантажується в кузови ПП, які транспортують його на край поля для перевантаження у великовантажні АТЗ (рис. 2-4), що здійснюють перевезення зерна у хлібоприймальний пункт (ХПП - тік або елеватор).

Застосування шин низького тиску у ПП виключає ущільнення ґрунту колесами великовантажних АТЗ, які транспортують зерно у приймальний пункт лише від краю поля. Підвищення продуктивності ЗК відбувається за рахунок зменшення часу їх простою для очікування розвантаження бункерів.

Аналіз технологічної схеми перевезення зерна від комбайнів з використанням ПП дозволяє виявити ряд недоліків, перешкоджаючих досягненню максимального ефекту, до числа яких можна віднести наступні:

- необхідність своєчасного під'їзду АТЗ до ПП обумовлює простої АТЗ (до 36% від часу зміни [4]);
- необхідність виконання додаткової операції (в порівнянні з технологією прямих перевезень) - перевантаження зерна із одного транспортного засобу (причепа-перевантажувача) в інший (великовантажний АТЗ); таке перевантаження зерна із використанням шнекових робочих органів потребує додаткових енерговитрат, витрат часу та не виключає механічне пошкодження зерна.

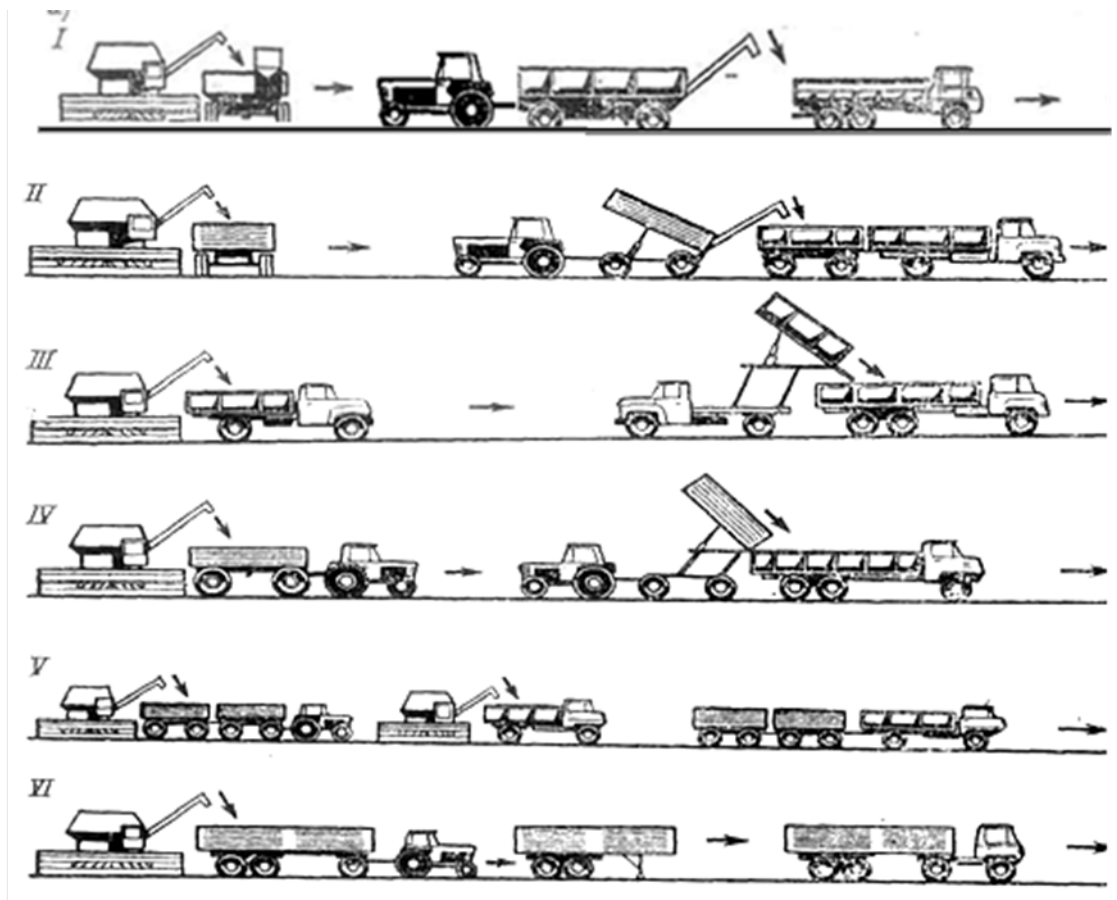

Рис. 17 - Схеми перевезення зерна від комбайнів з використанням мобільних міжопераційних компенсаторів

Рис. 18 Розвантаження зерна в ПП з бункера комбайна в ПП

Рис. 19 Транспортування зерна на край поля

Рис. 20 Вивантаження зерна на краю поля в кузов великовантажного АТЗ

Аналіз останніх досліджень. З метою пошуку раціональних схем транспортування продукції урожаю від комбайнів нами застосовані дані аналізу роботи компенсаторів, які виконано Каплановичем М.С. [2]. Оскільки на перевезенні зерна можливо застосування ТЗ різних вантажностей, то для порівняльної їх оцінки доцільно визначати питому тривалість ЗТО, яка віднесена до 1т перевезеного зерна:

$$t_{num} = \frac{T_n}{q \cdot \gamma} = \frac{t_n + t_{оч} + t_{п.ф.} + t_{рух} + t_{роз}}{q \cdot \gamma}, \quad (1)$$

де T_n – тривалість ЗТО, год.

t_n – тривалість переїздів ТЗ по полю та завантаження зерном автомобіля [1-2]:

$$t_n = 0,08 + 0,12\rho,$$

ρ - кількість бункерів зерна комбайна, яка розвантажується в кузов

ТЗ;

$t_{рух}$ - тривалість руху АТЗ від поля до ХПП і назад;

$t_{роз}$ - тривалість розвантаження зерна в ХПП;

$t_{оч}$, $t_{п.ф.}$ - тривалість відповідно очікування автомобілем завантаження зерном та переформування автотракторного поїзда (відчіплення – причіплення НП або причепів);

q – номінальна вантажність ТЗ, т;

γ - коефіцієнт статичного застосування вантажності.

На рис.5 представлено отримані залежності питомої тривалості ЗТО від вантажності ТЗ [2]. Введення в технологічну лінію між комбайнами і транспортними засобами проміжної ланки дозволяє значно (в 2-5 рази)

скоротити час збирально-транспортних операцій (ЗТО) порівняно з прямими автомобільними перевезеннями. Виробниче впровадження схеми V ускладнено реалізацією переформування багатоланкового автотракторного поїзда. Схеми I-IV, VI, мають практично однакові результати.

Метою дослідження є підвищення ефективності технології перевезення зерна від комбайнів шляхом обґрунтування перспективного напрямку удосконалення збирально-транспортних процесів

Результати досліджень. З урахуванням позитивних оціночних показників і наявності певного технічного забезпечення, яке дозволяє проводити удосконалення на сучасному етапі, нами прийнято до наступних досліджень схема VI. Одним із варіантів такого удосконалення є застосування для транспортування НП трактора із сідельним зчіпним пристроєм (СЗП). Такий трактор не тільки ефективно буксирує напівпричіп в полі та має мінімальний час на «причіплення-відчіплення» НП, але і зменшує ущільнення ґрунту, оскільки частка ваги НП з зерном сприймається задніми колесами трактора, кількість яких при цьому збільшується. Характеристика тракторів із СЗП подана в таблиці 1.

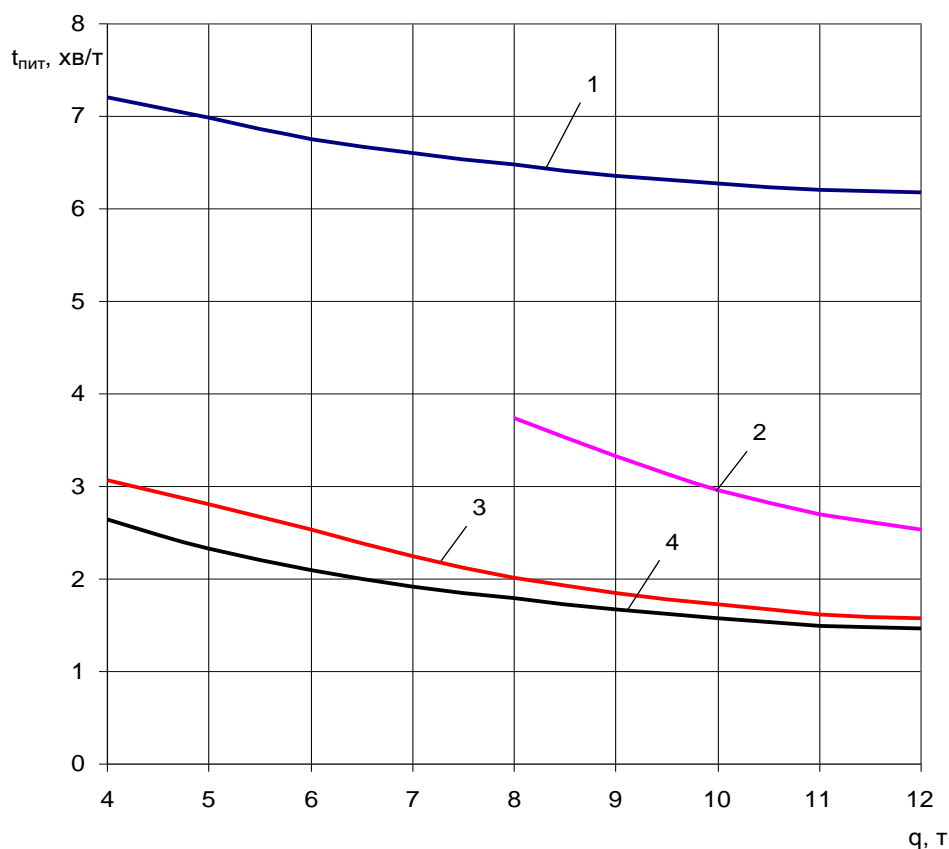

Рис. 21 Залежність питомої тривалості збирально-транспортних операцій: 1 – прямі автомобільні перевезення; 2 – перевезення по схемі V; 3 – перевезення по схемам I, II, III, IV; 4 – перевезення по схемі VI.

Таким чином, напівпричіп в поєднанні з трактором може виконувати функцію компенсатора - спеціалізованого транспортного засобу замість, наприклад причепів ПБН-30, ПБН-40, що дозволить знизити витрати на оренду або придбання необхідної техніки. Одночасно такі транспортні засоби використовуються як обігові НП та дозволяють організувати безперервну роботу АТЗ на ділянці «край поля – ХПП» шляхом застосування «складу на колесах»

Таблиця 10

Характеристика тракторів із сідельним пристроєм

Параметри трактора	Модель трактора	
	ХТА-200-5	К-703 МА-12-02
Номінальна потужність к.с. (кВт)	210 (154,4)	350 (257)
Максимальне навантаження на сідло (СЗП), т	5	11
Висота сідла від рівня дороги, мм	1600	1900-2000

НП в полі працює в складі тракторного транспортного агрегату, який містить трактор з сідельним зчіпним пристроєм (сідло - ідентичне з автотягачами) (рис. 6), а на дорозі від поля до ХПП - з автомобілем-тягачем, як транспортний засіб. Після заповнення зерном НП перевозиться на край поля, відчіпляється і замінюється на пустий для подальшої роботи, а завантажені НП перевозяться тягачами на ХПП.

Рис. 22. Трактори з сідельним зчіпним пристроєм: ХТА-200-5 та К-703 МА-12-02

Прикладом НП для роботи по даної схемі є напівпричіп самоскид НПС 2150 (зерновоз промислової компанії «Пожмашина») та НП Langendorf Tipper (рис. 7, 8), які призначені для перевезення у складі автопоїзда з сідельним автотягачем зернових та інших насипних, навалочних сільськогосподарських вантажів: комбікормів, соломи, цукрових буряків та ін.

Рис. 23 Автомобільний напівпричіп-самоскид НПС 2150 (Україна) з автотягачем

Напівпричіп-самоскид НПС 2150 призначений для експлуатації з сідельними тягачами і обладнано гідравлічною системою для підйому кузова.

Місткість кузова - 50 м³; маса (номінальна) вантажу, - до 25,8 т.,

Рис.24 Автомобільний напівпричіп-самоскид Langendorf Tipper (Бельгія) (вантажність 24,4 т)

Для розрахунку параметрів ЗТК розглянемо ритмічність роботи першої ланки: «ЗК – НП з трактором». Виходячи з основної вимоги поточності для групи комбайнів та одного ТПП, маємо:

$$R_K = I_H, \quad (2)$$

де R_K - ритм роботи групи комбайнів, год.;

I_H - інтервал надходження НП до місця взаємодії з технологічною машиною – комбайном, год.

Ритм роботи групи комбайнів в кількості m_K , якщо в НП завантажуються ρ бункерів, тобто НП обслуговує ρ комбайнів ($\rho = m_K$), дорівнює

$$R_K = \frac{1,11t_B\rho}{m_K} = \frac{1,11\omega_K d_B}{W_{KP}}, \text{ год.}, \quad (3)$$

де t_B — час заповнення зерном бункера комбайна:

$$t_B = \frac{\omega_K d_B}{W_{KP}}, \text{ год.},$$

W_{KP} - продуктивність ЗК за 1 годину основного часу, т/год.;

ω_K — об'єм бункера комбайна, м³;

d_B — об'ємна маса зерна, т/м³;

Інтервал надходження НП до місця взаємодії з комбайнами:

$$I_H = t_{II} + t_{B-II} - \frac{\omega_K d_B}{W_{ШК}} = 0,08 + 0,12\rho + t_{B-II} - \frac{\omega_K d_B}{W_{ШК}}, \text{ год.}, \quad (4)$$

де t_{B-II} середня тривалість перечіпки (відчіплення - причеплення) НП;

$t_{II} = 0,08 + 0,12\rho$ - тривалість їздки НП по полю [2];

$W_{ШК}$ – продуктивність вивантажувального шнека ЗК, т/год.

Після підстановки значень з (3 та 4) в (2) одержимо

$$\frac{1,11\omega_K d_B}{W_{KP}} = 0,08 + 0,12\rho + t_{B-П} - \frac{\omega_K d_B}{W_{ШК}}.$$

Звідси кількість бункерів зерна ЗК, що завантажується в НП, а також кількість ЗК, які обслуговуються одним НП, дорівнює

$$\rho = INT(\omega_K \cdot d_B (\frac{9,25}{W_{KP}} + \frac{8,33}{W_{ШК}}) - 8,33t_{B-П} - 0,667), \text{ од.}, \quad (5)$$

де INT - функція, що повертає найближче менше ціле значення.

Вибір вантажопідйомності НП виконується, виходячи з умови кратності вантажопідйомності кузова НП і бункера ЗК:

$$q_H \geq q_B \rho, \quad (6)$$

де q_H - номінальна вантажопідйомність кузова обраного НП;

q_B - маса зерна в бункері.

Друга умова вибору марки НП: місткість кузова ω_H обраного НП повинна бути кратною місткості бункера комбайна:

$$\omega_H \geq \omega_K \rho. \quad (7)$$

Виходячи з виразів (6, 7) вибираємо відповідну за вантажопідйомністю q_H марку НП.

Кількість НП з тракторами, які одночасно з комбайнами працюють в полі, дорівнює:

$$n_{НП1} = \text{CEILING} \frac{m_K}{\rho}, \quad (8)$$

де CEILING - функція, що повертає найближче більше ціле значення.

Умова поточності другої ланки «НП – АТ» має такий вид:

$$R_2 = I_2, \quad (9)$$

де R_2 - ритм роботи НП з трактором, год.;

I_2 - інтервал надходження АТ, год.

Ритм роботи НП з трактором визначається як

$$R_2 = \frac{0,08 + 0,12\rho + 2t_{B-П}}{n_{НП1}}, \text{ год.}, \quad (10)$$

Інтервал надходження АТ:

$$I_2 = \frac{t_{ОБ}}{n_{АТ}} = \frac{2t_{B-П} + \frac{2l_{ij}}{v_T} + t_{ВИБ}}{n_{АТ}}, \text{ год.}, \quad (11)$$

де $t_{OB} = 2t_{B-П} + \frac{2l_{ij}}{v_T} + t_{ВИБ}$ - тривалість обороту АТ, год.;

n_{AT} - кількість АТ, од.;

$t_{ВИБ}$ — тривалість перебування АТ в пункті розвантаження, яка залежить від рівня механізації і організації робіт, год.;

l_{ij} — відстань перевезення зерна з поля (пункту і) в приймальний пункт розвантаження (пункт j), км.;

v_T — середня технічна швидкість АТ на шляху від поля на тік, км/год.

Після підстановки значень з (10 та 11) в (9) та відповідного перетворення одержимо кількість автотягачів для перевезення зерна з рівняння

$$n_{AT} = CEILING \frac{n_{НП} t_{OB}}{0,08 + 0,12\rho + 2t_{B-П}} = CEILING \frac{n_H (2t_{B-П} + \frac{2l_{ij}}{v_T} + t_{ВИБ})}{0,08 + 0,12\rho + t_{B-П}}, \text{ од.}, \quad (12)$$

Загальна кількість НП, які потрібні для роботи ЗТК (рухаються, очікують причеплення та знаходяться під навантаженням) дорівнює кількості НП, що працюють у обох ланках: та визначається за формулою:

$$П = П_1 + П_2, \text{ од.}, \quad (13)$$

де $П_1, П_2$ - кількість НП відповідно у ланках «ЗК – НП з трактором» та «НП - АТ»;

$$П_1 = n_{НП1}, \text{ од.},$$

Кількість НП у ланці «НП - АТ»:

$$П_2 = n_{AT} \left(1 + \frac{(t_{ВИБ} + t_{B-П})v_T}{2(l_{ij} + v_T t_{B-П})}\right), \text{ од.}, \text{ од.},$$

Після підстановки складових рівняння (13) отримаємо загальну кількість НП як

$$П = n_{НП1} + n_{AT} \left(1 + \frac{(t_{ВИБ} + t_{B-П})v_T}{2(l_{ij} + v_T t_{B-П})}\right), \text{ од.}, \text{ од.} \quad (14)$$

Таким чином на підставі теоретичного аналізу роботи збирально-транспортного комплексу із обіговими автомобільними напівпричепами самоскидами обґрунтована методика визначення складу ЗТК.

Порівняємо даний варіант технології збирання та перевезення зерна з найбільш прогресивною по темпам впровадження в Україні

перевантажувальною технологією із використанням причепа-перевантажувача у наступному прикладі. Розглянемо застосування технологічних схем збирання урожаю зерна з площі 2100 га зерновими комбайнами Джон Дір 9780 і перевезення зерна на приймальний пункт ($W_{кр} = 15,3 \text{ т/год.}$, $\omega_k = 10 \text{ м}^3$, $d_B = 0,75 \text{ т/м}^3$, урожайність $U = 6 \text{ т/га}$, кількість робочих днів для збирання зерна за агровимогами $D_p = 10$ днів, тривалість зміни $T_{зм} = 8$ год., коефіцієнт змінності $K_{зм} = 1,5$, відстань перевезення зерна $l_{ij} = 8 \text{ км}$, $v_T = 40 \text{ км/год.}$).

В таблиці 2 представлено розрахунковий склад та показники роботи машин двох ЗТК: для перевантажувальної технологічної схеми і для перевезення із застосуванням НП.

З представлених даних видно, що використання НП, які працюють за напівчовниковим рухом у двох ланках: в полі та на дорозі, забезпечує мінімальні простой транспортних засобів. Це дозволяє в 1,5 рази підняти їх продуктивність та відповідно зменшити кількість автотягачів і скоротити витрати палива.

Таблиця 12

Порівняльні техніко-експлуатаційні та кількісні показники роботи ЗТК за перевантажувальною технологічною схемою та перевезеннями з використанням НП

Варіанти ЗТТ	Склад і кількість машин, од.						Середній виробіток одного АТЗ, т/р.д.
	ЗК Джон Дір 9780	ПП Кінзе 850	НП Langendorf	трактор Джон Дір 8440	автотягач Iveco Traker АТ26 0Т44	АТЗ КамАЗ 6520 АГРО R	
Перевантажувальна технологічна схема	9	3	-	3	-	6	210
Перевезення напівпричепами	9	-	7	3	4	-	315

Висновок. Застосування обігових НІ в складі автотракторних поїздів забезпечує підвищення як продуктивності ЗК так і підвищення продуктивності АТЗ. Основною проблемою впровадження такої технології, яку потрібно вирішити в наступній науково-дослідній роботі, є зменшення ущільнення ґрунту напівпричепами як за рахунок постановці додаткових задніх коліс трактора так і шляхом перерозподілу зерна в кузові під час його перевезення в полі.

Список літератури

- 1 Зязев В. А., Капланович М. С., Петров В. И. Перевозки сельскохозяйственных грузов автомобильным транспортом. – М.: Транспорт, 1979. – 253 с.
- 2 Капланович М.С. Справочник по сельскохозяйственным транспортным работам. – М.: Россельхозиздат, 1982, - 315 с.
- 3 Воркут А.И. Грузовые автомобильные перевозки./А.И. Воркут – К.: Вища школа, 1986. – 447 с.
- 4 Измайлов А. Ю. Технологии и технические решения по повышению эффективности транспортных систем АПК. /Измайлов А. Ю. — М.: ФГНУ «Рос-информагротех», 2007. — 200 с.

*Обосновано направление усовершенствования уборочно-транспортного комплекса для зерновых культур с применением оборотных полуприцепов **Зерно, уборка, транспортировка, транспортные средства, автомобильный полуприцеп, оборотные полуприцепы, эффективность.***

The direction of improvement of a harvest and transport complex for grain with using of reverse semi-trailers is proved.

Grain, harvesting, transportation, vehicles, automobile semi-trailer, reverse semi-trailers, efficiency.

НАПРЯМ 4

**Інноваційні технології виробництва та переробки с.-г.
продукції.**

DIRECTION 4

**Innovative technologies of agricultural production and
processing products.**

Міщенко Іван,
к.с.г.н., старший викладач кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

ЕФЕКТИВНЕ ТВАРИННИЦТВО: ІННОВАЦІЇ В КОРМОВИРОБНИЦТВІ

В аграрному виробництві є дві стратегічні галузі. Це рослинництво і тваринництво. На них припадає 95% орних земель нашої країни й понад 60% всієї валової продукції сільського господарства. Обидві галузі дають життя ще одній – кормовиробництву.

Впродовж останніх років в Україні збільшується поголів'я птиці, а от кількість свиней та ВРХ продовжує скорочуватися. Така тенденція впливає і на розвиток ринку комбікормів, найбільшу частку якого займають корми для птиці.

Корми – першооснова розвитку тваринництва, їх треба класифікувати як товар з відповідним сертифікатом якості. Тому необхідно кардинально змінити погляд на їх виробництво, на ефективність роботи галузі в цілому. Водночас завданням є забезпечення формування і ефективного використання національних сортових ресурсів кормових культур, меліорованих земель, інтенсифікація виробництва кормів на луках і збільшення площ кормових угідь на ерозійних землях схилів і балок.

Експерти стверджують, опираючись на моніторинг стану розвитку кормовиробництва в Україні, що в галузі рослинництва й надалі спостерігається негативна тенденція до зменшення площ під кормовими культурами.

Покупцям продукції потрібно бути уважним при виборі надійного постачальника продукції та навчитись розрізняти численні фальсифікати та недоброякісний товар, адже на ринку присутня велика пропозиція комбікормів.

Можливістю підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту продукції є професійні галузеві асоціації. Битву в конкуренції можна виграти лише ціною якості продукції, секрет якої залежить від багатьох складових. Наявність власної лабораторії дозволяє стандартизувати продукцію, яка представляє усі види комбікормів. Питання якості продукції і недоброчесної конкуренції дуже гостре, адже державні перевіряючі органи не функціонують, відтак, виробників комбікормів багато, продукція якості, яку

споживачі ще не вміють правильно розрізняти. Варто пам'ятати, що якісний комбікорм малі підприємства виготовити технічно не мають можливості, і щоб вберегтися від неприємних наслідків, слід звертатися до відомих та перевірених виробників.

В українському свинарстві за 2018 рік 8 млрд грн перевитрат. Серед головних перевитрат він виділив наступні:

- ✓ монополізація ринку кормів та ветпрепаратів, нав'язування закупок асоціаціями,
- ✓ корупція,
- ✓ відкати,
- ✓ відсутність контролю та обліку собівартості,
- ✓ помилки у складанні раціонів, застарілі методики складання раціонів,
- ✓ фальсифікація кормів, кормових добавок та ветпрепаратів,
- ✓ технологічні помилки.

Тому важливою інновацією в кормовиробництві повинне стати ефективне виробництво і споживання комбікормів. Основним є інноваційні технології переробки с/г продукції з метою використання її в годівлі тварин і птиці. Інноваційним є використання сорго – як культури майбутнього в кормовиробництві, адже вміст білку в сорго більший, ніж у кукурудзи, кормові властивості подібні до кукурудзи, має високу засвоюваність поживних речовин та немає несприятливих для засвоєння чинників. Важливим є правильний облік витрат і собівартості, тому використання автоматизованої системи PigCentre є шляхом вирішення проблеми. Це перша програма, що рахує собівартість свинини в реальному часі та містить у собі: технологічний облік + управлінський облік, різні права доступу для користувачів, автоматизація звітності та полегшення аналітики для власника та спеціалістів, порівняння план/факту роботи ферми.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: монографія / М.Бетлій, О.Бородіна, С.Бородін [та ін.]; за ред. О.М. Бородіної. – Ужгород: ІВА, 2006. – С. 426 – 444.
2. Адуков Р.Х. Система инновационного обеспечения АПК / Р.Х. Адуков; Всерос. Ин-т аграр. проблем и информатики им. А.А. Никонова. – М.: Энциклопедия российских деревень, 2008. – С. 77–79.

3. Богданов Г.О. Актуальні питання годівлі сільськогосподарських тварин / Г.О. Богданов, Д.О. Мельничук, І.І. Ібатулін [та ін.] // Наук. вісн. НАУ. – 2004. – Вип.74. – С. 11–23.

4. Ефективне тваринництво: інновації та технології в кормовиробництві: веб-сайт. URL: <https://agroreview.com/news/efektyvne-tvarynnyctvo-innovaciyi-ta-tehnolohiyi-v-kormovyrobnyctvi> (дата звернення: 20.05.2020).

Семеніхін Андрій Вікторович

к.б.н., доцент,

завідувач кафедри життєдіяльності та природокористування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Патика Микола Володимирович

д.с/г н., професор

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ВПЛИВ БІОЛОГІЧНОГО ПРЕПАРАТУ НА ОСНОВІ ПРИРОДНОГО КОНСОРЦІУМУ ГРУНТОВИХ МІКРООРГАНІЗМІВ ЕКСТРАКОНУ НА ПОЛІФЕРМЕНТНУ АКТИВНІСТЬ АТФ-СИНТАЗИ ТИЛАКОЇДІВ З ЛИСТЯ ГОРОХА

Фотосинтетичне перетворення світлової енергії в хімічну енергію стабільних продуктів фотосинтезу відбувається в системі тилакоїдних мембран хлоропластів. Яким чином організована транслокація протонів між комплексами, що генерують протони та АТФ-синтазою, стало одним з найбільш дискусійних питань при обґрунтуванні хеміосмотичної теорії електрохімічного спряження (теорії Мітчела). Для реалізації механізму спряження необхідна саморегуляція ферментної активності АТФ-синтазного комплексу і відповідно, актуальним є дослідження впливу на ферментну активність АТФ-синтази різноманітних екзогенних та ендогенних чинників. У роботі вперше досліджено вплив мультифункціонального біологічного препарату на основі природного консорціуму ґрунтових мікроорганізмів екстракону на АТФ-гідролазну, карбоангідразну та естеразну активності АТФ-синтази тилакоїдів та зпрогнозовано роль поліферментних властивостей АТФ-синтази у протонному транспорті під час світлових реакцій фотосинтезу.

Ткачук Віталій Микитович к.с.-г.н.,
кафедри транспортних технологій та засобів у АПК
ВП НУБіП України « Ніжинський агротехнічний інститут»

ОЦІНКА М'ЯСНИХ ЯКОСТЕЙ ХУДОБИ ЗА «ІНДЕКСОМ М'ЯЗОВОЇ ТКАНИНИ»

Для більш об'єктивної оцінки м'ясних якостей худоби пропонується і обґрунтовується показник «індекс м'язової тканини» (ІМТ). Його розраховують як відношення маси м'язової тканини до суми маси кісток, сполучної та жирової тканин.

При оцінці м'ясної продуктивності тварин та якості м'яса застосовують велику кількість показників. Основні серед них - маса туші та її найцінніший компонент - м'язова тканина. Відносні показники, такі як вихід туші та забійний, мають другорядне значення і взагалі, кількість та якість м'яса, як харчового продукту, має вимірюватися абсолютними показниками, а не відносними. Крім того, забійний вихід, - це до певної міри показник мазкуючий. За його високими значеннями часто ховається надмірна осаленість туш, тобто недолік видається перевагою.

Показниками, що застосовуються при оцінці м'ясності тварин, є:

- Індекс м'ясності (ІМ), що розраховується як відношення суми маси м'язової та жирової тканин до маси кісток;
- Мускульно-кісткове відношення (МКС), яке вираховується шляхом ділення маси м'язової тканини на масу кісток та деякі інші;

Як відомо, що більшим попитом споживачів користується пісна частина м'якоті - м'язова тканина. І при встановленні цін на яловичину, в першу чергу, беруть до уваги саме її кількість, а не живу масу чи масу або вихід туші. Кісткову і сполучні тканини, які виконують важливу фізіологічну функцію, відносять до неїстівної частини туші, тому збільшення її частки значно знижує якість м'яса (туші).

Роль жирової тканини в організмі важлива і багатогранна. Вона є джерелом енергії, виконує захисну, опірну та теплозберігаючу функції, тощо. Як зазначалось, жирна яловичина не користується попитом, крім того, в Україні, внаслідок традиційного надання переваг свинині, яловичий жир дуже обмежено використовується в харчуванні.

Балансування між вимогами споживачів і зацікавленістю виробників яловичини створює певні проблеми для селекціонерів. З одного боку - практика

галузі м'ясного скотарства в деяких регіонах вимагає розведення порід з

схильністю до резервування певної кількості жиру в жирових депо на випадок екстремальних ситуацій, а з іншого боку - задоволення потреб ринку, щодо поставок більш пісних туш у поєднанні з достатньою кількістю внутрім'язового жиру (мармуровості), необхідного для надання м'ясу бажаної соковитості та смаку, веде до формування надмірного його накопичення жирових депо. За даними деяких вчених існує певна послідовність при формуванні топографії жировідкладень. В онтогенетичному аспекті жир у тварини спочатку накопичується на внутрішніх органах, потім між м'язами та в підшкірній клітковині і в останню чергу між м'язовими волокнами. Тобто, найвища мармуровість м'яса супроводжується найвищими відкладенням жиру між м'язами і на внутрішніх органах - є аксіомою.

У сучасний період висновки щодо м'ясності тварини ґрунтуються на кількості і якості одержуваного з туші їстівного продукту - м'язової тканини, малоцінної в харчовому відношенні - жирової і не їстівних - кісткової і сполучної тканин та їх співвідношення! Виходячи з цього, для оцінки м'ясних якостей худоби пропонується показник, що розраховується як відношення маси м'язової тканини до суми маси кісток, сполучної та жирової тканин, названий «індексом м'язової тканини» - ІМТ.

$$IMT = \frac{\text{маса м'язової тканини}}{\text{маса (кісткова ткан.+сполучна ткан.+жирова ткан.)}}$$

Запропонований індекс найбільш об'єктивно характеризує м'ясні якості тварин, в чому можливо переконатися порівнюючи дані м'ясної продуктивності лебединських та кіанська 1/2, лебединська 1/2, бугайців забитих у 18 міс. віці. Їх перед забійна маса складала 434 і 503 кг; відповідно, а маса охолодженої напівтуші - 116 і 144 кг; м'язової тканини - 90,4 і 117,4 кг; маса внутрішньополосного жиру та між м'язового жиру - 2,5 і 0,8 кг. ; сухожилок та кісток 21,9 і 25,7 кг. загальна маса неїстівної частини напівтуші складала: у лебединських - 24,4 (21,0%), а у кіан- лебединських - 26,5(18,4 %). Тобто у лебединських бугайців неїстівна частина напівтуші була більшою на 2,6 % відносно аналогів. Порівняння розрахованих показників у помісних бугайців відносно лебединських, складає 6,4 %; 8,9 % і 11,9 %.

Таким чином, запропонований «індекс м'язової тканини», який ґрунтується на принципі, що враховує харчову цінність складових туші, є більш точним і об'єктивним показником для оцінки м'ясних якостей худоби, ніж ІМ та МКС.

Виникає цілком слушне питання: як позначиться на функціональному стані худоби, особливо маточного поголів'я, селекція та мінімальне

жиронакопичення? На це можна відповісти словами: Р. Т. Берга і Р. М. Баттерфільда (1973) «Слід запам'ятати, що у тварин проявляється чітко виражена тенденція досягнення якогось визначеного складу туші при даній живій масі і, певно, вони можуть досягти цього стану при самій різноманітній годівлі» і, додамо, - селекції.

Список використаної літератури

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. – 2007. - № 11. – С. 3, 12, 16-20.
2. Legates J. E. Breeding and improvement of farm animals / J. E. Legates, Everett J. Warwick. – Mc.Graw-Hill, Inc., 1990. – С. 1-8.
3. 3.ФАО: мировой рынок мяса тревожит [Интернет ресурс] // Дайджест прессы 04.09 –10.09: животноводство:
<http://www.agro.ru/news/comments.aspx?id=2929>
4. 4. Желтиков В. П. Экономическая география [Интернет ресурс]: уч. пособие для студ. эконом. спец. вузов / В. П. Желтиков.- 2001 г.- Ч. 3, Разд. I (Русский гуманитарный интернет-университет): http://www.i-u.ru/biblio/archive/zcheltikov_ekonomicheskaja_geogr...
5. 5. Черты географии животноводства [Интернет ресурс]:
http://www.orsha.by/?page_id=94

